

**FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK PROGRAMI**

**EYLEYİCİLİK-TOPLULUKÇULUK ENVANTERİ'NİN
TÜRKÇEYE UYARLANMASI: GEÇERLİK VE
GÜVENİRLİK ÇALIŞMASI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

FADİLE ZEYNEP ÇAVUŞ

İSTANBUL, 2022

**FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK PROGRAMI**

**EYLEYİCİLİK-TOPLULUKÇULUK ENVANTERİ'NİN
TÜRKÇEYE UYARLANMASI: GEÇERLİK VE
GÜVENİRLİK ÇALIŞMASI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**FADİLE ZEYNEP ÇAVUŞ
(200531001)**

**Danışman
(Prof. Dr. Hasan Bacanlı)**

İSTANBUL, 2022

19/07/2022

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Eğitim Bilimleri Anabilim/Anasanat Dalı Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Tezli Yüksek Lisans programı öğrencisi 200531001 numaralı Fadile Zeynep Çavuş'un hazırladığı "Eyleycilik-Toplulukçuluk Envanteri'nin Türkçeye Uyarlanması: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması" konulu Yüksek Lisans/Doktora/Sanatta Yeterlik tezi ile ilgili Tez Savunma Sınavı, 19/07/2022 Salı günü saat 14:00'da yapılmış, sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin **Kabulüne Oy Çoğunluğu/Oy Birliği** ile karar verilmiştir.

Tez adı değişikliği yapılması halinde: Tez adının
.....
şeklinde değiştirilmesi uygundur.

Jüri Üyesi	Karar
1. (Danışman) Prof. Dr. Hasan BACANLI	Kabul.
2. Doç. Dr. Tuğba YILMAZ BİNGÖL	Kabul.
3. Dr. Öğr. Üyesi Halime EKER	Kabul.
4.	
5.	
6. (İkinci Danışman)*.....	

*2. Danışman varsa doldurulması gerekmektedir.

ETİK BİLDİRİM

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bağlı olduğum üniversite veya bir başka üniversitedeki başka bir çalışma olarak sunulmadığını beyan ederim.

Fadile Zeynep Çavuş

TEŞEKKÜR

Lisans eğitimim sırasında katıldığım derslerinde tanıştığım günden itibaren ders aralarında ve kapısını her çaldığımda engin bilgilerini benimle paylaşan, bir konuya alışılmışın dışında farklı noktalardan bakmayı öğreten ve daima içimdeki merakı uyandıran, yüksek lisans dönemimde tez danışmanım olarak tezimin her anında benimle birlikte olan, her koşulda desteklerini hissettiğim çok kıymetli hocam Prof. Dr. Hasan BACANLI'ya saygı ve teşekkürlerimi sunarım.

Akademik açıdan ilerlemeye karar vermemde özverili ve içten duruşuyla etkili olan ve daima bana yol gösteren değerli hocam Doç. Dr. Tuğba YILMAZ BİNGÖL'e çok teşekkür ederim. Yüksek lisans eğitimim boyunca kendimi geliştirmem konusunda büyük emekleri olan kıymetli hocalarım Doç. Dr. Muhammet Übeydullah ÖZTABAK'a, Sayın Dr. Öğr. Üyesi Nihan TURHAN'a ve Dr. Öğr. Üyesi Çiğdem YAVUZ GÜLER'e teşekkürlerimi borç bilirim.

İyi ve kötü her anımı paylaştığım, birlikte yol aldığım, fikirlerine sonsuz güven duyduğum, meslektaş olmaktan gurur duyduğum sevgili yol arkadaşlarım Aslı Nur İPEK ve Hümeysra SARAÇ'a yanımda oldukları için en kalbi sevgilerimi ve teşekkürlerimi sunarım.

Hayatım boyunca verdiğim her kararda desteklerini hissettiğim, hedeflerime ulaşmak için çıktığım yolda karşılaştığım zorluklarla baş etmek konusunda manevi desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen, daima bilgiyi aramam ve kendimi geliştirmemi öğreten kıymetli annem Hatice ÇAVUŞ ve değerli babam Metin ÇAVUŞ'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Fadile Zeynep Çavuş

EYLEYİCİLİK-TOPLULUKÇULUK ENVANTERİ'NİN TÜRKÇEYE UYARLANMASI: GEÇERLİK VE GÜVENİRLİK ÇALIŞMASI

Fadile Zeynep Çavuş

ÖZET

Eyleyicilik ve toplulukçuluk insan varoluşundaki ikilik olarak açıklanmaktadır. Bu ikilik değerlendirmesine göre eyleyici bireyler başarıma, bir konuda uzmanlaşma ve diğer bireylerden bağımsızlaşma eğilimindeyken, toplulukçu bireyler insanlarla bir olma, içinde bulundukları toplulukla bütünleşme ve o topluluğun kurallarına uygun davranma eğilimindedir. Eyleyicilik ve toplulukçuluk eğilimleri kişilik psikolojisi ve sosyal psikolojide yer alan pek çok psikolojik süreçle ilişkilendirilmiştir. Bu araştırmada da bireylerin eyleyici ve toplulukçu eğilimlerini belirlemek amacıyla Abele ve diğerleri (2016) tarafından geliştirilen Eyleyicilik-Toplulukçuluk Envanteri'nin Türkçeye uyarlanması amaçlanmıştır.

Araştırmanın amacı doğrultusunda dört ayrı çalışma gerçekleştirilmiştir. İlk çalışmada envanterin dilsel geçerliği üç uzmanın görüşüne dayalı olarak incelenmiştir. İkinci çalışmada 18-35 yaş aralığında 275 kadın, 120 erkek olmak üzere toplam 395 üniversite öğrencisinden elde edilen verilerle yapı geçerliğinin incelenmesi amacıyla doğrulayıcı faktör analizi gerçekleştirilmiştir. Aynı zamanda bu çalışmada iç tutarlılığın incelenmesi amacıyla Cronbach alpha katsayısı ve maddelerin analiz edilmesi amacıyla madde-toplam korelasyonları hesaplanmıştır. Üçüncü çalışmada envanterin uyum geçerliği ilk alt çalışmada Kendine Saygı Ölçeği (Bogenç, 1998; 2017) ve İlişkisel-Bireyci Toplulukçu Benlik Ölçeği (Ercan, 2011) (N=111), ikinci alt çalışmada Sıfatlara Dayalı Kişilik Testi (Bacanlı vd., 2009) (N=117), üçüncü alt çalışmada Bem Cinsiyet Roller Envanteri Kısa Formu (Özkan ve Lajunen, 2005) (N=167) kullanılarak sınanmış ve beklendik biçimde anlamlı

ilişkiler elde edilmiştir. Son çalışmada ise envanter 70 niversite öğrencisine iki hafta arayla uygulanarak zamana karşı değişmezliği değerlendirilmiştir.

Araştırma sonucunda Eyleyicilik-Toplulukçuluk Envanteri'nin 20 madde ve dört boyuttan oluşan orijinal versiyonuyla aynı biçimde niversite ğrencilerinde kullanılabilecek geçerli ve güvenilir bir lme aracı olduğu grlmştir.

Anahtar kelimeler: eyleyicilik, toplulukçuluk, atılganlık, yeterlilik, içtenlik, ahlak

ADAPTATION OF AGENCY-COMMUNION INVENTORY INTO TURKISH: VALIDITY AND RELIABILITY STUDY

Fadile Zeynep avuş

ABSTRACT

Agency and communion are explained as human existence's duality. According to this duality agentic individuals tend to succeed, specialize in a subject, and become independent from others while communal individuals tend to be with people, integrate with the community in which they live, and follow the rules of that community. Many psychological processes in personality psychology and social psychology have been linked to agency and communion. This study performed to adapt the Agency-Community Inventory developed by Abele et al. (2016) into Turkish to determine individuals' agentic and communal traits.

Four different studies were conducted in line with the aim of the research. In the first study, the linguistic validity of the inventory was examined based on the opinions of three experts. In the second study, confirmatory factor analysis was conducted to test the construct validity of data collected from 395 university students, 275 female, and 120 male, aged 18 to 35. In the third study, to examine the concurrent validity of the inventory was in the first sub-study Self-Esteem Scale (Bogenç, 1998; 2017) and the Relational, Individual, Collective Self-Aspect Scale (Ercan, 2011) (N=111), in the second sub-study the Adjective-Based Personality Scale (Bacanlı et al., 2009) (N=117), and in the third sub-study Bem Gender Roles Inventory Short Form (Özkan and Lajunen, 2005) (N=167) were used and significant relationships were found as expected. In the last study, the inventory was administered to 70 university students at two-week intervals to evaluate test-retest reliability.

As a result of the research, it was seen that Agency-Communion Inventory is a valid and reliable measurement tool that can be used to determine agentic and

communal traits of university students in the same way as the original version consisting of 20 items and four dimensions.

Keywords: agency, communion, assertiveness, competence, warmth, morality

ÖNSÖZ

Eyleycilik ve toplulukçuluk insan varoluşunun iki temel boyutu olarak açıklanmaktadır. Kişilik psikolojisi ve sosyal psikoloji alanında yapılan çalışmalarda bu iki boyut açısından pek çok kavrama açıklamalar getirilebileceği görülmüştür. Özellikle eyleycilik ve toplulukçuluğun kişilik alanında son yıllarda yaygın olarak kabul gören kişiliğin beş faktörünü de kapsayan meta kavramlar olarak görülmesi ulusal literatüre bu meta kavramların kazandırılmasını gerekli hale getirmektedir. Öyle ki eyleycilik ve toplulukçuluğun kişiliğin yapısını anlamaya yönelik tüm çalışmaların temelini oluşturduğu öne sürülmektedir. İnsanı açıklayan bu iki boyutun kültürlerarası çalışmalarda, farklı dillerde, çocuk ve yetişkinlerin anlatılarında ortaya çıkması da ayrıca dikkat çekmektedir. Bu araştırmada da eyleycilik ve toplulukçuluk özelliklerinin önemini vurgulayan uluslararası araştırmalar incelenmiş ve bu özelliklerin ulusal literatüre kazandırılmasını sağlamak amacıyla Eyleycilik-Toplulukçuluk Envanteri'nin Türkçeye uyarlanması amaçlanmıştır. Bu envanterin seçilmesinde eyleycilik ve toplulukçuluğu dört boyutuyla detaylı olarak ele alması etkili olmuştur. Üniversite öğrencilerinin eyleyici ve toplulukçu özelliklerini belirleyecek bu envanterin ulusal literatürde bu çerçevede yapılacak araştırmalara katkı sağlaması beklenmektedir.

Temmuz, 2022

Fadile Zeynep Çavuş

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	v
ABSTRACT	vii
ÖNSÖZ.....	ix
TABLO LİSTESİ	xiv
ŞEKİL LİSTESİ.....	xv
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	6
1. KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	6
1.1. KURAMSAL ÇERÇEVE	6
1.1.1. Kişilik	6
1.1.2. Kişiliğin Ölçülmesi.....	9
1.1.2.1. Kişiliğin Kavramlara/Kuramlara Dayalı Ölçülmesi	12
1.1.2.2. Kişiliğin Belirlenmiş Bir Madde Havuzundan Yararlanılarak Ölçülmesi	15
1.1.3. Eyleycilik ve Toplulukçuluk	18
1.1.3.1. Eyleycilik	21
1.1.3.1.1. Hafifletilmemiş Eyleycilik	23
1.1.3.1.2. Yeterlilik	23
1.1.3.1.3. Atılganlık	23
1.1.3.2. Toplulukçuluk	24
1.1.3.2.1. Hafifletilmemiş Toplulukçuluk.....	25
1.1.3.2.2. İçtenlik	25
1.1.3.2.3. Ahlak	25
1.1.4. Eyleycilik ve Toplulukçuluğun Ölçülmesi	26
1.1.4.1. Eyleycilik-Toplulukçuluk Envanteri ve Psikometrik Özellikleri... 26	
1.1.4.2. Eyleycilik ve Toplulukçuluğun Ölçülmesinde Kullanılan Diğer Araçlar	27
1.1.5. Eyleycilik-Toplulukçuluk ve Kültür	30

1.1.6. Yaşam Boyunca Eyleycilik ve Toplulukçuluğun Gelişimi	31
1.1.7. Eyleycilik ve Toplulukçuluğun İlişkili Olduğu Bazı Kavramlar.....	33
1.1.7.1. Eyleycilik-Toplulukçuluk ve Benlik Saygısı.....	33
1.1.7.2. Eyleycilik-Toplulukçuluk ve Değerler	35
1.1.7.3. Eyleycilik-Toplulukçuluk ve Benlik Kurgusu.....	36
1.1.7.4. Eyleycilik-Toplulukçuluk ve Güdülenme.....	36
1.1.7.5. Eyleycilik-Toplulukçuluk ile Cinsiyet ve Cinsiyet Rollerini	37
1.1.7.6. Eyleycilik-Toplulukçuluk ve Büyük Beşli	38
1.1.7.7. Eyleycilik-Toplulukçuluk ile İlişkili Diğer Kavramlar	39
1.2. YURTİÇİNDE YAPILAN ÇALIŞMALAR	42
İKİNCİ BÖLÜM	45
2. EYLEYİCİLİK-TOPLULUKÇULUK ENVANTERİ'Nİ TÜRKÇEYE	
UYARLAMA ÇALIŞMALARI	45
2.1. ÇALIŞMA 1: DİLSEL GEÇERLİK	45
2.1.1. Amaç	45
2.1.2. İşlem	45
2.1.3. Sonuç	46
2.2. ÇALIŞMA 2: YAPI GEÇERLİĞİ VE GÜVENİRLİK	47
2.2.1. Amaç	47
2.2.2. Yöntem.....	47
2.2.2.1. Çalışma Grubu.....	47
2.2.2.2. İşlem	47
2.2.2.3. Verilerin Toplanması.....	47
2.2.3. Sonuç	48
2.2.3.1. Doğrulayıcı Faktör Analizi	48
2.2.3.2. İç Tutarlılık Analizi	51
2.2.3.3. Madde Analizi ve Boyutlar Arası Korelasyonlar	51
2.3. ÇALIŞMA 3: UYUM GEÇERLİĞİ.....	53
2.3.1. Çalışma 3A.....	54
2.3.1.1. Amaç	54
2.3.1.2. Yöntem.....	54
2.3.1.2.1. Çalışma Grubu	54

2.3.1.2.2. <i>Veri Toplama Araçları</i>	54
2.3.1.2.2.1. <i>Kendine Saygı Ölçeği</i>	54
2.3.1.2.2.2. <i>İlişkisel- Bireyci-Toplulukçu Benlik Ölçeği</i>	55
2.3.1.2.3. <i>İşlem</i>	56
2.3.1.3. <i>Sonuç</i>	56
2.3.2. <i>Çalışma 3B</i>	58
2.3.2.1. <i>Amaç</i>	58
2.3.2.2. <i>Yöntem</i>	58
2.3.2.2.1. <i>Çalışma Grubu</i>	58
2.3.2.2.2. <i>Veri Toplama Araçları</i>	58
2.3.2.2.2.1. <i>Sıfatlara Dayalı Kişilik Testi</i>	58
2.3.2.2.3. <i>İşlem</i>	59
2.3.2.3. <i>Sonuç</i>	59
2.3.3. <i>Çalışma 3C</i>	61
2.3.3.1. <i>Amaç</i>	61
2.3.3.2. <i>Yöntem</i>	61
2.3.3.2.1. <i>Çalışma Grubu</i>	61
2.3.3.2.2. <i>Veri Toplama Araçları</i>	61
2.3.3.2.2.1. <i>Bem Cinsiyet Rollerı Envanteri Kısa Formu</i>	61
2.3.3.2.3. <i>İşlem</i>	62
2.3.3.3. <i>Sonuç</i>	62
2.4. <i>ÇALIŞMA 4: TEST TEKRARI GÜVENİRLİĞİ</i>	63
2.4.1. <i>Amaç</i>	63
2.4.2. <i>Yöntem</i>	63
2.4.2.1. <i>Çalışma Grubu</i>	63
2.4.2.2. <i>İşlem</i>	63
2.4.3. <i>Sonuç</i>	63
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	65
3. <i>TARTIŞMA</i>	65
3.1. <i>EYLEYİCİLİK-TOPLULUKÇULUK ENVANTERİ’NİN YAPI GEÇERLİĞİ VE GÜVENİRLİĞİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ</i>	66

3.2. EYLEYİCİLİK-TOPLULUKÇULUK ENVANTERİ’NİN UYUM GEÇERLİĞİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ	67
3.3. EYLEYİCİLİK-TOPLULUKÇULUK ENVANTERİ’NİN ZAMANA KARŞI DEĞİŞMEZLİĞİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ	70
SONUÇ.....	71
ÖNERİLER	73
KAYNAKÇA	75
EKLER.....	87

TABLO LİSTESİ

Sayfa

Tablo 2. 1 Araştırmada incelenen uyum indeksleri ve DFA'dan elde edilen model değerleri.....	49
Tablo 2.2 Eyleycilik-Toplulukçuluk Envanteri'nin iç tutarlılık analizi sonuçları.	51
Tablo 2.3 Eyleycilik-Toplulukçuluk Envanteri'ne ilişkin madde analizi.	52
Tablo 2.4 Eyleycilik Toplulukçuluk Envanteri alt boyutları arasındaki korelasyonlar.	53
Tablo 2.5 Eyleycilik Toplulukçuluk Envanteri'nin KSÖ ile korelasyonları.	56
Tablo 2.6 Eyleycilik Toplulukçuluk Envanteri'nin İBTÖ ile korelasyonları.....	57
Tablo 2.7 Eyleycilik Toplulukçuluk Envanteri'nin SDKT ile korelasyonları.....	59
Tablo 2.8 Eyleycilik Toplulukçuluk Envanteri'nin BSRI-Kısa Form ile korelasyonları.	62
Tablo 2.9 Eyleycilik-Toplulukçuluk Envanteri test-test tekrarı analizi sonuçları.	64

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa

Şekil 2.1 Eyleycilik-Toplulukçuluk Envanteri yol diyagramı ve DFA sonuçları.....50

GİRİŞ

1.1. PROBLEM

İnsanların yer aldığı, yaşamın hemen hemen her noktasında kişilik önemli bir rol oynamıştır. Özellikle insanı konu alan tüm alanlarda, tarih boyunca kişilik çalışmalarına giden yolun taşları döşenmiştir. İnsanlar belirli bir dil aracılığıyla iletişim kurmaya başladığından beri kişilikle ilgili sözcükler üretmişlerdir. Bu bazen sosyal ilişkilerde bir insanın nasıl biri olduğuna dair konuşmalar yaparken ortaya çıkmış, bazense bireylerin kendini tanıması ve diğer bireylere tanıtması sırasında gerçekleşmiştir. Kişilik çalışmalarının temelleri bu kadar eskiye dayanırken tiyatrodan bir karakter canlandırılırken, edebi eserlerde bir insan yansıtılırken, dini kurallarda bir insanın hangi özelliklere sahip olması gerektiği anlatılırken, çeşitli destanlarda kahramanların özelliklerinden bahsedilirken, filozoflar insanı anlamak için çabalarken binlerce kişilik özelliğinin ortaya çıkması kaçınılmaz olmuştur.

Kişiliğin edebiyat, felsefe gibi çeşitli alanlardaki rolü bir noktadan sonra kişiliği anlamaya yönelik çalışmalara yansımaya başlamıştır. En bilinen kişilik kuramlarından yüzyıllar önce vücut salgılarının insan kişiliğindeki rolünden yola çıkılarak kişilik tipolojileri oluşturulmuştur. Kişiliğin değerlendirilmesi ve kişilik sınıflandırmaları yalnızca akademik çalışmalara konu olmamış aynı zamanda günlük yaşamda da bir memurun işe uygun olup olmadığının belirlenmesi gibi durumlarda 4000 yıl önce çeşitli testlerin kullanıldığı belirtilmiştir (Boyle vd., 2008). Milattan önce ortaya koyulan eserlerden, kişiliği bedensel salgılarla açıklama çabalarına, bu çabalardan oluşturulan kişilik sınıflandırmalarına kadar aynı şartlarda yetişen bireyler arasındaki farklılıkların açıklanma çabası dikkat çekmektedir. Bu farklılıkların değerlendirilmesi yaşamın farklı alanlarına belirli kişilik özelliklerine sahip bireylerin nasıl dahil edilebileceğinin belirlenmesine olanak sağlamıştır. Kişiliğin nasıl değerlendirilebileceği üzerine sözlük çalışmalarından kişiliğin faktörlerle değerlendirilmesine kadar pek çok çalışma gerçekleştirilmiştir.

David Bakan (1966) psikoloji ve din üzerine olan eserinde insan varoluşunun ikiliği olarak eyleycilik ve toplulukçuluğu literatüre kazandırmıştır. Eyleycilik ve toplulukçuluğun bir yanda insanın bağımsız ve başarı odaklı, diğer yanda topluluğa bağlı ve toplulukla temas içinde olan iki ucunu ifade ettiği söylenebilir (Bakan, 1966). Eyleycilik benliğin bireyselleştirilmesi ve geliştirilmesi konusundaki çabalardan meydana gelirken toplulukçuluk benliği daha büyük bir sosyal grupta bütünleştirme çabalarından meydana gelmektedir (Abele ve Wojciszke, 2007). Eyleycilik ve toplulukçuluk kişiliğin beş faktörünü de kapsayan meta kavramlar olarak ifade edilebilir ve kişilik özellikleri, güdüler, hedefler, kültürel farklılıkların incelenmesi gibi farklı konularda yapılan araştırmalar bu meta kavramların önemini ortaya koymaktadır (Trapnell ve Paulhus, 2012). Tarihsel süreçte eyleycilik-toplulukçuluk çerçevesi farklı biçimlerde isimlendirilse de detaylı olarak incelendiğinde tüm isimlendirmelerin eyleycilik-toplulukçuluk ile benzer olduğu görülmektedir (Paulhus ve Trapnell, 2008). Bireylerin dünyaya bakış açılarının, kişilerin anlaşılmasının, sosyal ilişkileri açıklayan dilin ve kadın-erkek ilişkilerine bakış açılarının altında yatan temel faktörler eyleycilik ve toplulukçuluktur (Wiggins, 1991). İnsan deneyimlerini düzenleyici rolü olan eyleycilik ve toplulukçuluk, psikolojik ihtiyaçların da iki kutbunu ifade ederek bu ihtiyaçların karşılanması için duygu, düşünce ve davranışları biçimlendirir. Bireyler eyleyciliklerini ve toplulukçuluklarını organize ederek hem eyleyciliği hem de toplulukçuluğu deneyimleyecek şekilde düşünebilmekte ve davranabilmekte ve bu sayede hem eyleyici hem de toplulukçu ihtiyaçlarını karşılayabilmektedirler (Sato, 1998).

İnsanların eyleycilik ve toplulukçuluk eğilimleri, akıl yürütme biçimlerini, sosyal değerlendirmelerini, kişilik özelliklerini, cinsiyet rollerini ve benlik kavramını kapsayan pek çok psikolojik süreçle ilişkilendirilmiştir (Diehl vd., 2004). Eyleycilik-toplulukçuluk çerçevesinin sosyal psikoloji, kişilik, motivasyon ve kültürlerarası psikoloji alanlarında yapılacak araştırmalar için bütünleştirici bir işlevi olduğu belirtilmektedir (Abele vd., 2016). Yapılan araştırmalar eyleycilik-toplulukçuluk çerçevesinin benlik sunumu (Paulhus ve Trapnell, 2008), takım kişiliği (Lu, 2021), sosyal güdüler (Locke, 2018), eş tercihleri (Gebauer vd., 2012), negatif

dedikodu (Hauke ve Abele, 2020b), dindarlık (Gebauer, Paulhus, vd., 2013) gibi pek çok konunun detaylı incelenmesinde etkili olarak kullanılabileceğini göstermektedir.

Özellikle uluslararası literatürde eyleycilik ve toplulukçuluğun ölçülmesi amacıyla geliştirilen bazı ölçme araçları olmakla birlikte (Abele vd., 2016; Entringer vd., 2021; Trapnell ve Paulhus, 2012) bu amaçla cinsiyet rollerini değerlendiren ölçme araçları da (Bem, 1974; Spence vd., 1979) kullanılabilmektedir. Türkiye’de eyleyciliği ölçen yalnızca Çok-Yönlü Eylemli Kişilik Ölçeği (Atak, 2010; Atak vd., 2013) ve eyleyici ve toplulukçu değerleri ölçen Eyleyici-Toplulukçu Değerler Ölçeği (Bacanlı, 2017) bulunmakta ancak eyleyici ve toplulukçu özellikleri bir arada değerlendiren bir ölçme aracı bulunmamaktadır. Bunun yanında ulusal literatürde cinsiyet rollerine ilişkin ölçme araçları bulunmaktadır (Demirtaş-Madran ve Andaç, 2016; Özkan ve Lajunen, 2005). Kadınların toplumsal yaşamda daha etkin rol alması ile cinsiyet rollerinde meydana gelişen değişimler eyleycilik ve toplulukçuluğun kadınsılık ve erkeksilik yoluyla ölçülmesini güçleştirmiştir. Bu nedenle ulusal literatürde doğrudan eyleycilik-toplulukçuluk çerçevesinin ölçülmesinde kullanılabilecek araçlara ihtiyaç duyulmaktadır. Eyleycilik-Toplulukçuluk Envanteri ile ulusal literatürdeki bu eksikliğin giderilmesi mümkün hale gelebilir.

1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu araştırmanın amacı Abele ve diğerleri (2016) tarafından geliştirilen Eyleycilik-Toplulukçuluk Envanteri’nin (AC-IN) Türkçeye uyarlanması ve envanterin geçerlik ve güvenirlik çalışmalarının gerçekleştirilmesidir. Bununla birlikte Eyleycilik-Toplulukçuluk Envanterinin üniversite öğrencilerinin kişilik ölçümünde ne kadar kullanılabilir olduğunun incelenmesi hedeflenmiştir.

1.2.1. ALT AMAÇLAR

Araştırmanın ana amacı doğrultusunda aşağıda verilen soruların cevaplanması amaçlanmıştır.

- 1) Eyleycilik-Toplulukçuluk Envanteri üniversite öğrencilerinin kişiliklerinin eyleycilik ve toplulukçuluk yönlerini ölçmek için geçerli ve güvenilir bir araç mıdır?

- (a) Eyleycilik-Toplulukçuluk Envanteri güvenilir bir ölçme aracı mıdır?
- (b) Eyleycilik-Toplulukçuluk Envanteri Türkçe formu orijinal formda sunulan faktör yapısını doğrulamakta mıdır?
- (c) Sıfatlara Dayalı Kişilik Testi, Bem Cinsiyet Roller Envanteri Kısa Formu ve Kendine Saygı Ölçeği ile İlişkisel- Bireyci-Toplulukçu Benlik Ölçeği puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki var mıdır?

1.3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Eyleycilik-toplulukçuluk çerçevesinin bireysel farklılıkların incelendiği pek çok konuda etkili bir açıklama sunması ve psikolojinin farklı alanlarına uygulanabilirliği göz önünde bulundurulduğunda, eyleycilik-toplulukçuluğun ölçülmesini sağlayacak bir envanteri Türk kültürüne uyarlamayı amaçlayan bu araştırmanın ulusal literatürde bu perspektifle yeni araştırmaların gerçekleştirilmesinde etkili olacağı düşünülmektedir. Bunun yanında ulusal literatüre doğrudan eyleycilik-toplulukçuluğun ölçülebileceği bir ölçme aracının kazandırılmasıyla birlikte değerler, güdülenme, benlik kurgusu gibi uluslararası araştırmalarda eyleycilik-toplulukçuluk çerçevesiyle daha ayrıntılı açıklanabildiği görülen kavramlara yönelik incelemelerin gerçekleştirilmesi mümkün hale gelebilir. Eyleycilik-toplulukçuluk çerçevesinin ölçülebilmesiyle birlikte ileride yapılacak araştırmalarda uluslararası literatürde bu çerçevenin farklı kültürlerde incelenmesine yönelik gerçekleştirilen çalışmaların bulgularına katkı sağlanması beklenmektedir. Hem eyleycilik hem de toplulukçuluğun bireylerin iyi oluşu için gerekli olduğu ve hafifletilmemiş eyleycilik ve toplulukçuluğun ruh sağlığı üzerinde olumsuz etkileri göz önünde bulundurulduğunda Eyleycilik-Toplulukçuluk Envanteri'nin psikolojik danışmada danışanların eyleyici ve toplulukçu özelliklerinin belirlenmesi ve dengelenmesi amacıyla gerçekleştirilecek çalışmalarda kullanılabileceği düşünülmektedir.

1.4. SINIRLILIKLAR

Araştırmaya katılan bireylerin tamamı üniversite öğrencileri olup halihazırda öğrenimlerine devam etmektedirler. Bu uyarlama çalışmalarının yükseköğrenim düzeyinde bireyler ile gerçekleştirilmesi araştırmanın sınırlılıklarındandır.

1.5. TANIMLAR

Eyleycilik: İnsanların başarma, uzmanlaşma, bağımsızlaşma eğilimini ifade etmektedir.

Toplulukçuluk: İnsanlarda diğerleriyle bir olma, bir gruba ait olma, o gruba temas ve iş birliği kurma, grubun ahlaki kurallarını benimseme yani ilişkisel ve bağlı olma eğilimini belirtmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

1.1. KURAMSAL ÇERÇEVE

Araştırmanın bu bölümünde kişilik, eyleycilik ve toplulukçuluğa ilişkin kuramsal açıklamalara yer verilmiştir.

1.1.1. Kişilik

Kişilik, bireylerin kendilerini yaşamlarındaki diğer insanlara betimleyebilmeleri ve diğer insanları da zihinlerinde bir noktaya yerleştirebilmeleri açısından günlük yaşamda sıkça karşılaşılan bir sözcüktür. Bir başka deyişle yeni tanıştığı birine kendinden bahsederken veya birine yaşamındaki bir başka kişiden bahsederken nasıl biri olduğunu tanımlamak için insanlar çeşitli sıfatlar kullanmaktadır. Magnavita (2016, s.12) insanların zihinlerinde bir sıfat listesi olduğunu ve diğer insanları buna göre kategorize ettiklerini ifade etmektedir. Öte yandan kişiliğin gözle görülemeyen ancak hakkında çıkarsamalar yapılan bir kavramsal yapı olduğunu belirtmektedir. Kişilik hem bireyi kendisi yapmakta hem de diğer bireylerden ayrılmasını sağlamaktadır (Millon vd., 2004). Bu kapsamda kişilik sözcüğünün günlük yaşamda iki farklı yanından bahseden Yazgan İnanç ve Yerlikaya (2012) ise, bunlardan ilkinin bireylerin birbirleri üzerinde bıraktıkları izlenimleri içeren değerlendirici nitelik, ikincisini ise bir kişinin belirgin özelliklerini ifade eden sıfatlarla birlikte kullanımını içeren betimleyici nitelik olarak açıklamıştır.

Kişiliğin yaşamda bu kadar büyük bir yer kaplaması ve insanların zihinlerinde birer sıfat listesinin bulunması kişiliğin tanımlanmasına ilişkin çalışmaların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Burger (2016), bu çalışmaların başlangıç noktasının tarihte dilin ortaya çıkışına dayandığını belirtmektedir. Öyle ki insan kişiliğinin çeşitli özelliklerle açıklanmasına tarihte bilinen en eski anlatı olan Sümerlere ait Gılgamış Destanı'nda rastlanmaktadır. Bu destanda kahramanın

cesareti, kibri ve fırtınalı yüreği tanımlanmakta bununla birlikte kahraman bilge, çekici ve kararlı olarak betimlenmektedir (Costa ve McCrae, 2006).

Tarih boyunca insanların birbirinden neden farklı olduğunu belirlemek önemli olmuştur. (Rychlak, 1981). Buradan yola çıkılarak farklı kişilikleri betimleyen çeşitli tiplerin sınıflandırılmasına yönelik tipoloji çalışmalarının günümüzdeki kişilik çalışmalarının temelini oluşturduğu söylenebilir (Burger, 2016; Magnavita, 2016). İnsanların birbirinden farklı karakterler olduğuna dair gerçekleştirilen en eski çalışmalardan biri Theophrastus’a aittir. Theophrastus, M.Ö. 371 ve 287 yılları arasında yaşamıştır ve Aristoteles’in öğrencisidir (Dorandi, 1999; Laertius, 1853). Karakterler (The Characters) adlı kitabında, 30 farklı karakteri analiz etmiştir. Bu analizlerde karakterleri yalnızca özellikleriyle değil aynı zamanda bazı durumlarda bu karakterlerin nasıl davranacağına ilişkin açıklamalarla ele almıştır. Bir başka deyişle karakterlere ilişkin durumsal örnekler vermiştir (De Raad ve Ceulemans, 2001). Kitabının önsözünde, Theophrastus’un tüm Yunanistan’ın aynı iklimde benzer biçimde yetiştirilmiş olmasına rağmen nasıl farklı karakterlerde olabildiklerine ilişkin merakı göze çarpmaktadır (Edmonds, 1929, s.51). Bu merak karakterlerin analizine ilişkin ilk kitaplardan birinin ortaya çıkmasını sağlarken kişilik psikolojisinin de ilk adımlarının atılmasını sağlamıştır. Theophrastus ile benzer biçimde kişilikle ilgili ilk sınıflamalardan birini de Hipokrat ortaya koymuştur. Hipokrat bedensel salgıların vücuttaki oranlarına bağlı olarak çeşitli mizaçsal eğilimler belirlemiştir (Magnavita, 2016). Hipokrat’tan bir süre sonra Romalı bir doktor olan Galen, benzer şekilde vücuttaki salgılar ile kişilik arasındaki ilişkileri ortaya koymuştur (Aiken, 1996). Bu çalışmalarda da kişilikteki farklılıkları açıklama çabası göze çarpmaktadır.

Kişiliğin tanımlanmasına ilişkin çalışmalar incelendiğinde ortak bir tanım yerine pek çok farklı tanım ile karşılaşmaktadır. Türk Dil Kurumu (2019), kişiliği “Bir kimseye özgü belirgin özellik, manevi ve ruhsal niteliklerinin bütünü, şahsiyet” olarak tanımlamaktadır. Kişiliğin İngilizce’deki karşılığı olan “personality” kelimesinin kökenini ise “persona” oluşturmaktadır. Kişiliğin buradan gelen anlamı, Yunan tiyatrosunda olan kullanımıyla bir maskenin ağızlığından ses çıkarmak şeklinde kişinin kendini diğer insanlara nasıl sunduğu ve kişinin sosyal yönünü

vurgulamaktadır (De Raad ve Ceulemans, 2001). Kişiliğin en yaygın tanımlarından biri de literatürde yer alan 50 farklı tanımdan yola çıkarak kişiliği ele alan Allport'un (1937, s.48) tanımıdır. Ona göre kişilik “Bireyin çevresine eşsiz uyumunu belirleyen psikofiziksel sistemlerin birey içindeki dinamik organizasyonudur”. Kişiliğe dair yapılan değerlendirmeler incelendiğinde kişiliği kesin bir çerçeve içerisinde ele almanın güçlüğü ortaya çıkmaktadır. Kişilik, biraz içsel ve kişinin kendisine has biraz da belirli eylemlerle dışarıdan gözlemlenebilen bir yapıyı temsil etmektedir. Bireyin yaşamındaki duygu, düşünce, eylem gibi pek çok etmenin bütünleşerek kişiliği meydana getirdiği de söylenebilir (Tagay, 2019). Markey (2002) kişiliği oluşturan üç elementten söz etmiştir. Bu elementlerden ilki insanların ne olduğu yani özelliklerdir, ikinci element insanların ne istediği yani motivasyondur, üçüncü element ise insanların ne yaptığı yani davranışlardır. Kişilik psikolojinde de bu üç element hakkında bilgi sahibi olmak amaçlanmaktadır. İnsan doğasının tam olarak anlaşılması için bu üç elemente dair araştırmaların bütünleştirilmesi gerektiği belirtilmektedir.

Psikolojinin diğer alanlarına göre kişilik psikolojisinin ortaya çıkışı daha geç olmuştur (Ellis vd., 2009). Kişilik çalışmaları, farklı insanların alışkanlık biçiminde sergilediği davranış tarzlarını içermektedir (Rychlak, 1981). Bir kişilikten söz edildiğinde bu kişiliği oluşturan belirli düzeyde organize ve oldukça tutarlı bir davranış kalıbının varlığından da söz edilebilir. Davranışlar yaşamın ilk evrelerinde uyarıcılardan büyük oranda etkilenmektedir ve keşfetmeye yöneliktir. Yaşamın ilerleyen aşamalarında ise birey kazandığı deneyimlerle birlikte anılarına ve alışkanlıklarına bağlı davranışlar sergiler. Olgunlaşmayla birlikte ortaya çıkan bu davranış kalıpları yani kişinin gereksinimlerini karşılamak amacıyla gerçeklikle nasıl baş ettiği bireyin kişiliğini meydana getirmektedir (Aiken, 1996). Kişiliğin gelişiminde dil ve kültürün önemli bir etkisi bulunmaktadır. Bunun nedeni insanların günlük yaşamlarında sosyal etkileşimlerinde, birbirlerini tanımlarken dili ve kültürel öğeleri kullanmalarıdır. Dil ve kültürel öğelerin etkisiyle oluşan tanımlamalar zamanla ortak anlamların ortaya çıkmasını sağlamaktadır. İnsanların davranışlarında ve birbirlerinin davranışlarını yorumlamalarında bu ortak anlamlara rastlamak mümkündür. Bir diğer deyişle insanlar birbiriyle etkileşimlerinde hem karşılarındaki

kişinin kişiliğini yorumlamakta hem de bu yorumları aracılığıyla kendi kişiliklerini oluşturmaktadırlar (Somer, 2001).

Kişilik psikolojisinde yapılan çalışmalar kişilik kuramcılarını ortak bir noktada buluşturmamıştır. Bunun yerine kuramcılar kişiliği birbirinden farklı noktalarda ele almışlardır (Burger, 2016). Öyle ki Rychlak (1981) kişilik kuramlarının cevaplaması gereken dört soruyu belirleyerek farklı kuramların belirli ölçütler bakımından değerlendirilebilmesini sağlamıştır. Bu sorular şu şekildedir: (1) Kişiliğin temel yapısını oluşturan nedir? Bir yapıdan bahsedilmiyorsa bunun yerine ne koyulabilir? (2) Bu yapı neye göre hareket eder veya davranış sergiler? (3) Bu yapı zamanla değişiklik gösterir mi? Gösteriyorsa bu değişiklik hangi biçimde olur? (4) Farklı kişilikler arasındaki davranış çeşitliliği nasıl açıklanabilir?

Kişilik kuramlarının değerlendirilebilmesine ve belirli biçimlerde kategorize edilebilmesine yardımcı olan bu sorular ile kişilik kuramlarına dair önemli bir nokta göz önüne çıkmaktadır. Kişilik kuramları arasında belirli benzerlikler ve farklılıklar bulunmaktadır. Magnavita (2016), bu farklılıklar ile bir kişilik kuramının insana dair bir noktayı aydınlatmak konusunda faydalıyken bir diğer kişilik kuramının insana dair bambaşka bir noktayı aydınlatmak hususunda faydalı olabileceğini belirtmektedir. Buradan yola çıkılarak her bir kişilik kuramının farklı bir işlevi olduğu söylenebilir.

1.1.2. Kişiliğin Ölçülmesi

Kişiliğe dair antik çağlardan beri gerçekleştirilen sınıflandırmalar ve kişilik psikolojinde yapılan çalışmalarla birlikte kişiliğin nasıl ölçülebileceği de önemli bir soru haline gelmiştir. Kişiliğin ölçülmesine yönelik çeşitli yöntemlerin geliştirilmesi yalnızca psikoloji alanı açısından önem taşımamaktadır. İnsanların bir işte istihdam edilmek üzere uygunluğunun değerlendirilmesinde, bireyin kendini tanıması ve yaşamına yön verebilmesinde de bu yöntemlere ihtiyaç duyulmaktadır (Tagay, 2019). Kişiliğin değerlendirilmesinde bireylerde uzun zamandır var olan kişilik özelliklerinin yanında değişken bazı durumların ölçülmesi de söz konusudur. İşlevselliğin duygusal, bilişsel ve davranışsal yönü ile, kendilik imajı, kişilerarası özellikler, olumsuz yaşam olaylarını da kapsayan yaşam şartlarıyla başa çıkmak için

karakteristik stiller ve kapasite kişiliğin değerlendirilmesinde ele alınmaktadır (Krishnamurthy vd., 2021). Yani kişilik kendisini oluşturan tüm parçalarla birlikte insanı ilgilendiren ve insanı tanımayı gerektiren alanlarda yararlanılmak üzere değerlendirilmektedir.

Bilimsel sınıflandırmalar sayesinde bir konu hakkında yapılan sınıflandırmalar standart hale getirilebilmekte ve böylelikle bu konu hakkında gerçekleştirilecek araştırmaların düzenlenmesi ve bir araya getirilmesi mümkün hale gelebilmektedir. Bu sınıflandırmalar ile bir konuda araştırma yapan araştırmacılar birbirleriyle iletişim kurabilmekte ve araştırmalardan elde edilen sonuçların birikmesi sağlanabilmektedir. Kişilik konusunda gerçekleştirilen araştırmaların da en önemli amacı kişiliğin kapsamlı ve kullanışlı bilimsel bir sınıflandırmasını yapabilmektir (Saucier ve Goldberg, 2003). Bu bilimsel sınıflandırmalar ile aynı zamanda kişiliğe dair değerlendirme yöntemlerinin de daha kolay geliştirilebilmesi mümkün hale gelmektedir.

Bireylerin davranışlarını açıklayacak ortak ilkeler bulmak sosyal psikoloji, bilişsel psikoloji, endüstriyel psikoloji gibi alanlarda öncelikli bir amaçtır. Bu amaç kapsamında yapılan çalışmalarda insanların benzer özelliklerinin ortaya koyulması açısından başarılı sonuçlar elde edilmiştir. Benzer yönlerin açıklanmasına yönelik çabalara rağmen insanların benzersiz olduğuna dair de göz ardı edilemeyecek önemli kanıtlar bulunmuştur. Bu nedenle kişilik çalışmalarında bireylerin ortak yönlerinin açıklanması ile birbirlerinden ayıran özelliklerin açıklanması birbirini tamamlayan çalışma alanları haline gelmiştir (Ellis vd., 2009). Sibley (2012) de kişiliğin benzersizliğine vurgu yaparak kişilik ölçümündeki amacın kişilik özellikleri bakımından bireyler arasındaki farklılıkların ölçülmesi için bir yol sağlamak olduğunu ifade etmektedir.

Kişiliğin ölçülmesinde kullanılmak üzere son zamanlarda çok sayıda araç geliştirilmiştir. Bu araçlara örnek olarak yapılandırılmış görüşmeler, objektif ve projektif testler ve puanlama ölçekleri verilebilir (Magnavita, 2016). Kişiliğin ölçümünde objektif testlere günümüzde pek çok alanda sıklıkla rastlamak mümkündür. Bu testler bireylerin kendilerini değerlendirdiği, ifade veya soruları evet-hayır, doğru-yanlış veya likert tipinde puanlayarak yanıtladığı bir biçimde

kişilik ölçümünü sağlamaktadır. Yüksek seviyede yapılandırılmış bu ölçüm araçlarının karşı kutbunda ise değerlendirme biçimi öznel olan daha az yapılandırılmış ve açık uçlu bir ölçüm biçimi olarak projektif testler yer almaktadır (Boyle vd., 2008). Kişiliğin projektif yöntemlerle ölçülmesinde en sık kullanılan araçlardan biri Rorschach Mürekkep Lekesi Testi'dir. Bu test özellikle 1940'larda psikologların, bilinçaltının saklı köşelerini görebilmelerini sağlayan bir zihin röntgeni olarak görülmüştür (Wood ve Lilienfeld, 1999). Yaygın olarak kullanılan bir diğer projektif test de Morgan ve Murray (1935) tarafından geliştirilen Tematik Algı Testi'dir (TAT). Modern kişilik testlerinin genellikle bireylerin kendilerini değerlendirdikleri kâğıt-kalem testleri biçiminde uygulandığı düşünüldüğünde projektif testlere göre sıradan ölçme araçları olarak görülmeleri beklendiktir. Bununla birlikte objektif testlerin geçerli ve güvenilir araçlar olup olmadıklarını incelemenin projektif testlere göre daha mümkün olması tercih edilebilir olmalarını sağlamaktadır (Farmer vd., 2002). Aiken'e göre (1996) kişiliğin objektif testlerle ölçümünün, projektif testlerle ölçümüne göre en büyük avantajları verimlilik, tarafsızlık ve kapsamlılıktır. Tüm bu avantajlarının yanı sıra objektif testler aracılığıyla bireylerin çevresindekilerin de ona dair bakış açısını değerlendirmek amacıyla ebeveynlerine, öğretmenlerine ve yaşamındaki diğer önemli kişilere uygulanabilir. Verimlilikleri sayesinde çeşitli sorunlar ve özellikleri içeren pek çok soru veya madde dahil edilebilir.

Kişiliğin değerlendirmesine yönelik çalışmalar tarihsel açıdan incelendiğinde geliştirilen ilk araçların genellikle sınırlı özelliklerin ölçümünü sağladığı görülmektedir. Bu araçlara herkes tarafından erişilebilmekte olup, araçlar başarı-motivasyon, uyum, empati gibi belirli özellikleri ölçmektedir. Öte yandan kişiliğin ölçülmesinde daha geniş kapsamlı ölçme araçları da bulunmaktadır. Bunlara örnek olarak MMPI, 16 Faktör Kişilik Envanteri ve NEO Kişilik Envanteri gösterilebilir (Goldberg, 1999).

Literatür incelendiğinde kişiliğin ölçülmesine yönelik iki farklı yönelim olduğu görülmektedir. Bunlardan ilki kişiliğin belli kuramlara dayalı olarak ölçülmesidir. İkincisi ise belirli kişilik özelliklerinden bir repertuvar oluşturularak

kişiliğin belirli bir madde havuzundan yararlanılarak ölçülmesidir. Bu araştırmada da kişilik ölçümü bu iki yönelim doğrultusunda ele alınmıştır.

1.1.2.1. Kişiliğin Kavramlara/Kuramlara Dayalı Ölçülmesi

Birbirine göre farklılık gösteren kişiliklerin belirlenmesi ve kişilik özelliklerinin belirli kategoriler etrafında toplanması kişiliğin ölçülmesinde önemli bir yol olmuştur. Kişiliğin incelenmesi pek çok farklı kurama göre ve farklı kavramlarla gerçekleştirilmiştir. Bu bölümde kişiliğin kavramlara/kuramlara dayalı olarak ölçülmesinde özellikle sözlük çalışmalarından başlayarak kişiliği oluşturan faktörleri belirlemeye yönelik çalışmalar incelenmiştir.

Kişiliğin faktörlere dayalı ölçümü esasında kişiliği ifade eden çok sayıda maddenin öz-bildirim ölçeklerinden elde edilen veriler yoluyla aralarındaki korelasyonların incelenmesine dayanmaktadır. Korelasyon matrisinden faktörlerin birbirleri arasında farklılığın en fazla olacağı, kendi içlerinde ise o faktörde yer alan maddelerin en fazla benzerliği sağlayacakları biçimde çıkarılması sağlanır (Farmer vd., 2002). Öte yandan kişiliğin açıklanmasında kaç faktörün gerekli olduğu yakın zamanda bu alandaki önemli tartışmaların kaynağını oluşturmaktadır.

İnsanları birbirinden ayıran özelliklerin sınırsız bir çeşitlilikte olsa da günlük yaşamda bu özelliklerin çoğunu fark etmek güçtür. Sözlük çalışmaları, insanlar arasındaki farklılıklar ne kadar çeşitli olsa da bu özelliklerin dünyada yer alan pek çok dilde ortak olarak kodlanacağı hipotezinden yola çıkılarak başlatılmış çalışmalardır (Goldberg, 1990). Kişilik özelliklerini sözlükte yer alan betimleyici sıfatlar yoluyla anlama çalışmaları kişiliğin tümünün anlaşılmasını sağlamasa da geniş bir perspektifle bu özelliklerin incelenmesini mümkün kılar (Somer, 1998). Sözlük çalışmalarını gerçekleştiren araştırmacılara göre kişilik özelliklerinin kullanımı günlük yaşamda kullanılan dilde yaygındır ve sosyal etkileşimlerde bu özellikler fayda sağlamaktadır (Costa ve McCrae, 2006). Bu duruma örnek olarak bir kişinin kişisel özelliklerden yararlanarak bir arkadaşını bir diğer kişinin aldatıcı olduğu konusunda uyarması gösterilebilir. Öyle ki burada sosyal etkileşimde kullanılan kişilik özelliği iyi bir bilgi sağlıyor ve kullanılan sözcük onu iyi bir biçimde tanımlıyorsa nesilden nesle bu özelliğin iletilmesi amacıyla o sözcüğün

kullanılması söz konusu olmaktadır. Bu da kişisel özelliklerini tanımlayan çok sayıda sözcüğün üretilmesi anlamına gelmektedir. Bu sözcüklere sözlüklerde rastlamak mümkündür ve bunların sayılmasıyla kişilik özelliklerinin de kapsamlı bir listesi elde edilmiş olmaktadır.

Sözlük çalışmalarının temeli Francis Galton'a (1884) dayanmaktadır. Galton, çalışmasında karakterlere ilişkin en önemli yönleri tespit edebilmek için sözlükte karakterleri ifade etmek için kullanılan kelimeleri saymayı denemiştir. Bu denemesinin sonucunda sözlükte karakteri açıklayan bin kelime olduğunu tahmin etmiştir. Galton'dan sonra sözlük çalışması yoluyla kişiliği tanımlayan sözcükleri belirleme çalışması Allport ve Odbert (1936) tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmada “Webster New International Dictionary” sözlüğünü incelemişler ve bu sözlükte kişiliği ve kişisel eylemleri açıklayan tüm kelimeleri filtrelemişlerdir. Bu incelemeler sonucunda da İngilizce’de kişiliği tanımlayan 17.953 kelimedenden meydana gelen bir liste oluşturmuşlardır. Oluşturdukları bu listede kişiliği dört farklı kategoride değerlendirmişlerdir. Bu kategorilerden ilki kişiliği en açık şekilde bireyleri tanımlayan 4504 istikrarlı özellikten oluşmaktadır ve agresif, içedönük gibi kelimeleri içermektedir. İkinci kategori mevcut aktiviteyi, geçici zihinsel durumları ve ruh halini ifade eden 4541 kelimedenden oluşmaktadır ve memnun, korkmuş gibi kelimeleri içerir. Üçüncü kategori karakteristik ve sosyal değerlendirmeleri ifade eden 5226 kelimedenden meydana gelen en uzun listeyi içerir ve önemsiz, değerli gibi kelimeler örnek olarak gösterilebilir. Dördüncü kategoride ise diğer üç kategoriye dahil edilememiş olan ancak kişiliği açıkladığı düşünülen 3682 kelime yer almaktadır. Bu kelimelerin diğer gruplara dahil edilebileceği gibi davranışı açıklayan şımartılmış, çılgın gibi kelimeleri içeren ve psikolojik özelliklerle ilişkili olabilecek zayıf, kızıl saçlı gibi fiziksel özellikleri içeren iki alt boyutta ele alınabileceği öne sürülmüştür.

Kapsamlı ve çok boyutlu bir kişilik modeli geliştirebilmek amacıyla Allport ve Odbert'in (1936) oluşturduğu listede bulunan ilk kategoriden yola çıkan Cattell (1943), 4504 özellikten anlaşılır olmayanları listeden çıkarmış ve diğer kategorilerde kişilikle ilgili olduğunu düşündüğü özellikleri listeye eklemiştir. Tüm düzenlemeler sonucunda bu listeyi 171 özelliğe indirmiştir. Daha sonra gerçekleştirdiği çalışmada

Cattell (1945), 171 özelliğe ilişkin tüm boyutları içermese de büyük kısmını temsil edeceğini düşündüğü 35 özellikten oluşan bir listenin kullanışlı olacağını öne sürmüştür. Bu 35 özelliğin de 12 faktör altında değerlendirilebileceğini belirtmiştir. Cattell'in kişiliği ifade eden sözcükleri azaltırken aslında kişiliğin ana boyutlarını elde etmeyi hedeflemiştir. Bu şekilde yaklaşık 18.000 kelimeden oluşan bir listeyi yönetmenin zorlukları da ortadan kalkmıştır (John vd., 1988). Bu çalışmadan dört yıl sonra gerçekleştirdiği çalışmada bu 12 faktöre 4 faktör daha dahil etmiş ve kişiliği 16 faktörde açıklamıştır. Buradan yola çıkarak On Altı Faktör Kişilik Testi'ni geliştirmiştir ve çeşitli düzenlemelerle günümüzde kullanımı devam etmektedir.

Kişiliği oluşturan faktörlere yönelik en temel çalışmaları gerçekleştiren araştırmacılardan biri de Hans J. Eysenck'tir. Eysenck, 1947 yılında kişiliğin iki faktörle ifade edilebileceğini öne sürmüştür. Bu faktörleri içe dönüklük-dışadönüklük ve nevrotiklik eksenlerinde açıklamıştır. Daha sonra bu iki faktöre psikotizm faktörünü de dahil etmiştir (Eysenck, 1952). Üç faktörlü modeli çalışmalarında "Giant Three" veya "PEN" gibi isimlerle açıklamıştır (Eysenck, 1994).

Kişiliği temsil ettiği düşünülen 35 özellik ve sekiz büyük örneklemden elde edilen verilerden yola çıkarak Tupes ve Christal (1961) kişiliğe dair tekrar eden beş farklı boyut olduğunu belirlemiştir. Bu araştırma beş faktörün belirlenmesine yönelik ilk çalışmalardan biridir. Daha sonra kişiliğe dair gerçekleştirilen ilk sözlüksel çalışmalardan yola çıkarak Norman (1963), Tupes ve Christal'in (1961) çalışmasını destekler biçimde tekrar eden beş faktörü elde ederek, iki kutupta 20'ser özellikten meydana gelen sistematik bir kişilik sınıflaması yapmıştır. Norman Beşlisi adı verilen bu kişilik özelliklerini ise dışadönüklük, uyumluluk, vicdanlılık, duygusal stabilite ve kültür boyutları altında ele almıştır.

Kişiliğin faktörlerle açıklanmasına yönelik yapılan araştırmalarda farklı yöntemler kullanılmış olsa bile ortaya çıkan beş faktör dikkat çekmeye başlamıştır (Burger, 2016). Bu beş faktörlü model aradan bir süre geçtikten sonra tekrar gündeme gelmiştir. Norman'ın (1963) kişiliği beş faktörlü olarak sınıflandırmasından sonra Digman ve Takemoto-Chogk (1981), altı farklı çalışmayı tekrarlayarak yeniden beş faktöre ilişkin kanıtlar elde etmişlerdir. Norman'dan (1963) farklı olarak beşinci faktöre kültür yerine akıl adını vermişlerdir. Goldberg (1981) ise ilk kez

“Büyük Beşli” ifadesini öne sürmüştür. Burada büyük ifadesinde kişilik araştırmalarında sıklıkla ortaya çıkan beş faktörün önemini vurgulamıştır. Goldberg, sıklıkla tekrarlanan bu beş faktörün evrensel olabileceğini öne süren ilk araştırmacılardan biridir. Beş faktörlü kişilik özelliklerinin ölçümü konusunda en bilinen çalışmalar Costa ve McCrae tarafından gerçekleştirilmiştir. İlk olarak Cattell’in On Altı Faktörü’nden yola çıkan Costa ve McCrae (1976), Eysenck’in öne sürdüğü *dışadönüklük* ve *nevrotiklik* boyutuna, deneyime açıklık boyutunu dahil etmiştir. Daha sonra bu üç faktöre Norman Beşlisi’nde bulunan uyumluluk ve vicdanlılık dahil edilmiş (McCrae ve Costa, 1987) böylelikle bugün de yaygın olarak kullanılan kişiliğin beş faktörlü yapısı meydana gelmiştir.

Daha önce ele alınan çalışmalarda görüldüğü gibi kişiliği kaç faktörün oluşturduğuna yönelik farklı görüşler bulunmaktadır. Bu çalışmalarda kişilik tek faktörden, üç faktör ve beş faktöre, altı faktörden yedi faktöre kadar değişen faktörlerle ifade edilmektedir (Saucier ve Goldberg, 2003). Örneğin Davies ve diğerleri (2015) kişiliği oluşturan çok sayıda faktörün esasında tek bir genel faktör altında toplanabileceğini öne sürmektedir. Ashton ve Lee (2001), kişiliğin altı boyutunun olduğunu öne sürmüşler ve bu boyutları Sabırlılık, Uyumluluk, Vicdanlılık, Duygusal Stabilitate, Akıl/Hayal Gücü ve Dürüstlük olarak açıklamışlardır. Kişiliği temsil eden beş faktör modelinde, sözlük çalışmaları esnasında kişilik özelliklerinden bazılarının ele alınmaması nedeniyle bu faktörlerin eksik olduğunu ve kişiliğin yedi faktörle açıklanması gerektiğini düşünen bazı araştırmacılar bulunmaktadır (Benet ve Waller, 1995). Kişiliği meydana getiren faktörlerin sayısı ile ilgili bu farklı görüşlerden bazılarının faktör sayısını yetersiz bulurken bazılarının ise çok sayıda faktör yerine kişiliği az sayıda faktörle açıklamayı hedefledikleri görülmektedir. Farklı faktör sayılarının ortaya çıkmasının kişiliğin bu faktörleri de kapsayan üst düzey kavramlarla ifade edilebileceği görüşünü desteklediği düşünülmektedir.

1.1.2.2. Kişiliğin Belirlenmiş Bir Madde Havuzundan Yararlanılarak Ölçülmesi

Önceki bölümlerde kişiliğin değerlendirilmesine yönelik gerçekleştirilen temel çalışmalar detaylı olarak incelenmiştir. Bu bölümlerde kişiliğin

değerlendirilmesi amacıyla geliştirilen çok sayıda ölçme aracının varlığından söz edilmiştir. Ele alınan tüm bu ölçme araçlarına rağmen Goldberg'e (1999) göre kişiliğin ölçülmesine yönelik ilk girişimlerden bu yana gelişmeler oldukça yavaş bir biçimde gerçekleştirilmiştir. Araştırmının bu bölümünde kişiliğe dair oluşturulan madde havuzlarından yararlanılarak kişiliğin ölçülmesine değinilmiştir.

Kişiliğin belirli bir madde havuzundan ölçülmesi konusunda atılan en önemli adımlardan biri olan IPIP, tüm içeriklerin erişime açık ve ücretsiz olarak sunulduğu, ticari kaygılardan arındırılmış herkesçe ulaşılabilen uluslararası bir kişilik envanterinin geliştirilmesi ve bunun devamlı olarak iyileştirilmesini amaçlayan bir çabayı temsil etmektedir. IPIP sayesinde bir araştırmının yalnız başına erişmesinin mümkün olmadığı uluslararası tüm bulgular tek bir havuzda bir araya gelebilmektedir (Saucier ve Goldberg, 2003). Bir kişilik ölçeğinin sıfatlardan oluşmasında bazı olumsuz yanlar bulunmaktadır (Goldberg, 1999). Bunlardan ilki kişiliği belirten sıfatların sınırlı sayıda olması ve alt düzey kişilik yapılarının ele alınamaması, ikincisi ise sıfatların kişilik özelliklerini çok üst düzeyde ve soyut biçimde tanımlaması olarak belirtilmiştir. Bu olumsuz yanlarda yola çıkılarak kapsamlı bir kişilik envanterinin sıfatlar kadar kısa ifadeler ve davranışsal düzeyde cümleciklerden faydalanılabileceği öne sürmüştür ve IPIP madde havuzuna eklediği maddeleri buna uygun olarak düzenlemiştir. Ortaya çıktığı ilk zamanlardan bu yana IPIP maddeleri ve geliştirilen ölçeklerin kullanımı önemli bir artış göstermiştir (Goldberg vd., 2006). Bu artışı maddeler ve ölçeklerin 25'ten fazla dile çevrilmesi, 80'den fazla yayında bu ölçeklerin kullanılmasında görmek mümkündür. Bununla birlikte IPIP web sitesi tüm bu ölçeklerin listelendiği önemli bir kaynak olarak değerlendirilmektedir.

IPIP ölçeklerinin önceki bölümde ele alınan ve büyük bir kısmı kamuya açık olmayan ölçme araçlarına göre olumlu yönleri şu şekilde değerlendirilmiştir (Goldberg vd., 2006): (1) Ticari amaçla kullanılan envanterlere ulaşmak bazı araştırmacılar için maliyeti nedeniyle zorlayıcı olabilir. IPIP bu kapsamda araştırmacıların ücretsiz ulaşabileceği kaynaklar sunmaktadır, (2) Ticari envanterlerin kullanılması için gerekli materyallere ulaşmak zaman kaybına neden olabilmekteyken IPIP kullanıcıların diledikleri anda araçlara herhangi bir kısıtlama

olmadan ulaşabilmelerini sağlamaktadır, (3) Bir envanterin araştırma için uygun olup olmadığına karar verilirken ticari envanterlere ilişkin bilgiye birincil kaynaklardan ulaşabilmek mümkün olmayabilir. Böyle bir durumda araştırmacılar ikincil kaynaklarda yer alan bilgilere göre seçim yapmak zorunda kalabilir. IPIP ise 2000'den fazla kişilik ögesini ve bunlara ilişkin detaylı bilgileri şeffaf bir şekilde ulaşılabilir hale getirmiştir. Bu sayede araştırmacıların araçlar arasında karşılaştırma yapabilmeleri daha kolay bir hale gelmektedir, (4) Ticari envanterlerin aksine IPIP'te yer alan ögeler üzerinde madde düzeyinde analizler gerçekleştirilebilmekte ve araca ait güvenirlik incelenebilmektedir, (5) Tüm bu olumlu özelliklerin yanında IPIP, telif hakkı olan ticari envanterlere göre esneklik sağlamaktadır. Bu sayede araştırmacılar, ölçekleri sentezleyebilmekte ve üzerinde değişiklikler yaparak ihtiyacına uygun hale getirebilmektedir.

Q-Sort, kişiliğin bir madde havuzu yoluyla ölçülmesine örnek olarak gösterilebilecek ölçüm yöntemlerinden biridir. Brown'a göre (1993) temel olarak Q yöntemi kişiliği ölçmede kullanılan yansıtıcı yöntemlerle benzer şekilde öznelliğin sistemli bir biçimde ölçülmesini sağlar. Bu yöntemde genel olarak katılımcılara herhangi bir konu hakkında çeşitli ifadeler sunularak bunları katılmak ve katılmamak arasında bir sıraya koyması beklenmektedir. Bu sıralama işlemi de Q-sort olarak adlandırılır. Katılımcıların ifadeleri kendi perspektifleri doğrultusunda sıralamaları kesin bir doğru veya yanlış aranmadığından öznelliğin değerlendirilmesini sağlamaktadır. Sıralamalar sonucunda ortaya çıkan faktörler bireysel özellikleri temsil eder. Q yönteminden yararlanılarak bir araştırmanın planlanmasında araştırma sorusu belirlemek ve buna uygun bir Q seti oluşturmak önemlidir. Araştırma sorusu Q setinin yapısını ve doğasını oluşturan en önemli etmendir. İyi tanımlanmış bir araştırma sorusuyla oluşturulacak Q seti katılımcıların soruları açık ve net yanıtlamalarını sağlamaktadır.

Kişiliğin belirenmiş bir madde havuzundan yararlanılarak ölçülmesi konusunda bir diğer araç da sıfat tarama listeleridir. Sıfat tarama listelerinin amacı eylemler, benlikle ilişkili kavramlar ve bireysel değerleri içeren, mümkün olan en kapsamlı tanımlayıcı terimler kitaplığı oluşturmaktır (Gough, 1960). Sıfat tarama listesi geniş kapsamlı bir kişilik ölçme aracıdır. Çünkü kaygı, depresyon gibi tek bir

değişkenin değil birden fazla değişkenin ölçümünde kullanılabilir (Aiken, 1996). Türkiye’de sıfat tarama listesi oluşturularak kişiliğin ölçülmesi konusundaki çalışmalara Bacanlı ve diğerlerinin (2009) geliştirdiği Sıfatlara Dayalı Kişilik Testi örnek olarak gösterilebilir. Bu çalışmada Beş Faktör Kişilik Kuramından yola çıkılarak iki kutuplu 40 sıfat çiftinden oluşan bir test geliştirilmiştir.

1.1.3. Eyleycilik ve Toplulukçuluk

Psikoloji kuramları, insanı farklı noktalardan ele almakta, farklı konulara vurgu yapmaktadır. Örneğin psikodinamik kuramda bilinçdışı süreçler önem taşırken, hümanist kuram özgür iradenin önemini vurgular. Sosyal öğrenme kuramında bireylerin davranışlarının beklentiler tarafından nasıl şekillendirildiğinin altı çizilir. Markey (2002) farklı odak noktalarıyla bile tüm bu psikolojik kuramların kişiliğe ilişkin anlayışında eyleycilik ve toplulukçuluğun izleri olduğunu öne sürmektedir. Wiggins (1991), eyleycilik ve toplulukçuluğun kişilerarası davranışın ölçümünde kullanılabilmesi amacıyla detaylı incelemeler gerçekleştirmiştir. Bu incelemeye göre yaklaşık 100 yıl içerisinde dünya görüşlerinde, önemli kişilerin görüşlerinde, dilde ve cinsiyet rollerinde eyleycilik ve toplulukçuluğa dair izler bulunmaktadır.

Kişiliğin yapısını hiyerarşik biçimde ele alan araştırmacılar eyleycilik-toplulukçuluk taksonomisini, kişiliğin yapısını tanımlamada yaygın olarak kullanılan beş faktörü de kapsayan, daha üst düzey bir kişilik yapısı olarak tanımlamışlardır (Paulhus ve Trapnell, 2008). Digman (1997) beş faktör modelini de kapsayan meta kavramların incelendiği araştırmaları değerlendirerek iki meta kavramı eyleycilik ve toplulukçuluk ile benzer şekilde kişisel gelişim ve sosyalleşme olarak açıklamıştır. Bu yönden bakıldığında eyleycilik ve toplulukçuluğun beş faktör modeline göre daha fazla genellenebilir olduğu sonucu çıkarılabilir. Kişiliğin ölçülmesine yönelik yapılan çalışmalarda kişiliğin uygun sayıda faktörlere indirgenebilmesi için sarf edilen çabalar dikkate alındığında kişiliğin iki genel faktörle açıklanabilmesinin önemli bir sonuç olduğu ve değerlendirmede kullanışlılık sağlayacağı düşünülmektedir. Eyleycilik-toplulukçuluk çerçevesinin sosyal psikoloji, kişilik, güdülenme ve kültürler arası psikoloji gibi farklı alanlardaki çalışma hatları için bütünleştirici bir etki oluşturması da (Abele vd., 2016) bu çıkarımı desteklemektedir.

İnsan Varoluşunun İkiliği (The Duality of Human Existence) adlı kitabında eyleycilik ve toplulukçuluğu detaylı olarak inceleyen Bakan (1966) bu iki kavramdan iki temel yönelim olarak bahsetmektedir. Eyleycilik, kişinin birey olarak var oluşunu ifade ederken, toplulukçuluk bireyin ait olduğu daha büyük bir toplulukla bir bütün olmasını ifade etmektedir. Bir başka ifadeyle eyleycilik ayrışmalarda ve bireyleşme ile kendini gösterirken, toplulukçuluk ayrışmaların olmayışında ve bir oluştta kendini göstermektedir. Eyleycilik uzmanlaşma dürtüsünde, düşüncelerin duyguların ve dürtülerin bastırılmasında ortaya çıkarken toplulukçuluk ise sözsüz iş birliklerinde, duygu, düşünce ve dürtülere uygulanan baskının yokluğunda ortaya çıkmaktadır. Żemojtel-Piotrowska ve diğerlerine (2017) göre eyleyici yönelimle birlikte bireyin kendini farklılaştırma becerisi ifade edilmektedir ve eyleyici bireylerin çabalamalarında özerklik, güç ve başarının izleri görülmektedir. Öte yandan toplulukçu bir yönelimle birlikte bireylerin daha büyük bir sosyal varlıkla bütünleşebilme becerisi ifade edilmektedir ve toplulukçu bireylerin çabalarında yakınlık, bir olma ve dayanışma öne çıkmaktadır. Tüm açıklamalardan yola çıkılarak eyleycilik yöneliminde bireyin odağının kendisinde olduğunu, yaşamda bağımsız bir birey olarak var olduğunu ve kendi gelişimi için çabaladığını söylemek mümkündür. Toplulukçuluk yöneliminde ise bireyin odağı sosyal çevresinde, bir gruba ait olmakta veya ait olduğu grupla birlik içerisinde olmaktadır aynı zamanda tüm çabalarının da bireyselliğinden uzaklaşmak üzerine olduğu söylenebilir.

Eyleycilik temel anlamda bir amaç uğruna çabalamakla ilgiliyken, toplulukçuluk başkalarını düşünmekle ilgilidir (Abele ve Wojciszke, 2007). Bu nedenle toplulukçuluk, sosyal ilişkilerde sahip olunması gereken birincil özellikleri içerirken, eyleycilik bireyin benliği için önemli olan özellikleri kapsar. Abele ve Wojciszke (2014), eyleycilik ve toplulukçuluğun evrensel olarak bireylerin benlik ve sosyal gruplara dair algısında bulunan iki temel içerik sınıfı olduğunu öne sürmüşlerdir. Hedef ve görev odaklı işleyişin sürdürülmesinde eyleycilik önemliyken, ilişkiler ve sosyal işleyişin sürdürülmesinde toplulukçuluk önem taşımaktadır.

Bireylerin benlik sunumlarındaki bireysel farklılıkların kişiliğin güçlü yönlerini vurguladığını öne süren araştırmacılar (Paulhus ve John, 1998; Paulhus ve Trapnell, 2008) benlik sunumu tarzlarını eyleycilik-toplulukçuluk çerçevesinden değerlendirmişlerdir. Eyleyici bireylerin kendilerini sunum tarzları daha narsist ve bir “süper kahraman” oluşturma eğilimindeyken, toplulukçu bireylerin kendilerini sunum tarzları ahlaki kuralları benimseyen ve bunlara göre hareket eden bir “aziz” niteliğindedir. Benlik sunumu ile ilişkisinin yanı sıra eyleycilik, farklılaşan (differentiation) bir düşünme biçimiyle, toplulukçuluk ise bütünleştirici (integration) düşünme biçimiyle ilişkilidir (Woike, 1994). Bununla birlikte kişiliğin iki temel özelliği bireylerin epizodik belleklerindeki olayların içeriğini belirlemekte önemli rol oynamaktadır (Woike vd., 1999). Anılarını hatırlarken eyleyici bireyler daha fazla farklılaşma düşünme biçimini, toplulukçu bireyler bütünleştirme düşünme biçimini kullanmaktadırlar.

Son zamanlarda psikolojide farklı alanlarda yapılan araştırmalarda eyleycilik ve toplulukçuluk benzeri bazı ikili yapılar öne sürülmüştür (Abele ve Wojciszke, 2014; Fiske vd., 2007). Bunlardan bazılarını entelektüel veya sosyal olarak iyi-kötü (Rosenberg vd., 1968), erkeksilik ve kadınsılık (Bem, 1974), bağımlı ve bağımsız benlik (Markus ve Kitayama, 1991), araçsallık ve dışavurumculuk (Parsons ve Bales, 1955), ahlak ve yeterlilik (Wojciszke, 2005) örnek olarak gösterilebilir. Ortaya çıkan bu çok çeşitli isimlendirmeler arasında farklı araştırma alanlarını göstermektedir (Abele, Amy Cuddy, vd., 2008). Gebauer ve diğerleri (2013), isimlendirmeler değişse bile iki faktörlü bu yapıların kendilik algıları, grup algıları ve diğer algılarına dair karmaşık yapıların açıklanabilmesini sağladığını belirtmişlerdir.

Wiggins (1991), eyleycilik ve toplulukçuluğun birbiriyle ilişkisiz, karşıt oldukları görüşünü reddetmektedir. Bunun yerine bireyler ve toplumların değerlendirilmesinde eyleycilik ve toplulukçuluğun her türlü kombinasyonunun kullanılabileceğini öne sürmektedir. Yani bu görüşe göre birey eyleyici iken toplulukçu olmayabilir, toplulukçu iken eyleyici olmayabilir veya hem eyleyici hem toplulukçu olabilir. Bununla birlikte Abele ve Wojciszke (2014) eyleycilik ve toplulukçuluğun pozitif olarak ilişkili olabileceğini veya birey ne kadar çok eyleyiciyse o kadar az toplulukçu olabileceğini belirtmiştir.

Bireyler eyleycilik ve toplulukçuluk açıklaması sayesinde diğerleriyle karşı karşıya geldiklerinde bu kişilere dair değerlendirmelerini gerçekleştirebilir, bu değerlendirmelerine göre hareket edebilir. Bu anlamda eyleycilik ve toplulukçuluk sosyal bilişin iki boyutunu oluşturmaktadır. Farklı dillerde, farklı kültürlerde, çeşitli yöntemlerle ve zaman boyunca gerçekleştirilen araştırmalar da sosyal bilişin bu iki boyutunun evrensel olduğunu ortaya koymuştur (Fiske vd., 2007). Yani herhangi bir dilde veya kültürde bir insanın başka bir insanı değerlendirmesi eyleycilik ve toplulukçuluğa göre gerçekleşmektedir.

Eyleycilik ve toplulukçuluk, insana farklı yönlerden açıklamalar getirilebilmesini sağlamaktadır. Dunlop ve diğerlerine göre (2017) bu kavramlar her ne kadar insanın farklı yönelimlerini açıklasalar ve belirgin özelliklerle birbirlerinden ayrılırlar bile bu kavramların ayrı ayrı ele alınması ile kişiliğin değerlendirilmesinin tamamlanması mümkün değildir. Bu görüşün aksine literatürde yalnızca kişiliğin eyleycilik özelliğinin ölçüldüğü araştırmalara da rastlanmaktadır (Atak vd., 2013; Côté, 1997).

Eyleycilik ve toplulukçuluğun dört yönlü incelendiği modelde atılganlık ve yeterlilik eyleyciliği, içtenlik ve ahlak ise toplulukçuluğu oluşturan yönler olarak görülmektedir. Abele ve diğerleri (2016) tarafından oluşturulan bu modele ilişkin gerçekleştirilen analizlerde eyleycilik ve toplulukçuluk iki boyut olarak ele alındığında da uyumlu sonuçlar verdiği ancak dört boyutlu modelin iki boyutlu modele göre daha uyumlu olduğu görülmüştür. Bundan dolayı bu araştırmada da eyleycilik ve toplulukçuluk bu dörtlü modele göre ele alınmıştır.

Eyleycilik, toplulukçuluk, hafifletilmemiş eyleycilik ve hafifletilmemiş toplulukçuluk ile eyleycilik ve toplulukçuluğun dörtlü modelinde (Abele vd., 2016) yer alan boyutlar aşağıda detaylı olarak ele alınmıştır.

1.1.3.1. Eyleycilik

Eyleyciliği ifade eden İngilizce sözcük olan “agency”nin kökenleri Latince’den gelmektedir ve bir şeyi yapmak olarak tanımlanmıştır. Psikolojide kullanılan anlamları ise şu şekildedir (Żemojtel-Piotrowska vd., 2017): (1) Bir bireyin diğer birey, durum veya nesneye göre davranabileceği ve bunlar üzerinde etki

oluşturabileceği duygusu, eyleycilik duygusu, (2) Hedeflerine ulaşmaya odaklanan insan yönelimi, (3) Hem bireyin çevresini etkileyebileceğine dair inancı olan eyleyciliği hem de bireyin hedeflerine ulaşması esnasında gerçekleşen aktiviteyi ele alan, bireyin sosyal çevresiyle arasındaki belirli ilişki. Eyleyciliğin psikolojide kullanılan üç farklı anlamında da bireylerin hedeflerine ulaşma arzusu ve kişi, durum ve nesneler üzerindeki etkisine dair vurgu özellikle dikkat çekmektedir. Eyleyici bireylerin bu anlamlardan yola çıkılarak hedeflerine ulaşmak için uğraşan, etkili bireyler olarak görüldüğü söylenebilir.

Eyleycilik kendini ayrışmaların oluşumunda göstermektedir (Bakan, 1966). Bu durumu Hoffman (1989) benin ötekiden ayrışması, ötekinin kontrol altına alınarak uzmanlık duygusunun korunması olarak değerlendirmiştir. Wiggins'e göre (1991) ise eyleycilik farklılaşmış bir birey olmayı ifade etmektedir. Dunlop ve diğerleri (2017), eyleyciliğin kendini ifade etme, bağımsızlık, kendini geliştirme gibi özellikler ile karakterize olduğunu, kişinin benliğine yönelimini ve ilgisini kapsadığını belirtmektedir. Eyleyici bireyleri açıklayan özellikler Abele ve diğerleri (2008) tarafından yetkin, iddialı, hırslı gibi olumlu özellikler ve kararsız, pasif, tembel gibi olumsuz özellikler olarak açıklanmıştır.

Eyleycilik özellikle son zamanlarda gelişim, kişilik, sosyal, bilişsel, pozitif psikoloji gibi psikolojinin pek çok farklı uzmanlık dalında popüler hale gelmiştir. Yalnızca psikolojinin uzmanlık alanlarında değil aynı zamanda sosyoloji, antropoloji, felsefe ve yönetim perspektiflerinde de ilgi odağı olmuştur (Žemojtel-Piotrowska vd., 2017). İnsana dair oldukça genel ve sabit bir özellik olarak görülmesine rağmen eyleyciliğin bazı durumlara karşı duyarlı olabileceği belirtilmektedir. Örneğin boylamsal araştırmasında Abele (2003), bireyin ne kadar eyleyici olduğunun 1.5 yıl sonraki mesleki başarısıyla ilişkili olduğunu aynı zamanda mesleki başarının da eyleyciliğin artmasına katkı sağladığı sonucunu elde etmiştir. Bu araştırmayı destekler biçimde Abele, Rupperecht, ve diğerleri (2008) bir işte başarılı olmanın katılımcıların kendilerini daha eyleyici olarak değerlendirmelerini sağladığını, başarısız olmanın ise katılımcıların kendilerini daha az eyleyici olarak değerlendirmelerine neden olduğunu belirtmişlerdir.

1.1.3.1.1. Hafifletilmemiş Eyleyicilik

Hafifletilmemiş eyleyicilik (unmitigated agency), kibirlilik, açgözlülük, düşmanlık gibi olumsuz özelliklerle ifade edilmektedir. Eyleyiciliğin kendine odaklanma kısmını benimseyen hafifletilmemiş eyleyici kişilik özelliğine sahip bireyler toplulukçu özellikleri reddetmektedirler (Helgeson ve Fritz, 1999). Bu kapsamda hafifletilmemiş eyleyicilik, bireylerin diğerleri pahasına kendi hırsları peşinde koştuğu, eyleyiciliğin sağlıklı olmayan bir hâlini yansıtmaktadır. Benlik saygısı, iyi oluş ve sağlık davranışı ile negatif yönde ilişkili, kincilik, otoriterlik ile pozitif yönde ilişkili olduğu belirtilmektedir. Bununla birlikte McCreary (2017) eyleyiciliğin aşırı hâli olarak da adlandırılabilir hafifletilmemiş eyleyiciliği, düşük vicdanlılık, kontrolsüz yeme, alkol ve madde bağımlılığı riskli davranışlarda bulunma gibi olumsuz psikolojik değişkenlerle ilişkilendirmiştir.

Bakan (1966, s.14), eyleyiciliğin hafifletilmemiş özelliklerinin toplulukçuluk ile dengelenmesi gerektiğini öne sürmüştür. Bunu da “Ben kendim için değilsem, kim benim için olacak? Eğer yalnızca kendim içinsem ben neyim?” sözüyle örneklendirmiştir. Burada ilk kısmın eyleyicilikten, ikinci kısmın ise toplulukçuluktan bahsettiğini belirtmiştir. Bununla birlikte toplulukçuluk tarafından hafifletilmeyen eyleyiciliği ölüm ile ilişkilendirmiştir.

1.1.3.1.2. Yeterlilik

Yeterlilik (competence) eyleyiciliği oluşturan boyutlardan biridir. Eyleyiciliği temsil eden ileriye gitmek (getting ahead) ifadesinden yola çıkılarak, yeterliliğin ilerlemek için gerekli olan yetenekleri kapsadığı söylenebilir (Abele vd., 2016). Etkili, yeterli, zeki gibi ifadeler yeterlilik boyutuna örnek olarak verilebilir.

1.1.3.1.3. Atılganlık

Eyleyiciliğin ikinci boyutunu atılganlık (assertiveness) oluşturmaktadır. Atılganlık, bireylerin kendini geliştirmesi ve ilerlemesi yolunda gereken motivasyonu temsil etmektedir. Birey belirli yeteneklere sahipse motive olması durumunda hedeflerine ulaşabilir (Abele vd., 2016). Bu anlamda bu iki boyutun birbirini tamamladığı görülmektedir. Asla pes etmeyen, baskı karşısında ayakta kalabilen gibi ifadeler atılganlık boyutuna örnek olarak gösterilebilir.

1.1.3.2. Toplulukçuluk

İnsanlar arasında bireyselleşme, kendi hedeflerine ulaşmak için çaba sarf etme veya bir başka deyişle çoğunlukla kendisiyle ilgili konuları önemseme eğiliminde olan eyleyici bireylerin yanı sıra ait olduğu toplumu, bu toplumun kabul ettiği ahlaki kurallara göre yaşamayı, yapbozun ayrı bir parçası olmak yerine o yapbozda diğer parçalarla birlikte tamamlanmayı önemseyen toplulukçu bireyler de bulunmaktadır. Toplulukçuluk, daha büyük büyük bir sosyal veya manevi varlığa dahil olma, bu varlığın bir parçası haline gelmeyi belirtir (Wiggins, 1991). Eyleyciliğin aksine toplulukçuluk kendisini ayrışmaların yokluğunda gösterir. (Bakan, 1966). Bununla birlikte bu boyut iyilikseverlik, bağlılık, ilişkisellik gibi özelliklerle karakterizedir ve başkalarına yönelim ve ilgi ile temsil edilmektedir (Dunlop vd., 2017). Hoffman (1989), toplulukçuluğu ben ve öteki arasındaki ayrımın kaldırılması yönelimi olarak tanımlamıştır. Başka bir şekilde ele alınacak olursa toplulukçuluk ben ve ötekinin bütünleşmesi ve benlikten birliğe olan geçişi ifade etmektedir. Abele ve diğerleri (2008), toplulukçuluğun olumlu yanını içten, arkadaş canlısı, dürüst, iyi huylu gibi özelliklerin, olumsuz yanını ise soğuk, güven vermeyen gibi özelliklerin oluşturduğunu belirtmişlerdir.

Dunlop ve diğerleri (2017) toplulukçuluğun tıpkı kişiliğin ele alınması gibi üç seviye içinde bulunabileceğini öne sürmüştür. Bu seviyelerden ilki davranışsal eğilimlerdir ve bireylerin bağlamlar arasındaki davranış eğilimlerini ifade etmektedir. İkinci seviye karakteristik uyarlamalar olarak adlandırılmıştır ve bu düzeyde toplulukçuluğun bireylerin yakınlık motivasyonunda görülebileceğini belirtmektedir. Üçüncü seviyede bireylerin öyküsel kimlikleri (narrative identities) dikkate alınmaktadır ve bu seviyede toplulukçuluk katılımcıların kendilerini tanımladıkları öykülerde yer alan sevgi/arkadaşlık, yardım/ilgi gibi temalarla ortaya çıkabilmektedir. Eyleyciliğin sabit bir özellik mi, değişken bir özellik mi olduğunu ele alan çalışmada (Abele, Rupperecht, vd., 2008) toplulukçuluğun dinamikliği ile ilgili iki varsayımda bulunulmuştur. Bunlardan ilkinde toplulukçuluğun eyleyciliğe göre kişiliğin daha stabil bir tarafını temsil ediyor olabileceği, ikincisinde ise toplulukçuluğun eyleycilikten farklı olarak ilişkisel bazı değişkenlerden etkileniyor

olabileceğini öne sürmüşlerdir. Yani toplulukçuluğun değişmezliği konusunda literatürde net bir açıklama olmadığı söylenebilir.

1.1.3.2.1. Hafifletilmemiş Toplulukçuluk

Helgeson ve Fritz (1999), hafifletilmemiş toplulukçuluğu (unmitigated communion) hafifletilmemiş eyleycilik ile benzer biçimde değerlendirmişlerdir. Toplulukçu özellikleri baskın olan eyleycilik özellikleri düşük olan bir birey, benlik saygısı düşük ancak duygusal yönü baskın ve yardımsever bir kişiyi temsil etmektedir. Oysa hafifletilmemiş toplulukçuluk ile başkalarına karşı aşırı derecede fedakâr davranan, onların ihtiyaçlarını kendi ihtiyaçlarından ön planda tutan, başkalarının problemlerini çözmek için çok fazla uğraş gösteren hatta onların hayatlarına karışan bir kişi ifade edilmektedir. Başkalarının ihtiyaçlarını kendi ihtiyaçlarından önde tutmak ve aşırı fedakârlık gibi sosyalleşme baskılarının uygulanması özellikle kadınların erkeklere göre daha fazla problem yaşamalarının nedeni olarak değerlendirilebilir (Helgeson ve Fritz, 1998). Bununla birlikte Helgeson ve Fritz (1998) hafifletilmemiş toplulukçuluğun başkalarıyla aşırı ilişkili olma rolünün açıklanmasında aşırı bakım verme ve ilgilenme, dengesiz ilişkiler, kendine saygının kaynağı olarak ilişkilerin görülmesi, başkalarına yardım etmede kendi değerini artırma güdüsü ifadelerini kullanmışlardır.

1.1.3.2.2. İçtenlik

İçtenlik (warmth), toplulukçuluğu oluşturan boyutlardan ilkinin temsil etmektedir. İçtenlik, diğer bireylerle sevgi ve işbirliğine dayalı ilişkilerin ortaya çıkmasını kolaylaştıracak biçimde iyiliksever olmayı ifade etmektedir (Abele vd., 2016). İçtenlik boyutunu tanımlayan ifadelerden bazıları arkadaş canlısı, empatik, ilişkilerinde sıcak olarak açıklanabilir.

1.1.3.2.3. Ahlak

Toplulukçuluğun ikinci boyutunu ahlak (morality) boyutu oluşturmaktadır. Ahlak, insanlara etik kurallara ve toplumsal değerlere bağlı kalarak, doğru ve belirli kurallar çerçevesindeki ilişkileri kolaylaştıracak şekilde iyiliksever olmayı kapsamaktadır (Abele vd., 2016). Dürüst, güvenilir, adaletli gibi tanımlamalar ahlak boyutuna uygun tanımlamalardandır.

1.1.4. Eyleycilik ve Toplulukçuluğun Ölçülmesi

Eyleycilik ve toplulukçuluğun ölçülmesinde tıpkı kişilik ölçümüne dair daha önce ele alınan araştırmalar gibi ilk olarak bu boyutları tanımlayan sıfatların listelenmesine yönelik çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Daha sonra bu sıfat listelerinden de yola çıkarak çeşitli ölçme araçları geliştirilmiştir. Araştırmanın bu bölümünde ilk olarak Abele ve diğerleri (2016) tarafından geliştirilen ve bu araştırmada Türk kültürüne uyarlama çalışmaları gerçekleştirilen Eyleycilik-Toplulukçuluk Envanteri ve psikometrik özellikleri incelenmiş, daha sonra eyleycilik ve toplulukçuluğun ölçülmesinde kullanılan diğer ölçme araçları değerlendirilmiştir. Bu ölçme araçlarının seçilmesinde iyi yapılandırılmış, yaygın olarak kullanılan, kapsamlı ve eyleycilik-toplulukçuluğun farklı yönlerini ele alan araçlar olmaları etkili olmuştur.

1.1.4.1. Eyleycilik-Toplulukçuluk Envanteri ve Psikometrik Özellikleri

Bu araştırmada eyleycilik ve toplulukçuluğun ölçülmesi amacıyla geliştirilen tüm araçlar incelenmiş ve yakın zamanda geliştirilen Eyleycilik-Toplulukçuluk Envanteri'nin Türkçeye uyarlanmasına karar verilmiştir. Bu kararın verilmesinde envanterin güncel olmasının yanı sıra literatürde pek çok alana uygun bir çerçeve sunan Büyük İkili yaklaşımının alt boyutlarıyla detaylandırılarak dört boyut biçiminde modellenmesi etkili olmuştur. Bununla birlikte envanterin kültürlerarası çalışmalarla geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğunun kanıtlanması da, Türk kültürüne de uyarlanabileceğini gösterdiği düşünülmüştür.

Eyleycilik-Toplulukçuluk Envanteri (AC-IN) Abele ve diğerleri (2016) tarafından geliştirilmiştir. Bireylerin kişilik özelliklerini sınıflandıran Büyük İkili (Eyleycilik-Toplulukçuluk) ve bunları oluşturduğu düşünülen boyutları içeren bir model önerilmiş ve bu modelin Büyük İkili'ye göre daha kullanışlı olduğu öne sürülmüştür. Bu kapsamda eyleycilik, yeterlilik (örneğin pek zeki değil-çok zeki) ve atılganlık (örneğin kolayca pes eden-asla pes etmeyen) boyutları ile, toplulukçuluk ise içtenlik (ilişkilerinde çok soğuk-ilişkilerinde çok sıcak) ve ahlak (örneğin pek dürüst değil-çok dürüst) boyutları ile değerlendirilmiştir.

Envanter katılımcıların kendilerini değerlendirmelerine dayalı bir kâğıt kalem ölçümüyle uygulanmaktadır. Toplamda iki kutuplu 20 maddeden oluşmakta ve katılımcılardan her bir sıfat çiftinden hangi sıfatın kendilerini daha iyi tanımladığını düşünüyorlarsa buna göre puanlamaları beklenmektedir. Envanterin puanlanması 1-5 arasında olup iki sıfat arasında 2,1,0,1,2 biçiminde değerler yer almaktadır.

Envanter ile dört boyutlu model farklı dil ve ülkelere uygun hale getirilerek farklı kültürlerde geçerliği ve güvenilirliği incelenmiştir. Modelin nomolojik geçerliğini belirlemek amacıyla benlik kurgusu, değerler, izlenim yönetimi ve kişilik ile olan ilişkileri incelenmiştir. Eyleycilik ve toplulukçuluk boyutlarının benlik saygısı ile ilişkilerinin nasıl farklılaştıkları da ele alınmıştır. 1808 katılımcı ile gerçekleştirilen analizler sonrasında, Yeterlilik boyutuna ilişkin Cronbach alpha değeri .74, Atılganlık boyutuna ilişkin Cronbach alpha değeri .74, İçtenlik boyutuna ilişkin Cronbach alpha değeri .75, Ahlak boyutuna ilişkin Cronbach alpha değeri .70 olarak bulunmuştur. Bunun yanında Eyleycilik ve Toplulukçuluk boyutlarına dair Cronbach alpha katsayısı sırasıyla .82 ve .81 olarak belirtilmiştir.

1.1.4.2. Eyleycilik ve Toplulukçuluğun Ölçülmesinde Kullanılan Diğer Araçlar

Araştırmının bu bölümünde eyleycilik ve toplulukçuluğu kadınsılık ve erkeksilik aracılığıyla ölçen (Bem, 1974; Demirtaş-Madran ve Andaç, 2016; Spence vd., 1979), eyleycilik ve toplulukçulukla ilgili yapılan sözlük çalışmaları (Abele, Uchronski, vd., 2008), eyleycilik ve toplulukçuluğu ölçen öz bildirim araçları (Atak, 2010; Entringer vd., 2021; Gebauer, Paulhus, vd., 2013; Trapnell ve Paulhus, 2012) ele alınmıştır.

Eyleycilik ve toplulukçuluğun incelenmesi cinsiyet rollerini değerlendiren araçlarla gerçekleştirilmektedir. Bu kapsamda kullanılan araçlar doğrudan eyleycilik ve toplulukçuluğu ölçmemektedir. Eyleyciliğin erkeksilikle, toplulukçuluğun kadınsılıkla ifade edilebileceği varsayılarak bu araçlar kullanılmaktadır. Ancak daha yakın zamanda yapılan araştırmalar (Twenge, 1997) toplumsal yaşamda gerçekleşen gelişmeler sonucu kadınsı ve erkeksi özelliklerin birbirinden keskin çizgilerle ayrıldığı görüşünün tartışmalı hale geldiğini göstermektedir. Bem Cinsiyet Rollerini

Envanteri (Bem, 1974) bu açıdan eyleycilik ve toplulukçuluğun ölçülmesinde kullanılan ölçme araçlarından biridir.

Eyleycilik ve toplulukçuluğu kadınsılık ve erkeksilik üzerinden ölçen önemli araçlardan biri de Kişisel Nitelikler Anketi'dir (PAQ). Kişisel Nitelikler Anketi iki kutuplu özelliklerden oluşan ve kadınsılık, erkeksilik, erkeksilik-kadınsılık olmak üzere üç ölçeği kapsamaktadır (Spence ve Helmreich, 1978). Kadınsılık ve erkeksiliğin olumlu yönleriyle değerlendirildiği bu aracın literatürde yer alan en güncel hali Spence ve diğerleri (1979) tarafından geliştirilen Genişletilmiş Kişisel Nitelikler Anketi'dir (EPAQ) ve kadınsılık ile erkeksiliğin olumsuz yönlerini içermektedir. Bu kapsamda ölçek kadınsılık, erkeksilik, kadınsılık-erkeksilik, hafifletilmemiş eyleyciliğe benzer olarak olumsuz erkeksilik, ve kadınsılığın negatif yönünü temsilen olumsuz kadınsılık (hafifletilmemiş toplulukçuluk) ile kadınsı sözel saldırganlık boyutlarından oluşmaktadır. Toplamda 40 iki uçlu maddeden oluşan ölçek 5'li olarak puanlanmaktadır. EPAQ Türk kültürüne Demirtaş-Madran ve Andaç (2016) tarafından uyarlanmış ve Genişletilmiş Kişisel Yüklemler Ölçeği olarak adlandırılmıştır. Bu çalışma sonucunda Türkçe formun 6 faktörlü özgün yapıyı temsil eden geçerli ve güvenilir bir araç olduğu görülmüştür.

Eyleycilik ve toplulukçuluğun ölçümü de kişiliğin ölçümünde ele alınan araçlarla benzer şekilde bireylerin kendilerini belirli sıfatlar doğrultusunda değerlendirdiği öz bildirim araçlarıyla gerçekleştirilebilmektedir. Dolayısıyla bu araçların geliştirilmesi sürecinde de sözlük çalışmaları göze çarpmaktadır. Bu çalışmalar sonucunda elde edilen sıfat listeleri öz bildirim araçlarının geliştirilmesine katkı sağlamıştır. Eyleycilik ve toplulukçuluk ile ilgili daha standartlaştırılmış bir ölçümün sağlanabilmesi amacıyla bu yönelimleri temsil eden sıfatlara dair bir liste oluşturmayı hedefleyen Abele, Uchronski, ve diğerleri (2008), farklı dillerde karşılaştırılabilir özellikleri temsil eden ve birbirinden farklı anlamlara gelen sıfatları değerlendirmişlerdir. Beş farklı dilde (İngilizce, Almanca, Fransızca, İtalyanca, Lehçe) ve ülkede (Amerika Birleşik Devletleri, Almanya, Fransa, Belçika, Polonya) gerçekleştirilen araştırmada elde edilen bulgular bütünleştirilerek eyleycilik ve toplulukçuluğu temsil eden 24 özellikten oluşan bir liste oluşturmuşlardır. Daha yakın bir zamanda Pietraszkiewicz ve diğerleri (2018), 192 kelimelik bir eyleycilik

sözlüğü ve 184 kelimelik bir toplulukçuluk sözlüğü üretmişlerdir. Bu sözcüklerin günlük yaşamda kullanımlarının ne kadar yaygın olduğunu kitaplar, bloglar, sosyal medya gibi kaynaklarda incelemişlerdir.

Sözlük çalışmalarıyla birlikte eyleycilik ve toplulukçuluğu ölçen çeşitli araçlar geliştirilmiştir. Bunlardan biri, çevrimiçi, 11 ülkeden katılımcıların eDarling adlı siteye üye oldukları esnada kendileri hakkında verdikleri bilgiler yardımıyla Gebauer ve diğerleri (2013) tarafından geliştirilen “eDarling Eyleycilik ve Toplulukçuluk Ölçeği”dir. 20 maddeden oluşan ölçek 7’li likert olarak puanlanmaktadır. Eyleycilik boyutunda 10 (hırslı, otoriter, zeki gibi), toplulukçuluk boyutunda 10 madde (şefkatli, dürüst, sabırlı gibi) bulunmaktadır. Büyük Beşli-Büyük İkili Ölçekleri (BFI-Big Two Scales), eyleycilik ve toplulukçuluğun ölçülmesi amacıyla yakın zamanda geliştirilen ölçme araçlarından biridir. Beş faktör kuramında yer alan özelliklerden yola çıkılarak dört farklı ölçek oluşturma yöntemi denenmiş ve bu yöntemler karşılaştırılmıştır (Entringer vd., 2021). Araştırma sonucunda oluşturulan dört ölçeğin de geçerli olduğu görülmüştür.

Eyleycilik-toplulukçuluk ikilisini farklı bir noktadan değerlendirilmesini hedefleyen bir ölçme aracı da geliştirilmiştir. Eyleyici ve Toplulukçu Değerler Ölçeği olarak adlandırılan bu araç eyleycilik ve toplulukçuluğu değerler çerçevesinde ölçmeyi amaçlamaktadır ve Trapnell ve Paulhus (2012) tarafından geliştirilmiştir. Ölçekte eyleycilik için 12, toplulukçuluk için 12 olmak üzere toplam 24 madde bulunmaktadır. Ölçek 9’lu likert olarak puanlanmaktadır. Eyleyici-Toplulukçu Değerler Ölçeği’nin Türkçeye uyarlanması Bacanlı (2017) tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu ölçek ile birlikte ulusal literatürde eyleycilik ve toplulukçuluk isimlendirmeleri ilk kez kullanılmıştır.

Ulusal literatürde eyleycilik ve toplulukçuluğu bir arada ölçen bir ölçme aracına rastlanmasa da yalnızca eyleyciliği ölçen “Çok-Yönlü Eylemli Kişilik Ölçeği” olarak adlandırılan bir ölçme aracına rastlanmıştır. Côté (1997) tarafından geliştirilen ve Atak (2010; Atak vd., 2013) tarafından Türkçeye uyarlanan ölçek bireylerin eyleyici kişiliklerini ölçmeyi amaçlamaktadır. Öz-saygı, yaşam amacı, öz-yeterlilik ve iç denetim odağı olmak üzere dört boyuttan oluşan ölçek toplamda 15 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin puanlanması 5’li likert biçimindedir.

1.1.5. Eyleycilik-Toplulukçuluk ve Kültür

Eyleycilik-toplulukçuluk sınıflandırması insana dair olduğundan kültürel düzeyde de bu boyutların ortaya çıkması kaçınılmaz olmuştur. Eyleycilik ve toplulukçuluk sınıflandırmasına en yakın sınıflandırma Markus ve Kitayama (1991) tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu sınıflandırmaya göre benliğin içeriği ve yapısı kültürden etkilenmektedir. Bireyci kültürlerde bireyler benliklerine ve diğer insanlardan ayırmaya odaklanmaktadır. Bu açıdan bağımsız benlik kurgusu özerk ve kendine yeten gibi özelliklerle karakterize edilmektedir. Toplulukçu kültürlerde ise bireyler diğer insanlara ilgi duymayı ve onlarla karşılıklı bir bağımlılık geliştirmeyi kapsamaktadır. Bu kapsamda bağımlı benlik toplum merkezli, ilişkisel gibi özelliklerle ifade edilmektedir. Benliğin kültür çerçevesinde açıklanmasında kullanılan bu sınıflandırmanın eyleycilik ve toplulukçuluk sınıflandırmasına benzer olduğu dikkat çekmektedir.

Benlik kültürler arasında farklı biçimlerde kendini gösterse de eyleycilik toplulukçuluk çerçevesinin evrenselliğine ilişkin sonuçlar dikkat çekmektedir. Bu çerçevenin evrenselliğine dair kanıtlar kültürlerarası çalışmalarda ortaya çıkmaktadır. Eyleycilik ve Toplulukçuluğun dört boyutunu ele alan ve aynı zamanda bu araştırmada da benimsenen modelin de Almanya, Fransa, Avustralya, Polonya, Çin ve Amerika Birleşik Devletleri'nde yapılan incelemelerde aynı biçimde ortaya çıktığı görülmüştür (Abele vd., 2016). Bu yönüyle eyleycilik ve toplulukçuluğa ilişkin dört boyutlu modelin de insana ilişkin kültürler arası bir açıklayıcılığı olduğunu söylemek mümkündür. Amerika Birleşik Devletleri, Almanya, Fransa, Belçika, Polonya olmak üzere beş farklı ülkeden katılımcılarla gerçekleştirdikleri çalışmalarında Abele, Uchronski, ve diğerleri (2008) oluşturdukları listede yer alan özelliklerin eyleycilik ve toplulukçuluğu ne düzeyde ifade ettiğine dair katılımcıların değerlendirmelerini ele almışlardır. Bu değerlendirmelerde beş farklı dilde eyleycilik ve toplulukçuluğun ortak olarak anlaşılabildiği görülmüştür.

Evrensel kültürel öğelerde de eyleycilik-toplulukçuluk sınıflandırmasına rastlanmaktadır. Ybarra ve diğerleri (2008), pek çok kültürde ortak olarak görülen kültürel özelliklerin bulunduğu bir listeden yararlanarak bu özellikleri eyleycilik-toplulukçuluk çerçevesinde incelemişlerdir. Bu incelemelerde listede yer alan

özelliklerin üçte ikisinin eyleycilik, toplulukçuluk ve her ikisini içeren üç başlıkta incelenebileceği sonucunu elde etmişlerdir. Araştırmada evrensel kültürel özelliklerin çoğunlukla toplulukçuluk başlığı altında toplandığı görülmüş bu durumun toplulukçuluğun sosyal hayatı daha çok kapsamıyla ve eyleyciliğe göre kültürlerarası istikrarlılığının daha yüksek olmasıyla açıklanabileceğini öne sürmüşlerdir.

Eyleycilik-toplulukçuluk çerçevesi ve kültür konusunda değinilmesi gereken bir diğer nokta kültüre asimile olma ve kültürden ayrışma motivasyonlarıdır. Bu motivasyonlar, eyleycilik ve toplulukçuluğun motivasyonel temellerini açıklayan modeli geliştiren Gebauer ve diğerleri (2013) tarafından ele alınmıştır. Modele göre eyleyici bireyler yaşadıkları kültürden farklılaşma, bir başka deyişle kültürlerindeki yaygın davranışlardan farklı davranışlar sergileme eğilimindeyken, toplulukçu bireyler kültürlerinde kabul gören davranışları sergileyerek, kültürlerinde bulunan çoğu insanla benzerlik gösterme eğilimindedir. Buradan yola çıkılarak eyleyciliğin yaygın olduğu kültürlerde eyleyici bireylerin toplulukçu özellikler sergilemesi beklenebilir. Toplulukçu özelliklere sahip bireylerin ise eyleyici kültürlerde eyleyciliğe, toplulukçu kültürde toplulukçuluğa yönelmesi mümkündür.

Eyleycilik ve toplulukçuluk insanın iki farklı yönelimi olarak kültürel ayrımlarla psikoterapiye de yansımaktadır. Bu bağlamda Sato (1998) özellikle bireyci kültürlerde psikoterapinin kişinin benliğini çözümlemesini ön planda tutarken, toplulukçu kültürlerde ise bireyin benliğini çevreyle bütünleştirmeye öncelik verildiğini belirtmiştir. Buradan yola çıkarak psikoterapide bireyci kültürlerde bireyin toplulukçu yanlarının, toplulukçu kültürlerde ise bireyin eyleyici yanlarının güçlendirilmesinin daha faydalı olabileceğini belirtmiştir.

1.1.6. Yaşam Boyunca Eyleycilik ve Toplulukçuluğun Gelişimi

Eyleycilik ve toplulukçuluğun insan kişiliğindeki iki temel boyut olduğu ve kültürler farklı olsa da kişiliğin bu boyutlar çerçevesinde incelenebildiği göz önünde bulundurulduğunda yaşam süresince eyleycilik ve toplulukçuluğun hangi gelişim evresinde ortaya çıktığı ve nasıl bir değişim gösterdiği önemli bir araştırma konusu olmuştur. Literatürde yaşam boyu eyleycilik ve toplulukçuluğun ele alınmasında iki

araştırma yönelimi olduğu görülmüştür. Bunlar eyleycilik ve toplulukçuluğu gelişim dönemleri kapsamında açıklayan araştırmalar (Bar-Yam Hassan ve Bar-Yam, 1987) ile çocuk ve yetişkinlerin otobiyografik anlatılarında eyleycilik ve toplulukçuluğu ele alan araştırmalar (Diehl vd., 2004; Ely vd., 1998; Uchronski, 2008) olarak açıklanabilir.

Gelişimsel süreçte eyleycilik ve toplulukçuluğu açıklayan Bar-Yam Hassan ve Bar-Yam (1987) tüm dönemler açısından bu yönelimleri değerlendirmiştir. Bu incelemeye göre eyleycilik ve toplulukçuluğun izleri bebeklikten itibaren görülmeye başlar. Doğum anından itibaren insanların bireyselleşme çabalarında eyleyciliğin izleri görülürken, bakım veren ve çevresindeki bireyler ile kurduğu ilişkilerde toplulukçuluğun izlerine rastlanmaktadır. Gelişim sürecinde kişiliğin bu yönleri karşılıklı etkileşimle ilerlemektedir. Bebeklikten itibaren insanlar bireyselleştikçe sosyal ilişkilerini de genişletebilir, sosyal ilişkilerinin desteğiyle de bireyselleşebilir. Aynı zamanda bireyler ergenlik döneminde bağımsız olmayı isterken, bir gruba ait olmayı da önemseyebilir. Yaşlılık döneminde ise hem kişisel hedeflerine ulaşmış olmak hem de yaşlılık döneminin zorluklarını paylaşabilecekleri kişilerarası ilişkilere sahip olmak bireyler için önemli olabilir.

Eyleycilik ve toplulukçuluğun yaşam boyu nasıl ortaya çıktığı bireylerin kişisel anlatılarından yararlanılarak değerlendirilebilir. Literatür incelendiğinde eyleyici ve toplulukçu temaların yetişkinlerin (Diehl vd., 2004; Uchronski, 2008) ve çocukların (Ely vd., 1998) kişisel anlatılarında ortaya çıktığını gösteren araştırmalar bulunmaktadır. Bu araştırmalara ilişkin değerlendirmelere aşağıda yer verilmiştir.

Tüm yetişkinlik dönemini (20-88 yaş) kapsayan bir araştırmada Diehl ve diğerleri (2004), yetişkinlerin spontane olarak kendilerinden bahsetmelerini istemişlerdir. Kendilerini nasıl sundukları eyleycilik ve toplulukçuluk açısından incelendiğinde yaşın artmasıyla katılımcıların eyleyici özelliklerden daha az bahsettikleri, toplulukçu özelliklerden ise daha fazla bahsettikleri görülmüştür. Yaşın artmasıyla bireylerin güç, bağımsızlık, başarı gibi özellikleri daha az önemsenmesi beklendik bir durumdur. Bu yaşlarda artış gösteren kayıplar, bedensel ve psikolojik zorluklarla baş etmede kişilerarası ilişkiler ve bir grubun parçası olma ihtiyacı daha fazla görülebilir. Diehl ve diğerlerinin (2004) elde ettiği sonuçları tekrarlamak

amacıyla dört yıl sonra Uchronski (2008), 18-48 yaş aralığındaki bireylerle benzer bir araştırma gerçekleştirmiştir. Bu çalışmada da yetişkinlerin kendilerini tanımlarken daha çok toplulukçu özellikleri kullandıkları ancak bunu eyleyici özelliklere göre daha önemli olarak değerlendirmedikleri görülmüştür. Eyleyiciliğin bireysel başarı, hırs gibi konuları içeren doğasına uygun olarak iş bağlamından söz ederken daha fazla eyleyici özellikler kullanılırken, toplulukçuluğun ilişkisel doğasına uygun biçimde aile ortamından bahsederken daha fazla toplulukçu özellik kullanılmıştır. Eyleyicilik ve toplulukçuluğun gelişimsel süreçte nasıl değerlendirilebileceğine yönelik asıl çalışmalar ise çocukların kişisel anlatılarının incelendiği araştırmalardır. Bu amaçla gerçekleştirilen çalışmada Ely ve diğerleri (1998), 4-9 yaş aralığındaki çocuklarla yapılandırılmamış görüşmelerinde eyleyicilik ve toplulukçuluk temalarına rastlamışlardır. Her iki cinsiyette de bu yaş grubundaki katılımcılarda eyleyicilik temasının daha baskın olduğu bununla birlikte kızların anlatılarının erkeklerinkilere göre daha fazla toplulukçu temalar ve aile ilişkilerini içerdiği görülmüştür. Bu bulgu daha önce belirtildiği üzere yaşamın erken dönemlerinde eyleyiciliğe yönelik odağın daha baskın olduğunu da doğrular niteliktedir.

1.1.7. Eyleyicilik ve Toplulukçuluğun İlişkili Olduğu Bazı Kavramlar

Araştırmanın bu bölümünde literatürde eyleyicilik ve toplulukçuluk ile ilişkili olan benlik saygısı, değerler, benlik kurgusu, motivasyon, cinsiyet rolleri gibi bazı kavramlara literatürde bulunan araştırmalar doğrultusunda yer verilmiştir.

1.1.7.1. Eyleyicilik-Toplulukçuluk ve Benlik Saygısı

Bireylerin benlik algılarında eyleyicilik ve toplulukçuluk önemli rol oynamaktadır (Wojciszke ve Bialobrzaska, 2014). Kişiliğin iki temel özelliğinden hangisinin benlik saygısıyla daha ilişkili olduğuna dair araştırmalarda genel olarak eyleyici bireylerin benlik saygısının daha yüksek olduğu toplulukçuluk ile benlik saygısı arasında ise herhangi bir ilişki olmadığı veya düşük düzeyde bir ilişki olduğu ortaya koyulmuştur (Hauke ve Abele, 2020a). Gebauer, Paulhus, ve diğerlerine göre (2013) benlik saygısının eyleyicilik ile ilişkili olduğunu öne süren araştırmalar

çoğunlukta olsa da genel olarak eyleycilik ve toplulukçuluk ile benlik saygısı arasındaki ilişkiye dair literatürde yer alan kanıtlar tutarsızdır.

Eyleycilik ve toplulukçuluğa ilişkin katılımcıların kendilerini değerlendirmelerinden elde edilen sonuçlara göre eyleycilik benlik saygısının güçlü bir yordayıcısıyken, toplulukçuluğun benlik saygısını çoğu zaman düşük düzeyde yordadığı görülmektedir (Wojciszke vd., 2011). Wojciszke ve Bialobrzaska da (2014) benzer şekilde eyleyciliğin her koşulda benlik saygısının önemli bir yordayıcısı olduğunu ancak toplulukçuluğun yalnızca destekleyici koşullarda (toplulukçu kültürlerde yaşayan kadınlar gibi) benlik saygısının anlamlı bir yordayıcısı olduğunu öne sürmüşlerdir. Bu sonuçlara rağmen toplulukçuluğun bireylerin benlik saygılarını etkilemesi de bazı koşullarda mümkün olabilmektedir. Bi ve diğerlerinin (2013), toplulukçu yönelimin yaygın olduğu Güney Çin’de toplulukçuluğun benlik saygısını etkilediği sonucunu elde etmesi buna örnek olarak gösterilebilir.

Literatürde hem eyleycilik hem de toplulukçuluğun benlik saygısı ile pozitif yönde ilişkili olduğunu gösteren araştırmalar da bulunmaktadır. Eyleycilik ve toplulukçuluğun ölçümünde kullanılan Genişletilmiş Kişisel Nitelikler Ölçeği’nin (Spence vd., 1979) geliştirilmesi amacıyla gerçekleştirilen araştırmada eyleyciliği temsil eden olumlu erkeksilik ile toplulukçuluğu temsil eden olumlu kadınsılığın benlik saygısı ile pozitif yönde ilişkili olduğu görülmüştür. Gebauer, Wagner, ve diğerleri (2013), 11 ülkeden katılımcılarla gerçekleştirdikleri araştırmada hem eyleyci hem de toplulukçu olmanın benlik saygısıyla pozitif yönde ilişkili olduğu sonucunu elde etmiştir. Bu araştırmada dikkat çeken bir diğer sonuç da eyleyciliğin benlik saygısı üzerinde etkisinin artan yaşla birlikte azalması, toplulukçuluğun ise artan yaş ile birlikte benlik saygısı üzerindeki etkisinin artmasıdır. Buradan yola çıkılarak eyleycilik ve toplulukçuluğun bireyin farklı yaş dönemlerinde kendilerine olan saygıları üzerinde farklı etkilere sahip olduğunu söylemek mümkündür. Eyleycilik ve toplulukçuluğun benlik saygısı ile ilişkisini inceleyen araştırmalardan birinde de Hauke ve Abele (2020a) eyleycilik ve toplulukçuluğun benlik saygısıyla ilişkisini detaylı olarak inceleyebilmek amacıyla dörtlü modelden yararlanmışlardır. Yalnızca eyleycilik ve toplulukçuluk ile açıklanamayan bazı sonuçların bu

boyutlarla detaylı irdelenmesi yoluyla verimli ve derinlemesine bir analiz sunulmuştur. Araştırma sonucunda benlik saygısının bileşenleri de dikkate alındığında, eyleyciliğin özellikle atılganlık boyutunun kişisel benlik saygısıyla, toplulukçuluğun içtenlik ve ahlak boyutlarının ise daha çok ilişkisel benlik saygısıyla ilişkili olduğu görülmüştür. Bu sonuçlar esasında bireylerin yalnızca atılgan, hırslı ve zeki olduklarından dolayı değil aynı zamanda dürüst, adaletli, içten oldukları için de kendilerine saygı duyabildiklerini göstermektedir.

1.1.7.2. Eyleycilik-Toplulukçuluk ve Değerler

Değerler, bireylerin hedefleri ve eylemlerinin nasıl bir yönde ilerleyeceğini belirleyen motivasyonel güçlerdir (Abele, 2014). Trapnell ve Paulhus (2012) insana dair eyleycilik ve toplulukçuluk ikiliğinin değerleri de açıklayan bir çerçeve olduğunu öne sürmüşlerdir. Eyleyici değerleri statü, güç, üstünlük, tanınırlık, başarı, etki, yeterlilik, haz, hırs, heyecan, zenginlik ve özerklik olarak açıklamışlardır. Bu değerlerin bireyin kişisel başarısını artırmaya (güç, yeterlilik, hırs vb.) ve ekonomik olarak başarılı olmasına (statü, zenginlik) ilişkin hedefleri kapsadığı göze çarpmaktadır. Toplulukçu değerler ise merhamet, nezaket, özgecilik, affetme, dürüstlük, uyum, alçakgönüllülük, kibarlık, eşitlik, sadakat, güven ve gelenekten oluşmaktadır. Bu değerlerin genel olarak sosyal ilişkilere yönelik hedeflere vurgu yaptığı görülmektedir. Bacanlı (2017), eyleycilik ve toplulukçuluk boyutlarının değerler eğitiminde nasıl kullanılabileceğini incelemiş, öğrencilerde birey olarak ve kişilerarası ilişkilerle ilgili geliştirilmek istenen özelliklerin eyleycilik ve toplulukçuluk ile ifade edilebileceğini belirtmiştir. Bununla birlikte öğrencilerde eyleyici veya toplulukçu değerlerden hangisi eksikse buna yönelik eğitimlerin düzenlenebileceğini öne sürmüştür.

Almanya ve Rusya’da gerçekleştirdiği çalışmada (Abele, 2014), toplulukçu değerlerin her iki örnekleme de yaşam doyumu ile ilişkili olduğu, eyleyici değerlerin ise yaşam doyumu ile ilişkili olmadığı sonucunu elde etmişlerdir. Toplulukçu değerlerin bireylerin yaşamdan aldıkları doyumun artmasını sağlaması, bu değerlerin eyleyici değerlere göre daha çok önemsendiğini göstermektedir. Bunun yanında eyleyici özelliklerin toplulukçu değerlere göre yaşam doyumu üzerinde daha

etkili olması, değerlerin davranışa dönüştürülmesinde bireyin kendine güveni, atılganlığı gibi eyleyici özelliklerin önemini göstermektedir.

1.1.7.3. Eyleycilik-Toplulukçuluk ve Benlik Kurgusu

Benlik kurgusu, eyleycilik ve toplulukçuluk ile ilişkilendirilen, bu çerçevede açıklanabilen bir diğer yapıyı temsil etmektedir. Kültürel farklılıklardan benliğin nasıl değişiklik gösterdiğini inceleyen Markus ve Kitayama (1991) benlik kurgusunu bağımlı ve bağımsız olarak sınıflandırmıştır. Her iki kurguda da diğer insanlar ve sosyal çevre önem taşısa da bağımlı benlik kurgusuna sahip bireyler diğerlerini benliklerine daha fazla dahil etmektedir.

Bağımsız benlik kurgusu benliği tanımlarken benzersiz özellikleri kullanmak anlamına gelirken, bağımlı benlik ise benliği başkalarıyla olan ilişkilerden yola çıkarak tanımlamak anlamına gelmektedir (Abele ve Wojciszke, 2007). Eyleycilik-toplulukçuluk çerçevesinden bakıldığında eyleyciliğin bağımsız benlik ile, toplulukçuluğun ise bağımlı benlik ile ilişkili olduğu görülmektedir (Abele vd., 2016). Bağımsız benlik kurgusunda, diğerlerinin benlikte önemli role sahip olması, toplulukçuluk ile bağlantılı oluşunu açıklamaktadır. Aynı şekilde benliğin benzersiz yönünü temsil eden bağımsız benlik kurgusunun da eyleycilik ile ilişkili olması beklendiktir. Bununla birlikte, benliğin bağımlı ve bağımsız yanı ile eyleycilik ve toplulukçuluğun benzer ikili yapılar olduğu görülmektedir.

1.1.7.4. Eyleycilik-Toplulukçuluk ve GÜDÜLENME

Psikolojik yapıların net olarak anlaşılabilmesinde, ölçümlerin gerçekleştirilmesinde ve deneysel çalışmalara yol gösterilmesinde eyleycilik ve toplulukçuluk çerçevesinin gücü daha önce ele alınan çalışmalarda görülmektedir. Bu çerçevenin etkisinin önemli bir örneğine de McAdams'ın çalışmalarında rastlanabilir (Wiggins, 1991). McAdams (1985), bireylerin yaşam öykülerinde eyleycilik ve toplulukçuluğun temel yapısını temsil eden iki ana güdülenme eğilimi olduğunu öne sürmüştür. Bu eğilimleri güç ve yakınlık olarak isimlendirmiştir. Helgeson (1994), güç ve başarı ihtiyacının eyleycilik ile yakınlık ihtiyaçlarının ise toplulukçuluk ile aynı özellikleri paylaştığını belirtmiştir.

Eyleyici güdüler başarıma, rekabet etme gibi, toplulukçu güdüler ise bağlanma, beslenme gibi özel güdüleri kapsamakta ve bu özel güdülerin de kapsadığı sayısız hedef bulunmaktadır. Eyleycilik ve toplulukçuluk güdüleri ve bu güdülere bağlı hedefler benzersiz olmakla birlikte benzer faktörlerden etkilenmektedirler (biyolojik ve çevresel faktörler gibi). Sosyal güdülerin eyleycilik ve toplulukçuluk çerçevesiyle açıklanması ile insan sosyalliğine dair anlayışın derinleşmesi mümkün hale gelmiştir (Locke, 2018). Locke ve Heller (2017), yüksek eyleyici güdülere sahip bireylerin güçlü olmayı tercih ettikleri, iş yerinde güce sahip olma olasılıklarının daha yüksek olduğu ve gücü statüye tercih ettikleri sonucunu elde etmişlerdir. Bunun yanında bu bireylerin iş doyumlarının yüksek olması sahip oldukları güçle ilişkili olduğunu belirtmişlerdir. Öte yandan yüksek toplulukçu güdülere sahip bireylerin statüye sahip olmayı güce tercih ettikleri ve dolayısıyla iş ortamında daha yüksek statüye sahip oldukları görülmüştür. Bireylerin sosyal yaşamlarındaki nasıl davranacakları üzerinde etkili olduğu düşünülen güdülenmelerin de eyleycilik ve toplulukçuluk çerçevesi ile açıklanması ve buna dair kanıtların elde edilmesi, Bakan'ın (1966) insan varoluşunun ikiliği isimlendirmesini destekler niteliktedir.

1.1.7.5. Eyleycilik-Toplulukçuluk ile Cinsiyet ve Cinsiyet Roller

Eyleycilik ve toplulukçuluk ile ilgili ilk çalışmalarda erkeksiliğin eyleycilikle kadınsılığın ise toplulukçulukla ilişkilendirildiği görülmektedir (Bakan, 1966; Wiggins, 1991). Woike (1994), erkeklerin sosyal yaşamlarında bağımsız eyleyici kişiler olmak için uğraşırken, kadınların toplulukçu, bağlantılarla yakın ilişkiler kurmaya çabalayan bireyler olduklarını öne sürmektedir. Literatürde bu görüşü destekleyen araştırmalar bulunmaktadır. Örneğin Diehl ve diğerleri (2004), kadınların kendilerinden bahsederken erkeklere kıyasla daha fazla toplulukçu ifadeleri kullandıkları sonucunu elde etmiştir. Daha yakın bir zamanda Locke ve Heller (2017), kadınların erkeklere göre toplulukçu güdülere daha fazla ve eyleycilik güdülerine daha düşük düzeyde sahip olmasının kadınların güçten çok statüye sahip olmayı tercih etmelerini açıkladığını öne sürmüştür. Helgeson'a (1994) göre erkekler genel olarak eyleycilik ölçümlerinde kadınlardan, kadınlar toplulukçuluk ölçümlerinde erkeklerden daha yüksek puan alsalar bile erkekler ve kadınlar hem eyleycilik hem de toplulukçuluk özelliklerini taşımaktadır.

Erkeklerin daha çok eyleyici kadınların ise daha çok toplulukçu olduğuna dair geleneksel yargılar zaman içerisinde değişim göstermiştir. Twenge (1997) kadınsılık ve erkeksilik özelliklerinin zamanla değişimine dair bir meta-analiz çalışması gerçekleştirmiş ve bu çalışmada cinsiyet rollerinde değişimlerin meydana geldiği görülmüştür. Bu değişim özellikle kadınların kadınsılık ölçeklerinden aldıkları puanların yıllar içinde farklılaşmasında göze çarpmaktadır. Yıllar içerisinde kadınlar kalıplaşmış erkeksi özellikleri daha fazla benimser hale gelmiştir. Eyleycilik açısından kadınlar ve erkekler arasındaki fark da giderek azalmaktadır.

Son yıllarda elde edilen bulgular da cinsiyet rolleriyle ilgili değişen kalıpları doğrular niteliktedir. Özellikle genç ve yüksek eğitim görmüş katılımcılarda eyleycilik ve toplulukçuluk özelliklerinin cinsiyete göre herhangi bir farklılık göstermediği görülmüştür (Abele, Rupprecht, vd., 2008; Uchronski, 2008). Ghaed ve Gallo da (2006) üniversite öğrencileriyle gerçekleştirdikleri araştırmada erkekler ve kadınların eyleycilik düzeylerinin farklılaşmadığı, bununla birlikte erkeklerin hafifletilmemiş eyleycilik düzeylerinin kadınlara göre daha yüksek, toplulukçuluk ve hafifletilmemiş toplulukçuluk düzeylerinin kadınlara göre daha düşük olduğu görülmüştür. Yakın zamanda Entringer ve diğerleri (2021) tarafından gerçekleştirilen araştırmada da Amerika Birleşik Devletleri'nde ikamet etmekte olan katılımcılardan oluşan üç örnekleme eyleyciliğin kadınlar ve erkekler arasında eşit derecede yüksek olduğu ancak toplulukçuluğun hala kadınlarda erkeklere göre daha yüksek olduğu sonucu elde edilmiştir.

1.1.7.6. Eyleycilik-Toplulukçuluk ve Büyük Beşli

Kişiliğin, eyleycilik ve toplulukçuluk boyutlarını içeren ikili yapı ile açıklanabilmesiyle kişilik çalışmalarında son yıllarda yaygın olarak kabul gören beş faktör kişilik özellikleri ile aralarındaki ilişkilerin incelenmesine yönelik çalışmalar ortaya çıkmıştır. DeYoung (2006), beş faktörün üst düzey faktörlerde nasıl ifade edilebileceğini incelediği araştırmasında iki üst düzey faktör elde etmiştir. Bu faktörlerden ilki deneyime açıklık ve dışa dönüklükten, ikincisi ise sorumluluk, yumuşakbaşlılık, nevrotizmden meydana gelmektedir. Ortaya çıkan bu iki üst düzey faktörün eyleycilik ve toplulukçuluk ile benzer olduğu görülmektedir.

Eyleyicilik ve toplulukçuluğun beş faktör ile olan ilişkileri konusunda farklı araştırma sonuçlarına rastlamak mümkündür. Ghaed ve Gallo (2006), eyleyiciliğin dışadönüklükle yüksek düzeyde ilişkili olduğunu, yumuşakbaşlılık ve nevrotiklik ile daha zayıf pozitif ilişkilere sahip olduğunu öne sürmüşlerdir. Toplulukçuluğun ise yumuşakbaşlılık ile pozitif yönde ilişkili olduğu, sorumluluk ile arasında ise zayıf ancak önemli bir ilişki olduğu sonucunu elde etmişlerdir. Duygusal dengesizlik, toplulukçuluk ile anlamlı olarak ilişkili bulunmazken, eyleyicilik ile negatif yönde ilişkili olduğu dikkat çekmektedir. Eyleyicilik ile deneyime açıklık ve dışadönüklüğün, toplulukçuluğun ise yumuşakbaşlılık ile ilişkili olduğu Hurley (1998) tarafından gerçekleştirilen araştırmada görülmektedir. Markey (2002), bu sonuçların aksine dışadönüklüğün toplulukçuluk ile ilişkili olduğu sonucunu elde etmiştir. Bununla birlikte araştırmada yüksek toplulukçuluğun deneyime açıklıkla ve yumuşakbaşlılık ile, sorumluluğun ise eyleyicilik ile ilişkili olduğu görülmüştür.

Entringer ve diğerleri (2021), beş faktör kişilik özelliklerinden yola çıkarak eyleyicilik-toplulukçuluk ölçekleri geliştirme çalışmalarında bu özelliklerin eyleyicilik ölçeklerinden çok toplulukçuluk ölçeklerinin oluşturulmasında etkili olduğunu öne sürmüşlerdir. Bir başka deyişle büyük beşlide yer alan çoğu özellik toplulukçulukla daha uyumludur.

1.1.7.7. Eyleyicilik-Toplulukçuluk ile İlişkili Diğer Kavramlar

Araştırmanın bu bölümünde eyleyicilik ve toplulukçulukla ilişkili olduğu görülen eş tercihleri (Gebauer vd., 2012), kariyer başarısı (Abele, 2003), sosyal beceriler (Markey, 2002), takım kişiliği (Lu, 2021), dedikodu içerikleri (Hauke ve Abele, 2020b), tüketici davranışları (Kurt vd., 2011), dindarlık (Gebauer, Paulhus, vd., 2013) gibi kavramlar araştırmalar çerçevesinde ele alınmıştır.

Kişiliğin eyleyicilik ve toplulukçuluk özellikleri bireylerin eş tercihleriyle ilişkilidir. Gebauer ve diğerleri (2012), eyleyicilik-toplulukçuluk kişilik özellikleri ile eş tercihinin üç boyutu olan çekicilik, statü ve içtenlik arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Araştırmanın katılımcılarını 11 ülkeden bekar çevrimiçi bireyler oluşturduğundan, eş seçimindeki bireysel farklılıkları ortaya koymak konusunda etkili olduğu düşünülmektedir. Araştırmada eyleyici bireylerin daha çok statü ve

çekiciliğe önem verirken toplulukçu bireylerin içtenliğe önem verdiği sonucu elde edilmiştir. Bununla birlikte bu araştırmada dikkat çeken bir nokta, eyleyici bireylerin ülkede kabul gören ve yaygın olan tercihlerden farklı tercihler yaptığı, toplulukçu bireylerin ise ülkede kabul gören tercihleri yapmaya daha yatkın olduğuna dair elde edilen sonuçlardır. Bu sonuçlara göre, eyleyici bireyler yaşadıkları toplumda kabul gören tercihler çekicilik ve statü olduğunda tam tersini seçerlerken, toplulukçu bireyler ülkelerinde çekicilik ve statü yaygın olduğunda bunları tercih etmektedirler. Buradan yola çıkılarak bireyler kendilerine benzeyen kişileri çekici bulmasına dair etkinin yaşanılan toplumun tercihlerine göre değişkenlik gösterdiği söylenebilir.

Bireylerin kariyerlerinde başarılı olmalarında eyleyicilik ve toplulukçuluğun önemi incelenmiş, eyleyiciliğin daha önemli olduğu sonucu elde edilmiştir (Abele, 2003). Bununla birlikte, kadınlarda düşük düzeyde eyleyiciliğin kariyer başarısı için bir engel olsa da aile rollerine bir etkisi olmadığı görülmüştür. Üniversite öğrencileri ve öğretim üyelerinin bilimsel başarıya ilişkin algılarının ölçüldüğü araştırmada ise sonuçlar bilimde başarı için eyleyici özelliklerin toplulukçu özelliklere göre daha önemli olarak algılandığını göstermektedir (Ramsey, 2017). Buradan yola çıkılarak akademik faaliyetlerde bazı eyleyici özelliklerin önemli olabileceği ancak akademide iş birliğinin önemi düşünüldüğünde, eyleyici özelliklerin baltalayıcı olabileceği öne sürülmüştür.

Markey (2002), araştırmasında sosyal beceriler ve toplulukçuluğun arasında güçlü bir ilişki olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Duyguların dışavurumu, sosyal dışavurum ve duygusal duyarlılığın toplulukçulukla ilişkili olduğunu ancak eyleyicilikle ilişkisiz olduğunu belirtmiştir. Lu (2021) çalışmasında takım kişiliğinin incelenmesinde sıklıkla kullanılan beş faktör yaklaşımına alternatif bir yaklaşım olarak eyleyicilik-toplulukçuluk çerçevesinin kullanılabileceği sonucunu elde etmiştir. Bu çalışmaya göre eyleyici kişilerden oluşan takımlarda yüksek hedeflerin belirlenmesiyle ve büyük çabalar sarf etmeye çalışılmasıyla performansın daha iyi olma ihtimali artarken, toplulukçu kişilerden oluşan takımlarda üyelerin birbirleriyle uyumlu bir ilişki kurmasıyla, ortak kararlar alabildikçe daha iyi performans sergilenebilmektedir.

Eyleycilik-toplulukçuluk çerçevesinin dört boyutuyla ele alındığı araştırmada Hauke ve Abele (2020b) dedikodu içeriklerinin bu boyutlara göre değerlendirilebileceğini öne sürmüştür. Dedikodunun eyleycilik-toplulukçuluk çerçevesine göre değerlendirilmesi ile dedikodunun hedefi olan ve dedikodunun alıcısı olan kişilerin nasıl etkilendiklerinin daha detaylı incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırma bulguları dedikodu hedefindeki kişilerin olumsuz atılğanlık ve olumsuz içtenlik temalı dedikolardan sonra kimlik tehditlerinin, olumsuz ahlak temalı dedikodulardan sonra ise itibar tehditlerinin yüksek olduğunu göstermiştir. Dedikodunun alıcısı olan kişilerin hedefteki kişilere dair izlenimlerinin özellikle ahlak temalı dedikodulardan sonra daha olumsuz hale geldiği araştırmanın bir diğer sonucudur.

Literatür incelendiğinde eyleycilik-toplulukçuluk çerçevesinin pazarlama alanındaki araştırmalara da uyarlandığı görülmektedir. Bu alanda gerçekleştirdikleri araştırmada Kurt ve diğerleri (2011), tüketici davranışlarını eyleycilik-toplulukçuluk açısından incelemişlerdir. Araştırma sonuçlarına göre eyleyici tüketiciler alışveriş esnasında bir arkadaşları kendilerine eşlik ettiği zaman daha fazla harcama yapabilmektedir. Toplulukçu tüketiciler ise bir arkadaş eşliğindeki alışverişlerinde daha az harcama yapmaktadır. Harcamanın odağı bireyin kendisi için olmaktan bir hayır kurumuna bağışa geçtiğinde ise bu sonuçlar tersine dönmektedir.

Eyleycilik-toplulukçuluk ve dindarlık arasındaki ilişkileri inceledikleri araştırmalarında Gebauer, Paulhus ve diğerleri (2013), kültürel asimilasyon ve kültürel farklılaşma modelini benimsemişlerdir. Eyleycilik-toplulukçuluk çerçevesine göre genel olarak eyleyici bireylerin daha az dindar, toplulukçu bireylerin ise daha dindar olmaları beklenmektedir. Bu araştırmada ise dindar olmayan ülkelerde eyleyici bireylerin görece dindar, dindar ülkelerde ise görece dindar olmadıkları görülmüştür. Diğer yandan toplulukçu bireyler dindar ülkelerde görece dindar, dindar olmayan ülkelerde ise görece dindar olmayan davranışlar sergiledikleri belirtilmiştir. Bu araştırma kültürel asimilasyon ve kültür farklılaşma modeline dair ilk kanıtlardandır.

Eyleycilik-toplulukçuluk çerçevesi kapsamında bu bölümde ele alınan araştırma sonuçları bu çerçevenin farklı alanlarda uygulanabilirliğini ortaya

koymaktadır. Eş tercihleri, dindarlık, kariyer başarısı, tüketici davranışları, dedikodu, sosyal beceriler gibi birbirinden farklı gibi görünen bu konuların ortak noktası insanların hangi yönelimlere sahip olduğu ve bu yönelimlere uygun olarak nasıl davranışlar sergilediği sorularının cevaplanmasını amaçlamalarıdır. Buradan yola çıkılarak bireylerin eyleyici veya toplulukçu yönelimlere sahip olmalarının eş tercihlerinde neye dikkat ettikleri, tüketim esnasında, sosyal ilişkilerinde nasıl davrandıklarını, dine nasıl yaklaştıklarını, kariyerlerinde veya akademik alanda nasıl ilerleyeceklerini, dedikodudan nasıl etkilendiklerini açıkladığı belirtilebilir.

1.2. YURTIÇİNDE YAPILAN ÇALIŞMALAR

Araştırmanın daha önceki bölümünde eyleyicilik-toplulukçuluk çerçevesiyle ilişkilendirilen kavramlar değerlendirilirken uluslararası literatürde yer alan çalışmalara yer verildiğinden bu bölümde eyleyicilik-toplulukçuluğun ölçülmesi ve farklı alanlarda değerlendirilmesi konusunda yalnızca yurtiçinde yapılan çalışmalara yer verilmiştir.

Yapılan çalışmalar incelendiğinde Eyleyicilik-Toplulukçuluk Envanteri'nin Türkçeye uyarlanmasına yönelik bir girişimin olmadığı görülmektedir. Bu kapsamda bu araştırma ulusal literatürde bir ilki temsil etmektedir. Diğer yandan eyleyicilik ve toplulukçuluğa yönelik bazı çalışmalara da rastlanmıştır. Ulusal alanyazında "agency" sözcüğünün eylemlilik olarak kullanıldığı görülmektedir (Atak, 2010; Atak vd., 2013). Bu çalışmada ise "agency" sözcüğü eyleyicilik olarak kullanılmıştır. Eyleyicilik ve toplulukçuluğun cinsiyet rolleri ile de açıklanabildiği düşünüldüğünde bu amaçla kullanılabilen ve Genişletilmiş Kişisel Nitelikler Anketi'nin Türkçe formu olan Genişletilmiş Kişisel Yüklemeler Ölçeği olarak uyarlanan (Demirtaş-Madran ve Andaç, 2016) ölçeğin de ulusal literatürde yer alan ilgili araştırmalardan biri olduğu söylenebilir.

Literatür incelendiğinde eyleyiciliğin yalnız başına ele alındığı araştırmaların çoğunlukta olduğu görülmektedir. Bunun nedeninin ulusal literatürde eyleyicilik ve toplulukçuluğu birlikte ölçen bir aracın bulunmaması olduğu düşünülmektedir. Araştırmaların büyük çoğunluğunun Atak (2010; Atak vd., 2013) tarafından geliştirilen Çok-Yönlü Eylemli Kişilik Ölçeği kullanılarak gerçekleştirildiği dikkat

çekmektedir. Bu aracın kullanılmasıyla eyleyciliğin sigara içme davranışının psikososyal kaynaklarının değerlendirilmesi amacıyla gerçekleştirdiği araştırmada, Atak (2011) sigara içme davranışı ile bireyleşme arasında negatif ilişkiler olduğu sonucunu elde etmiştir. Çok-Yönlü Eylemli Kişilik Ölçeği'nin kullanıldığı araştırmalardan bir diğerinde Civan (2016) 361 katılımcı ile gerçekleştirdiği araştırmada eyleycilik ve kendini sabotaj arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki tespit etmiştir.

Eyleyciliğin ulusal literatürde psikolojik danışmanlar ve çalışan kadınlarla gerçekleştirilen araştırmalara yansıdığı görülmektedir. Gündüz (2018) araştırmasında psikolojik danışmanların stresle nasıl başa çıktıklarını çok yönlü eylemli kişilik özellikleri, öznel iyi oluş ve risk faktörlerine göre incelemiştir. Araştırmaya katılan psikolojik danışmanların %50.9'unun eyleyici özellikler sergilediği görülmüştür. Bunun yanında eyleycilik düzeyi yüksek psikolojik danışmanların stresle daha etkili biçimde başa çıkabildikleri sonucu elde edilmiştir. Psikolojik danışmanlarla gerçekleştirilen bir diğer araştırmada Tuzcu (2020) psikolojik danışmanların tükenmişlik düzeyleri ile eyleyici kişilik özellikleri arasında negatif yönde anlamlı ilişkiler olduğunu saptamıştır. Çalışan kadınlarla gerçekleştirdiği araştırmada Çanakçı (2020) şiddet görmeyen çok yönlü eylemli kişilik özelliklerinin anlamlı bir yordayıcısı olduğunu belirtmiştir. Araştırmada, eşi tarafından şiddete maruz bırakılan çalışan kadınların çok yönlü eylemli kişilik düzeylerinin daha düşük olduğu görülmüştür.

Yetişkinliğe geçiş döneminde bireylerle gerçekleştirilen araştırmalarda yabancılaşıma ve çocukluk çağı ruhsal travmaları (Kırman, 2020), kimlik biçimlenmesi (Atak, 2010), ilişki istikrarı ve ilişki doyumu (Yıldız, 2020) açısından eyleyciliğin ele alındığı görülmüştür. Kırman'ın araştırmasında (2020), çocukluk çağı travmalarının eyleyciliği negatif yönde etkilediği, umutlu bireylerin eyleycilik düzeylerinin daha yüksek olduğu görülmüştür. Atak (2010) ise anne babaya bağlanma ve kimlik oluşumunda eyleyciliğin önemli bir role sahip olduğu ve eyleyciliğin pozitif bağlanmayla pozitif yönde, kaçınma davranışıyla ise negatif yönde ilişkili olduğunu öne sürmüştür. Yetişkinliğe geçişte ilişki doyumu ve istikrarı üzerinde eyleyciliğin ve sosyal ilginin etkisini incelemeyi amaçlayan araştırmasında

Yıldız (2020), eyleyciliğin sosyal ilgiyi, ilişki istikrarını ve ilişki doyumunu yordadığı sonucunu elde etmiştir.

Tüm bu araştırmalar çok çeşitli kavramlarla ve farklı gelişim dönemlerindeki bireylerle gerçekleştirilmiş olsa da yalnızca eyleyciliği ele almaktadır. Bununla birlikte bu kavramlarda karşı kutupta yer alan toplulukçuluğun etkisinin de farklı sonuçlar çıkmasını sağlayabileceği düşünülmektedir. Bu kapsamda bu araştırmada Türkçeye uyarlama çalışmaları gerçekleştirilen Eyleycilik-Toplulukçuluk Envanteri'nin ulusal literatürdeki bu açığı kapatması beklenmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

2. EYLEYİCİLİK-TOPLULUKÇULUK ENVANTERİ'Nİ TÜRKÇEYE UYARLAMA ÇALIŞMALARI

Araştırmanın bu bölümünde araştırmanın amaçlarından yola çıkılarak gerçekleştirilen çalışmalar sunulmuştur. Bu kapsamda ilk olarak Eyleyicilik-Toplulukçuluk Envanteri'nin dilsel geçerliğine ilişkin çalışma ve sonuçlarına yer verilmiştir. İkinci olarak envanterin yapı geçerliğini ortaya koymak amacıyla gerçekleştirilen doğrulayıcı faktör analizi ve envanterin güvenilirliğine yönelik iç tutarlılık analizi ile madde analizini içeren çalışma ve bulguları sunulmuştur. Üçüncü çalışmada Eyleyicilik-Toplulukçuluk Envanteri'nin uyum geçerliği üç alt çalışmada incelenmiş ve sonuçları değerlendirilmiştir. Son olarak Eyleyicilik-Toplulukçuluk Envanteri'nin zamana karşı tutarlı bir ölçme aracı olup olmadığının değerlendirilmesi amacıyla test-test tekrarı güvenilirliği analizini içeren dördüncü çalışma ve bulgularına yer verilmiştir.

2.1. ÇALIŞMA 1: DİLSEL GEÇERLİK

2.1.1. Amaç

Çalışma 1'de Eyleyicilik-Toplulukçuluk Envanteri'nin dilsel geçerliğinin değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

2.1.2. İşlem

Eyleyicilik-Toplulukçuluk Envanteri Türkçeye uyarlanırken ilk olarak sorumlu yazar Andrea Abele ile mail yoluyla iletişime geçilmiş ve envanterin uyarlanmasına yönelik izin alınmıştır (Ek C). Orijinal envanterin Türkçe çevirisi ilk olarak yazar tarafından gerçekleştirilmiştir. İkinci olarak “Çeviri Uygunluğu Değerlendirme Formu” hazırlanarak bu formda envanterin orijinal maddeleri ve çevirisi, çevirinin uygunluğuna ve çevirinin düzeltilmesine ilişkin değerlendirme

sorularına yer verilmiştir. Her iki dile hâkim üç uzman ile e-posta yoluyla iletişime geçilmiş ve çevirinin uygunluğunu değerlendirerek görüşlerini iletmeleri istenmiştir.

Envanterin anlaşılır olup olmadığına yönelik pilot uygulama gerçekleştirilmiştir. Bu uygulamaya 30 kadın 19 erkek olmak üzere toplamda 49 üniversite öğrencisi katılmış ve katılımcıların görüşleri doğrultusunda envanterde açık ve anlaşılır olmayan maddelerin olup olmadığı değerlendirilmiştir. Pilot uygulamadan elde edilen veriler çalışmada değerlendirilmemiştir.

2.1.3. Sonuç

Envanterin dilsel geçerliğinin sağlanması amacıyla görüşlerine başvuru alan üç uzman envanterde yer alan maddelerin çevirisini genel olarak uygun bulduklarını belirtmişlerdir. Bununla birlikte uzmanlar bazı düzeltme önerilerinde bulunmuşlardır. Envanterde yer alan sıfatları niteleyen “less” ifadesi yazar tarafından “biraz” olarak çevrilmiş, uzmanlar bu ifade yerine maddelerde yer alan sıfatların “az” veya “kısmen” sözcüğü ile bir arada kullanılmasını önermişlerdir. Anlamca daha uygun olduğu düşünüldüğünden az sözcüğü tercih edilmiştir. Envanterde yer alan “stand up well under pressure” ifadesi yazar tarafından “baskı karşısında kendini iyi toparlayan” olarak çevrilmiş uzmanlar bu ifadenin “baskı karşısında ayakta kalabilen” olarak değiştirilmesinin daha uygun olduğunu belirtmişlerdir. Uzmanlardan gelen görüşler doğrultusunda gerekli düzenlemeler yapılarak envanterin anlaşılır olup olmadığını değerlendirmek amacıyla 49 üniversite öğrencisi ile bir pilot uygulama gerçekleştirilmiş ve envanter son haline getirilmiştir.

Envanterin iki ucunda yer alan sıfatlar bazı maddelerde “çok arkadaş canlısı-pek arkadaş canlısı değil”, “çok sözünde duran-pek sözünde durmayan” gibi aynı sıfatın olumlu ve olumsuz biçiminde, bazı maddelerde “ilişkilerinde çok sıcak-ilişkilerinde çok soğuk”, baskı karşısında yıkılan-baskı karşısında ayakta kalabilen” gibi birbirine zıt olacak biçimde, bazı maddelerde ise “çok yeterli-az yeterli”, çok adaletli-az adaletli” aynı sıfatın iki farklı düzeyini yansıtacak biçimde verilmiştir. Bu durum mantıken tutarsız bulunmakla birlikte envanterin orijinaline sadık kalmak amacıyla maddeler aynı biçimde kullanılmıştır.

2.2. ÇALIŞMA 2: YAPI GEÇERLİĞİ VE GÜVENİRLİK

2.2.1. Amaç

Çalışma 2'nin amacı Eyleycilik-Toplulukçuluk Envanteri'nin yapı geçerliğini sınamaktır. Bununla birlikte envantere ilişkin, iç tutarlılık analizi ve madde analizinin gerçekleştirilmesidir.

2.2.2. Yöntem

2.2.2.1. Çalışma Grubu

Çalışma grubunu 2021-2022 eğitim öğretim yılında Türkiye'de bulunan farklı üniversitelerin farklı seviyelerinde öğrenim görmekte olan 18-35 yaş aralığında 275 kadın, 120 erkek olmak üzere toplam 395 öğrenci oluşturmaktadır. Katılımcılardan 4'ü 30 yaşından büyüktür. Araştırmaya katılan bireylerin halihazırda hangi öğrenim düzeyine devam ettikleri incelendiğinde, katılımcıların 365'inin lisans öğrencisi olduğu, 25'inin yüksek lisans öğrencisi olduğu ve 4'ünün ise doktora öğrencisi olduğu görülmektedir. Bir katılımcı öğrenim düzeyini belirtmemiştir.

2.2.2.2. İşlem

Yapı geçerliği ve güvenirliğe ilişkin analizleri gerçekleştirebilmek amacıyla katılımcılara Eyleycilik-Toplulukçuluk Envanter'i uygulanmıştır. Envantere dair doğrulayıcı faktör analizi Amos 24 ile gerçekleştirilmiştir. Modelin ne kadar uyumu olduğunu değerlendirmek amacıyla ise χ^2/sd , RMSEA, GFI, AGFI, CFI, TLI, SRMR uyum indeksleri incelenmiştir.

Envanterin iç tutarlılığını belirlemek amacıyla Cronbach alpha katsayıları incelenmiş ve her boyutta yer alan maddelerin o boyutu ne kadar temsil ettiğinin belirlenmesi amacıyla madde-toplam korelasyonu değerleri ele alınmıştır. Analizlerin gerçekleştirilmesinde SPSS 26 paket programından yararlanılmıştır.

2.2.2.3. Verilerin Toplanması

Veriler yüz yüze ve elektronik ortamda toplanmıştır. Uygulama öncesinde katılımcılara bilgilendirme yapılmış ve gönüllü katılımcılar ile uygulama gerçekleştirilmiştir. Elektronik ortamda verilerin toplanabilmesi amacıyla veri toplama araçları Google Form yoluyla sanal form haline getirilmiştir. Oluşturulan

sanal form linki 1500 üniversite öğrencisine iletilmiş araştırmaya katılmaya gönüllü olan 427 katılımcıdan istatistiksel analize uygun olan 395 katılımcı ile analizler gerçekleştirilmiştir.

2.2.3. Sonuç

Bu bölümde Eyleycilik-Toplulukçuluk Envanteri'nin yapı geçerliğini sınamak amacıyla gerçekleştirilen doğrulayıcı faktör analizi sonuçlarına envanterin alt boyutlarında yer alan maddelerin o boyutlarla olan korelasyonlarını ifade eden madde-toplam korelasyonlarına, alt boyutlar arasındaki korelasyonlara ve tüm boyutlara ilişkin iç tutarlılık analizi sonuçlarına yer verilmiştir.

2.2.3.1. Doğrulayıcı Faktör Analizi

Envantere ilişkin dört faktörlü yapının Türk üniversite öğrencilerinin bulunduğu bir örnekleme doğrulanıp doğrulanmayacağı incelenmiştir. Doğrulayıcı faktör analizi (DFA), belirli sayıda maddeden oluşan ölçme araçlarına ilişkin boyutların doğrulanması amacıyla gerçekleştirilen bir analizdir. Bir başka deyişle DFA ile birtakım maddelerin belirli bir boyuta ait olup olmadığının belirlenmesi amaçlanır (Şimşek, 2020). Buradan yola çıkılarak Eyleycilik-Toplulukçuluk Envanteri'ne ilişkin orijinal forma sadık kalınmış ve envanterin Türk kültürü ile ne kadar uyumlu olduğunu belirleyebilmek amacıyla envanterden herhangi bir madde çıkarılmamıştır.

Doğrulayıcı faktör analizinden elde edilen sonuçların analizinde ilk olarak Ki-kare (χ^2) testi ve istatistiksel anlamlılığı incelenmiştir. Bunun sonucunda ki-kare değerinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmüştür ($\chi^2=318.14$, $sd=157$, $p=.00$). Doğrulayıcı faktör analizinde teorik olarak belirlenen model ile elde edilen veriler arasında farklılık olmaması, yani ki-kare değerinin istatistiksel açıdan anlamsız olması beklenmektedir. Bununla birlikte ki-kare değeri genel olarak anlamlı çıkmaktadır. Bu nedenle ki-kare değerinin serbestlik derecesine bölünmesiyle elde edilecek değerin (χ^2/sd) kullanılması tavsiye edilmektedir (Şimşek, 2020). Ki-kare testi dışında model uyumunu değerlendirmek amacıyla kullanılan çeşitli indeksler bulunmaktadır. Bu araştırmada da yaklaşık hataların ortalama karekökü (RMSEA), iyilik uyum indeksi (GFI), düzeltilmiş iyilik uyum indeksi (AGFI), karşılaştırmalı

uyum indeksi (CFI), Tucker-Lewis indeksi (TLI), standartlaştırılmış hata kareleri ortalamasının karekökü (SRMR) gibi indeksler incelenmiştir. Bu indekslere göre model uyumu değerlendirilirken dikkate alınması gereken bazı referans noktaları bulunmaktadır. Buradan yola çıkılarak uyum indekslerine ilişkin modele ait değerler Tablo 2.1’de verilmiştir.

Tablo 2. 1 Araştırmada incelenen uyum indeksleri ve DFA'dan elde edilen model değerleri.

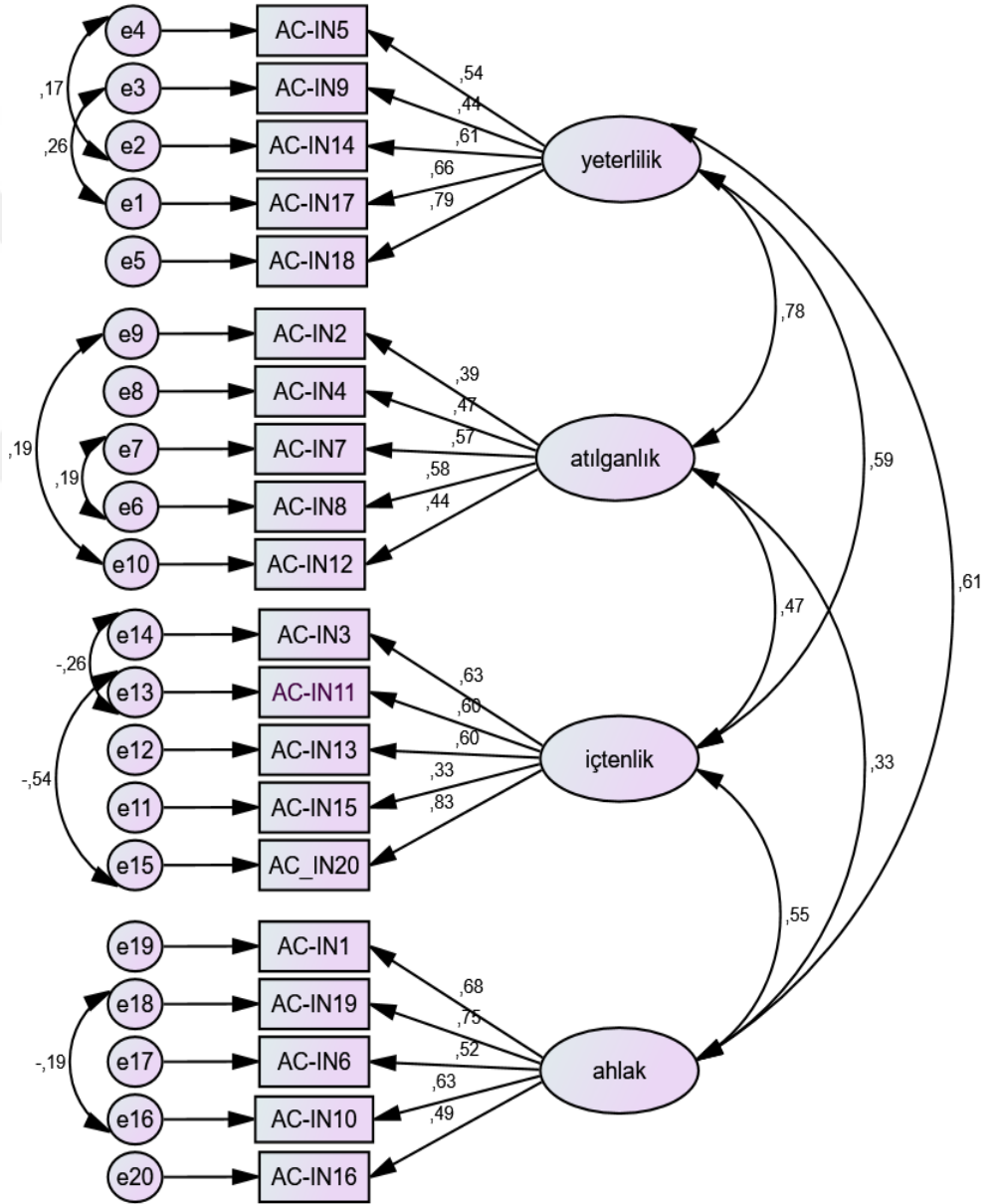
Uyum İndeksi	Model Değeri
χ^2/sd (CMIN/df)	2.02
RMSEA	.051
GFI	.92
AGFI	.90
CFI	.91
TLI	.90
SRMR	.054

Tablo 2.1 incelendiğinde doğrulayıcı faktör analizi sonucunda elde edilen uyum indeksi değerlerinin: $\chi^2 = 318.14$ (sd= 157, p=.00), $\chi^2/sd= 2.02$, RMSEA= .051, GFI= .92, AGFI= .90, CFI= .91, TLI= .90, SRMR= .5 şeklinde olduğu görülmektedir. Uyum indeksi değerlerinin yorumlanması açısından model değerlerinin “mükemmel uyum” veya “kabul edilebilir uyum” değerlerine sahip olarak değerlendirilebileceği söylenebilir.

Modele ilişkin modifikasyon önerileri kuramsal çerçeve dikkate alınarak gerçekleştirilmiş ve toplamda 7 modifikasyon yapılmıştır. Yapılan bu düzeltmeler 9. madde-17. madde (zeki-akıllı), 5. madde-14. madde (yetenekli-yeterli), 2. madde-12. madde (asla pes etmeyen- baskı karşısında ayakta kalabilen), 7. madde-8. madde (atılgan-özgüvenli), 3. madde-11. madde (arkadaş canlısı- ilişkilerinde özenli), 11. madde-20. madde (ilişkilerinde özenli-sevecen), 19. madde-16. madde (anlayışlı-

adaletli) arasındadır. Bu maddelerin Türkçede birbirleriyle yakın anlamlı maddeler oldukları göz önünde bulundurulduğunda bu maddelerin birbirleri ile ilişkili olması beklendiktir. Bu kapsamda yapılan düzeltmelerin de kuramsal temel ile uyumlu olduğu söylenebilir.

Doğrulayıcı faktör analizinin gerçekleştirilebilmesi için AMOS 24 uygulaması yoluyla test edilen model Şekil 2.1’de verilmiştir.

Şekil 2.1 Eyleyicilik-Toplulukçuluk Envanteri yol diyagramı ve DFA sonuçları.

2.2.3.2. İç Tutarlılık Analizi

Eyleyicilik-Toplulukçuluk Envanteri'nin iç tutarlılığını belirlemek amacıyla gerçekleştirilen analiz sonucunda Eyleyicilik ve Toplulukçuluk boyutları, Yeterlilik, Atılganlık, İçtenlik, Ahlak boyutlarına ilişkin Cronbach alpha iç tutarlılık katsayıları Tablo 2.2'de verilmiştir.

Tablo 2.2 Eyleyicilik-Toplulukçuluk Envanteri'nin iç tutarlılık analizi sonuçları.

Alt Boyutlar	Cronbach alpha
Eyleyicilik	.78
Toplulukçuluk	.76
Yeterlilik	.76
Atılganlık	.64
İçtenlik	.70
Ahlak	.72

Tablo 2.2 incelendiğinde Atılganlık ve Yeterlilik boyutlarından meydana gelen Eyleyicilik boyutunun Cronbach alpha iç tutarlılık katsayısının .78; İçtenlik ve Ahlak boyutlarından meydana gelen Toplulukçuluk boyutunun ise Cronbach alpha katsayısının .76 olduğu görülmüştür. Envanteri oluşturan dört boyutun Cronbach alpha katsayıları incelendiğinde ise Yeterlilik boyutu için .76, Atılganlık boyutu için .64, İçtenlik boyutu için .70, Ahlak boyutu için .72 olarak belirlenmiştir.

2.2.3.3. Madde Analizi ve Boyutlar Arası Korelasyonlar

Eyleyicilik-Toplulukçuluk Envanteri'nin madde analizi doğrultusunda envanterin alt boyutlarına ait maddelerin o boyutlarla olan korelasyonu incelenmiştir. Bu kapsamda alt boyutlara ilişkin madde-toplam korelasyonu ve madde çıkarıldığında Cronbach alpha katsayıları Tablo 2.3'te verilmiştir.

Tablo 2.3 Eyleycilik-Toplulukçuluk Envanteri'ne ilişkin madde analizi.

Boyut	Madde	Madde-Toplam Korelasyonu	Madde Çıkarıldığında Cronbach alpha Katsayısı
Atılganlık	2	.36	.60
	4	.34	.61
	7	.41	.57
	8	.48	.54
	12	.37	.59
Yeterlilik	5	.50	.73
	9	.43	.75
	14	.53	.72
	17	.60	.70
	18	.61	.69
İçtenlik	3	.50	.64
	11	.35	.69
	13	.57	.60
	15	.30	.71
	20	.58	.60
Ahlak	1	.56	.64
	6	.46	.68
	10	.51	.67
	16	.42	.71
	19	.53	.65

Tablo 2.3 incelendiğinde madde-toplam korelasyonu değerlerinin Atılganlık boyutu için .33 ile .48 arasında, Yeterlilik boyutu için .69 ile .75 arasında, İçtenlik boyutu için .30 ile .58 arasında ve Ahlak boyutu için .41 ile .55 arasında değiştiği görülmektedir. Bununla birlikte genel olarak maddeler çıkarıldığında ilgili boyuta ilişkin Cronbach alpha katsayısında artış olmadığı görüldüğünden herhangi bir madde envanterden çıkarılmamıştır.

Eyleycilik-Toplulukçuluk Envanteri'nin alt boyutları arasındaki ilişkileri belirlemek amacıyla gerçekleştirilen korelasyon analizi sonuçları Tablo 2.4'te verilmiştir.

Tablo 2. 4 Eyleycilik Toplulukçuluk Envanteri alt boyutları arasındaki korelasyonlar.

Boyut	E	T	EY	EA	Tİ	TA
Eyleycilik	1					
Toplulukçuluk	.47***	1				
Yeterlilik	.85**	.52***	1			
Atılganlık	.89**	.32 ***	.52***	1		
İçtenlik	.41***	.85***	.42***	.31***	1	
Ahlak	.37***	.81***	.44***	.22***	.39***	1
*** p<.001						
E= Eyleycilik, T= Toplulukçuluk, EY=Yeterlilik, EA=Atılganlık, Tİ=İçtenlik, TA=Ahlak						

Tablo 2.4 incelendiğinde tüm boyutlar arasında pozitif yönde istatistiksel olarak anlamlı ilişkiler olduğu ve bu ilişkilerin .22 ile .89 düzeyleri arasında değiştiği görülmektedir ($p<.001$). Eyleycilik boyutunun Yeterlilik ve Atılganlık boyutlarını, Toplulukçuluk boyutunun ise İçtenlik ve Ahlak boyutlarını kapsadığı düşünüldüğünde Eyleyciliğin Yeterlilikle ($r=.85$, $p<.001$) ve Atılganlıkla ($r=.89$, $p<.001$); Toplulukçuluğun ise İçtenlik ($r=.85$, $p<.001$) ve Ahlakla ($r=.81$, $p<.001$) yüksek düzeyde ilişkili olması beklendik bir durumdur.

2.3. ÇALIŞMA 3: UYUM GEÇERLİĞİ

Eyleycilik-Toplulukçuluk Envanteri'nin uyum geçerliği üç ayrı çalışma ile değerlendirilmiştir. Her bir çalışmada Eyleycilik-Toplulukçuluk Envanteri ile Bem Cinsiyet Roller Envanteri Kısa Formu (BSRI-Kısa Form), Sıfatlara Dayalı Kişilik Testi (SDKT), Kendine Saygı Ölçeği (KSÖ) ve İlişkisel-Bireyci Toplulukçu Benlik Ölçeği (İBTÖ) gibi farklı ölçekler kullanılarak uyum geçerliği incelenmiştir.

Ölçeğin uyum geçerliğini sınamak amacıyla literatürde eyleycilik ve toplulukçuluk ile ilişkili kavramlar incelenmiş ve beş faktöre dayalı kişilik

özellikleri, cinsiyet rolleri, benlik kurgusu, benlik saygısı, belirlenmiştir. Buradan yola çıkılarak bu kavramların ölçülmesinde kullanılan veri toplama araçlarının yazarlarından ölçek kullanım izni alınmıştır (Ek D, Ek E, Ek F, Ek G). Eyleycilik, toplulukçuluk, yeterlilik, atılganlık ve ahlak ile ilişkisel, bireyci toplulukçu benlik, kendine saygı, duygusal dengesizlik, dışadönüklük, deneyime açıklık, yumuşakbaşlılık, sorumluluk, kadınsılık ve erkeksilik arasındaki ilişkilerin incelenmesi amacıyla korelasyon analizi gerçekleştirilmiştir. Bu işlem ile literatüre dayalı ilişkilerin doğrulanarak envanterin uyum geçerliğinin sağlanması hedeflenmiştir.

Aşağıda Eyleycilik-Toplulukçuluk Envanteri'nin uyum geçerliğini sınamak amacıyla gerçekleştirilen üç çalışma ayrı ayrı ele alınmıştır.

2.3.1. Çalışma 3A

2.3.1.1. Amaç

Çalışmada Eyleycilik-Toplulukçuluk Envanteri'nin uyum geçerliğini sınamak amacıyla Eyleycilik, Toplulukçuluk, Yeterlilik, Atılganlık, İçtenlik ve Ahlak ile Kendine Saygı ve İlişkisel, Bireyci, Toplulukçu Benlik arasındaki ilişkilerin incelenmesi amaçlanmaktadır.

2.3.1.2. Yöntem

2.3.1.2.1. Çalışma Grubu

Çalışma grubunda 2021-2022 eğitim-öğretim yılında öğrenimlerine devam etmekte olan 18-30 yaş aralığında, 86 kadın, 25 erkek olmak üzere toplamda 111 üniversite öğrencisi bulunmaktadır.

2.3.1.2.2. Veri Toplama Araçları

Çalışmada Eyleycilik-Toplulukçuluk Envanteri ile Kendine Saygı Ölçeği ve İlişkisel-Bireyci-Toplulukçu Benlik Ölçeği veri toplama aracı olarak kullanılmıştır.

2.3.1.2.2.1. Kendine Saygı Ölçeği

Kendine Saygı Ölçeği, bireylerin kendine saygı düzeylerini belirlemek amacıyla Bogenç (1998; Bogenç, 2017) tarafından geliştirilmiştir. Rogers'ın benlik

kuramından yola çıkılarak geliştirilen ölçek tek boyuttan oluşmaktadır. Ölçeğe dair oluşturulan olumlu ve olumsuz 50 maddenin yer aldığı havuzdan uzman görüşleri doğrultusunda 20 madde belirlenmiştir. Ölçekte 15 olumlu 5 olumsuz madde yer almaktadır.

Ölçeğin puanlanması 5’li likert biçimindedir. Katılımcıların maddelerde yer alan ifadelerin kendileri için ne kadar geçerli olduğuna “her zaman”, “sık sık”, “ara sıra”, “nadiren”, “hiçbir zaman” biçiminde tepkiler vermeleri beklenmektedir. Ölçekten alınabilecek en düşük puan 20, en yüksek puan ise 100’dür. Ölçekten alınan düşük puanlar bireylerin kendilerine duydukları düşük saygı düzeyini, yüksek puanlar ise yüksek benlik saygısı düzeyini göstermektedir.

Ölçeğin güvenirlik analizi sonucunda elde edilen Cronbach alpha değeri .81’dir (Bogenç, 1998). Bu araştırmada ise ölçeğe ilişkin Cronbach alpha değeri .91 olarak hesaplanmıştır.

2.3.1.2.2.2. *İlişkisel- Bireyci-Toplulukçu Benlik Ölçeği*

Kashima ve Hardie (2000) tarafından geliştirilen İlişkisel-Bireyci-Toplulukçu Benlik Ölçeği, bireylerin benliklerinin bireycilik, ilişkisellik ve toplulukçuluk yönlerini belirlemeyi amaçlamaktadır. Ölçeğin Türkçeye uyarlanması Ercan (2008) tarafından gerçekleştirilmiştir. Ölçek üç alt boyuttan meydana gelmektedir. İlişkisel boyutu bireyin yakınındaki kişiler ile arasındaki ilişki ve özdeşimi içermektedir. Orijinal ölçekte, her alt boyutta 10 madde olmak üzere toplamda 30 madde yer almaktadır (Ercan, 2011). Ölçeğin Türkçeye uyarlanmasına yönelik gerçekleştirilen açımlayıcı ve doğrulayıcı faktör analizleri sonrasında 22., 23. ve 24.maddenin ölçekten çıkarılmasına karar verilmiştir. Ölçek yeni haliyle her biri 9 maddeden oluşan 3 alt boyuttan ve toplamda 27 maddeden oluşmaktadır.

Ölçek 7’li likert biçimde değerlendirilmektedir (Beni yansıtmıyor, benim için hiç uygun değil ile beni yansıtıyor, benim için çok doğru arasında). Ölçeğin Cronbach alpha katsayısı ilişkisellik alt boyutu için .68, bireycilik boyutu için .73, ve toplulukçuluk alt boyutu için .77 olarak bulunmuştur. Ölçeğin geneli için gerçekleştirilen güvenirlik analizi sonucunda Cronbach alpha değeri .86 olarak saptanmıştır. Bu araştırmada ise ölçeğin Cronbach alpha güvenirlik katsayısı

ilişkisel boyutu için .76, bireycilik alt boyutu için .77, toplulukçuluk boyutu için .80 ve ölçeğin geneli için ise .89 olarak bulunmuştur.

2.3.1.2.3. İşlem

Eyleycilik-Toplulukçuluk Envanteri'nin uyum geçerliğini belirlemek amacıyla envanter ile Kendine Saygı ve İlişkisel, Bireyci, Toplulukçu Benlik ile Eyleycilik, Toplulukçuluk, Yeterlilik, Atılganlık, İçtenlik, Ahlak boyutları arasındaki ilişkiler Pearson Çarpım Momentler korelasyon katsayısı hesaplanarak SPSS 26 paket programı aracılığıyla incelenmiştir.

2.3.1.3. Sonuç

Eyleycilik-Topluluk Envanteri'nden alınan puanlar ile Kendine Saygı Ölçeği'nden elde edilen puanlar arasındaki korelasyon analizi sonuçları Tablo 2.5 'te verilmiştir.

Tablo 2.5 Eyleycilik Toplulukçuluk Envanteri'nin KSÖ ile korelasyonları.

Ölçek	Kendine Saygı
Eyleycilik	.73***
Toplulukçuluk	.30**
Yeterlilik	.63***
Atılganlık	.65***
İçtenlik	.33***
Ahlak	.17
** p<.01, ***p<.001	

Eyleycilik-Toplulukçuluk Envanteri alt boyutları ile kendine saygı arasındaki korelasyonlar incelendiğinde (Tablo 2.5) Kendine Saygı ile Eyleycilik ($r=.73$, $p<.001$), Toplulukçuluk ($r=.30$, $p<.01$), Yeterlilik ($r=.63$, $p<.001$), Atılganlık ($r=.65$, $p<.001$) ve İçtenlik ($r=.33$, $p<.001$) boyutlarının pozitif yönde anlamlı olarak ilişkili

olduğu ancak Ahlak boyutu ile anlamlı olarak ilişkili olmadığı sonucu elde edilmiştir. Bu sonuçlar kendine saygının daha çok eyleycilik ve temel unsurları olan yeterlilik ve atılganlık ile ilişkili olduğunu göstermektedir.

Eyleycilik-Toplulukçuluk Envanteri'nde yer alan boyutlar ile İlişkisel-Bireyci-Toplulukçu Benlik Ölçeği boyutları arasındaki korelasyon analizine ilişkin sonuçlar Tablo 2.6 'da sunulmuştur.

Tablo 2.6 Eyleycilik Toplulukçuluk Envanteri'nin İBTÖ ile korelasyonları.

Ölçek	E	T	EY	EA	Tİ	TA
İlişkisel	.36***	.57**	.48***	.18	.50***	.47***
Bireycilik	.57***	.37***	.59**	.43***	.33***	.30**
Toplulukçuluk	.28**	.40***	.35***	.17	.31**	.37***
** p<.01, *** p<.001						
E= Eyleycilik, T= Toplulukçuluk, EY=Yeterlilik, EA=Atılganlık, Tİ=İçtenlik, TA=Ahlak						

İlişkisel-bireyci-toplulukçu benlik ile Eyleycilik-Toplulukçuluk Envanteri boyutları arasındaki ilişkileri belirlemek amacıyla gerçekleştirilen korelasyon analiz sonucunda (Tablo 2.6), İlişkisel ile Eyleycilik ($r=.36$, $p<.001$), Toplulukçuluk ($r=.57$, $p<.01$), Yeterlilik ($r=.48$, $p<.001$), İçtenlik ($r=.50$, $p<.001$) ve Ahlak ($r=.47$, $p<.001$) boyutları arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler olduğu görülmüştür. Bireycilik ile Eyleycilik ($r=.57$, $p<.001$), Toplulukçuluk ($r=.37$, $p<.001$), Yeterlilik ($r=.59$, $p<.01$), Atılganlık ($r=.43$, $p<.001$), İçtenlik ($r=.33$, $p<.001$) ve Ahlak ($r=.30$, $p<.01$) boyutları arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler saptanmıştır. Son olarak Toplulukçu Benlik Kurgusu ile Eyleycilik ($r=.28$, $p<.01$), Toplulukçuluk ($r=.40$, $p<.001$), Yeterlilik ($r=.35$, $p<.001$), İçtenlik ($r=.31$, $p<.001$) ve Ahlak ($r=.37$, $p<.001$) boyutlarının pozitif yönde ve anlamlı olarak ilişkili olduğu sonucu elde edilmiştir. Bu sonuçlar, eyleyciliğin, yeterliliğin ve atılganlığın daha çok bireycilik ile, toplulukçuluğun, içtenliğin ve ahlakın ise ilişkisel ile bağlantılı olduğunu göstermektedir.

2.3.2. Çalışma 3B

2.3.2.1. Amaç

Eyleycilik-Toplulukçuluk Envanteri'nin uyum geçerliğini değerlendirmek üzere gerçekleştirilen Çalışma 3B'de Eyleycilik, Toplulukçuluk, Yeterlilik, Atılganlık ve Ahlak ile Sıfatlara Dayalı Kişilik Testi alt boyutlarından Nevrotizm, Dışadönüklük, Deneyime Açıklık, Yumuşakbaşlılık ve Sorumluluk arasındaki ilişkilerin incelenmesi amaçlanmaktadır.

2.3.2.2. Yöntem

2.3.2.2.1. Çalışma Grubu

Çalışma 3B'nin katılımcıları 2021-2022 eğitim-öğretim yılında öğrenimine devam etmekte olan 18-35 yaş aralığında 77 kadın, 40 erkek toplamda 117 üniversite öğrencisidir.

2.3.2.2.2. Veri Toplama Araçları

2.3.2.2.2.1. Sıfatlara Dayalı Kişilik Testi

Sıfatlara Dayalı Kişilik Testi, Bacanlı vd. (2009) tarafından bireylerin kişilik özelliklerini belirlemek amacıyla geliştirilmiş olup Beş Faktör Kuramını temel almaktadır. Ölçekte Beş Faktör Kuramına uygun sıfat çiftleri iki uçlu bir biçimde yer almaktadır. Toplamda 40 sıfat çiftinden meydana gelen ölçek, 7'li likert biçiminde puanlanmaktadır. Her iki sıfat arasında çok uygun, oldukça uygun biraz uygun, ne uygun ne uygun değil, biraz uygun, oldukça uygun, çok uygun ifadeleri yer almaktadır. Bireylerin kendileri için iki uça yer alan sıfatlardan hangisinin daha uygun olduğunu düşünüyorsa ona göre değerlendirme yapmaları beklenmektedir.

Ölçek duygusal dengesizlik/nevrotizm, dışadönüklük, deneyime açıklık, yumuşakbaşlılık sorumluluk olmak üzere beş alt boyuttan meydana gelmektedir. Yapı geçerliğini belirlemek amacıyla gerçekleştirilen temel bileşenler analizi sonucunda beş boyutun ölçeğe ilişkin varyansın %52.63'ünü açıkladığı sonucu elde edilmiştir. SDKT'nin iç tutarlılığını belirlemeye yönelik yapılan analizler sonucunda Cronbach alpha katsayısı Duygusal Dengesizlik boyutu için .73, Dışadönüklük boyutu için .89, Deneyime Açıklık boyutu için .80, Yumuşakbaşlılık boyutu için .87

ve Sorumluluk boyutu için .88 olarak bulunmuştur. Bu araştırmada ise ölçeğe ilişkin Cronbach alpha iç tutarlılık katsayısı Duygusal Dengesizlik boyutu için .69, Dışadönüklük boyutu için .84, Deneyime Açıklık boyutu için .78, Yumuşakbaşlılık boyutu için .74 ve Sorumluluk boyutu için .80 olarak hesaplanmıştır.

2.3.2.2.3. İşlem

Eyleycilik-Toplulukçuluk Envanteri'nin uyum geçerliğini belirlemek amacıyla katılımcılara envanter ile birlikte Sıfatlara Dayalı Kişilik Testi (SDKT) uygulanmış, elde edilen puanlar arasındaki ilişkiler SPSS 26 paket programı kullanılarak Pearson Çarpım Momentler korelasyon katsayısı incelenmiştir.

2.3.2.3. Sonuç

Eyleycilik-Toplulukçuluk Envanteri'ni oluşturan boyutlar ile Sıfatlara Dayalı Kişilik Testi'ni oluşturan boyutlar arasında gerçekleştirilen korelasyon analizi sonuçları Tablo 2.7'de verilmiştir.

Tablo 2.7 Eyleycilik Toplulukçuluk Envanteri'nin SDKT ile korelasyonları.

Ölçek	E	T	EY	EA	Tİ	TA
Nevrotizm	-.25**	-.24**	-.12	-.28**	-.12	-.28**
Dışadönüklük	.60***	.44***	.55***	.45***	.48***	.23*
Deneyime Açıklık	.50***	.52***	.53***	.34***	.40***	.45***
Yumuşakbaşlılık	.21*	.66***	.36***	.03	.46***	.61***
Sorumluluk	.54***	.45***	.50***	.41***	.30**	.43***

* p<.05, ** p<.01, ***p<.001

E= Eyleycilik, T= Toplulukçuluk, EY=Yeterlilik, EA=Atılganlık, Tİ=İçtenlik, TA=Ahlak

Sıfatlara Dayalı Kişilik Testi (SDKT) alt boyutlarından olan Nevrotizm, Dışadönüklük, Deneyime Açıklık, Yumuşakbaşlılık ve Sorumluluk ile Eyleycilik-Toplulukçuluk Envanteri'ne ait Eyleycilik, Toplulukçuluk, Yeterlilik, Atılganlık, İçtenlik ve Ahlak boyutları arasındaki korelasyonu incelemek amacıyla

gerçekleştirilen analiz sonuçları incelendiğinde (Tablo 2.7), Nevrotizm boyutu ile Eyleycilik ($r=-.25$, $p<.01$), Toplulukçuluk ($r=-.24$, $p<.01$), Atılganlık ($r=-.28$, $p<.01$) ve Ahlak ($r=-.28$, $p<.01$) boyutları arasında negatif yönde anlamlı ilişkiler olduğu görülmüştür. Dışadönüklük boyutu ile Eyleycilik ($r=.60$, $p<.001$), Toplulukçuluk ($r=.44$, $p<.001$), Yeterlilik ($r=.55$, $p<.001$), Atılganlık ($r=.45$, $p<.001$), İçtenlik ($r=.48$, $p<.001$) ve Ahlak ($r=.23$, $p<.05$) boyutları arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler olduğu ancak bu ilişkilerin Eyleycilik ve Yeterlilik açısından daha yüksek düzeyde olduğu saptanmıştır. Deneyime açıklık boyutunun da benzer biçimde Eyleycilik ($r=.50$, $p<.001$), Toplulukçuluk ($r=.52$, $p<.001$), Yeterlilik ($r=.53$, $p<.001$), Atılganlık ($r=.34$, $p<.001$), İçtenlik ($r=.40$, $p<.001$) ve Ahlak ($r=.45$, $p<.001$) boyutlarıyla pozitif yönde anlamlı olarak ilişkili olduğu sonucu elde edilmiştir. Yumuşakbaşlılık ile Eyleycilik-Toplulukçuluk Envanteri alt boyutları arasındaki ilişkiler incelendiğinde Eyleycilik ($r=.21$, $p<.05$), Toplulukçuluk ($r=.66$, $p<.001$), Yeterlilik ($r=.36$, $p<.001$), İçtenlik ($r=.46$, $p<.001$) ve Ahlak ($r=.61$, $p<.001$) boyutlarıyla pozitif yönde anlamlı ilişkiler olduğu saptanmıştır. Bu sonuçtan yola çıkılarak Yumuşakbaşlılığın Toplulukçuluk ve Ahlak boyutları ile daha yüksek düzeyde ilişkili olduğu söylenebilir. Son olarak Sorumluluk ile Eyleycilik ($r=.54$, $p<.001$), Toplulukçuluk ($r=.45$, $p<.001$), Yeterlilik ($r=.50$, $p<.001$), Atılganlık ($r=.41$, $p<.001$), İçtenlik ($r=.30$, $p<.001$) ve Ahlak ($r=.43$, $p<.001$) arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler olduğu ancak Eyleycilik ve Yeterlilik boyutlarıyla olan ilişkilerin diğer boyutlara göre daha yüksek olduğu bulunmuştur. Sonuçlardan yola çıkılarak Eyleycilik boyutunun en çok Dışadönüklük ile, Toplulukçuluk boyutunun en çok Yumuşakbaşlılık ile ilişkili olduğu, Yeterlilik boyutunun Atılganlık boyutuna göre Dışadönüklük ($r=.55>r=.45$, $p<.001$) ve Sorumluluk ($r=.50>r=.41$, $p<.001$) ile daha fazla ilişkili olduğu, Ahlak boyutunun ise İçtenlik boyutuna göre yumuşakbaşlılık ($r=.61>r=.46$, $p<.001$), Deneyime Açıklık ($r=.45>r=.40$, $p<.001$) ile daha yüksek düzeyde ilişkili olduğu görülmüştür.

2.3.3. Çalışma 3C

2.3.3.1. Amaç

Çalışmada Eyleycilik-Toplulukçuluk Envanteri'nin uyum geçerliğini belirlemek için Eyleycilik, Toplulukçuluk, Yeterlilik, Atılganlık ve Ahlak ile Kadınsılık ve Erkeksilik arasındaki ilişkilerin incelenmesi amaçlanmaktadır.

2.3.3.2. Yöntem

2.3.3.2.1. Çalışma Grubu

Çalışma 3C'nin katılımcılarını 2021-2022 eğitim-öğretim döneminde öğrenimini sürdürmekte olan 18-38 yaş aralığında 167 (113 kadın, 54 erkek) üniversite öğrencisi oluşturmaktadır.

2.3.3.2.2. Veri Toplama Araçları

2.3.3.2.2.1. Bem Cinsiyet Roller Envanteri Kısa Formu

Bem Cinsiyet Roller Kısa Formu, bireylerin kadınsılık ve erkeksilik cinsiyet rollerini değerlendirmek amacıyla Bem (1981) tarafından geliştirilmiştir. Ölçeğin Türkçeye uyarlanması ise Özkan ve Lajunen (2005) tarafından gerçekleştirilmiştir. Ölçeğin ilk versiyonu Bem (1974) tarafından geliştirilmiştir ve ölçekte 20 kadınsılık, 20 erkeksilik, 20 nötr madde olmak üzere toplam 60 madde yer almaktadır. Ölçeğin kısa formunda ise (Bem, 1981; Özkan ve Lajunen, 2005) 10 kadınsılık, 10 erkeksilik ve 10 kadınsı veya erkeksi cinsiyet rollerini ifade etmeyen nötr maddeler olmak üzere toplam 30 madde yer almaktadır. Ölçekte ters kodlanan herhangi bir madde bulunmamaktadır.

Ölçeğin puanlanması 7'li likert biçiminde olup katılımcıların her bir maddenin kendilerini tanımladığını “1=tamamen yanlış” ile “7=tamamen doğru” arasında değerlendirmeleri istenmektedir. Ölçeğin güvenilirliğini belirlemek amacıyla gerçekleştirilen analizlerde yalnızca Kadınsılık ve Erkeksilik boyutları değerlendirilmiş, Cronbach alpha değerinin Kadınsılık alt boyutu için .73, Erkeksilik alt boyutu için ise .80 olduğu sonucu elde edilmiştir (Özkan ve Lajunen, 2005). Bu araştırmada ise Kadınsılık boyutuna ilişkin Cronbach alpha katsayısı .80, Erkeksilik boyutuna ilişkin Cronbach alpha katsayısı ise .75 olarak bulunmuştur.

2.3.3.2.3. İşlem

Bu çalışmada katılımcılara Eyleycilik-Toplulukçuluk Envanteri ve Bem Cinsiyet Roller Envanteri Kısa Formu uygulanmıştır. Elde edilen verilerden yola çıkılarak Eyleycilik, Toplulukçuluk, Yeterlilik, Atılganlık ve Ahlak ile Kadınsılık ve Erkeksilik arasındaki ilişkilerin incelenmesi amacıyla SPSS 26 paket programı kullanılarak korelasyon analizi gerçekleştirilmiştir.

2.3.3.3. Sonuç

Eyleycilik-Toplulukçuluk Envanteri'nden elde edilen puanlar ile Bem Cinsiyet Roller Envanteri-Kısa Formu'ndan elde edilen puanlar arasındaki korelasyon analizine dair bulgular Tablo 2.8'de verilmiştir.

Tablo 2.8 Eyleycilik Toplulukçuluk Envanteri'nin BSRI-Kısa Form ile korelasyonları.

Ölçek	E	T	EY	EA	Tİ	TA
Kadınsılık	.53***	.75***	.58***	.39***	.71***	.55***
Erkeksilik	.57***	.32***	.54***	.48***	.20**	.34***

** p<.01, ***p<.001

E= Eyleycilik, T= Toplulukçuluk, EY=Yeterlilik, EA=Atılganlık, Tİ=İçtenlik, TA=Ahlak

Tablo 2.8 incelendiğinde Bem Cinsiyet Roller Envanteri Kısa Formu'nun (BSRI-Kısa Form) Kadınsılık ve Erkeksilik alt boyutları ile Eyleycilik ve Toplulukçuluk Envanteri alt boyutları arasında anlamlı ilişkiler olduğu görülmüştür. Kadınsılık boyutu ile Eyleycilik ($r=.53$, $p<.001$), Toplulukçuluk ($r=.75$, $p<.001$), Yeterlilik ($r=.58$, $p<.001$), Atılganlık ($r=.39$, $p<.001$), İçtenlik ($r=.71$, $p<.001$), Ahlak ($r=.55$, $p<.001$) arasında pozitif yönde anlamlı ilişkilere rastlanmıştır. Bu ilişkiler incelendiğinde Kadınsılığın Toplulukçuluk ve İçtenlik ile daha yüksek düzeyde ilişkili olduğu görülmüştür. Erkeksilik boyutu ile Eyleycilik ($r=.57$, $p<.001$), Toplulukçuluk ($r=.32$, $p<.001$), Yeterlilik ($r=.54$, $p<.001$), Atılganlık ($r=.48$, $p<.001$), İçtenlik ($r=.20$, $p<.01$), Ahlak ($r=.34$, $p<.001$) arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler görülmüş ancak bu ilişkilerin Eyleycilik ve Yeterlilik açısından

daha yüksek düzeyde olduğu saptanmıştır. Kadınsılık ve Erkeksilik boyutlarının Eyleycilik, Toplulukçuluk, Yeterlilik, Atılganlık, İçtenlik ve Ahlak boyutları ile olan ilişkileri karşılaştırıldığında Erkeksiliğin Kadınsılığa göre Eyleycilik ($r=.57>r=.53$, $p<.001$) ve Atılganlık ($r=0,48>r=.39$, $p<.001$) ile daha yüksek düzeyde ilişkili olduğu; Kadınsılığın ise Erkeksiliğe göre Toplulukçuluk ($r=.75>r=.32$, $p<.001$), Yeterlilik ($r=.58>r=.54$, $p<.001$), İçtenlik ($r=0,71$, $p<.001>r=.20$, $p<.01$) ve Ahlak ($r=0,55>r=.34$, $p<.001$) boyutları ile daha yüksek düzeyde ilişkili olduğu sonucu elde edilmiştir.

2.4. ÇALIŞMA 4: TEST TEKRARI GÜVENİRLİĞİ

2.4.1. Amaç

Bu çalışma ile Eyleycilik-Toplulukçuluk Envanteri'nin zamana karşı kararlı bir ölçme aracı olup olmadığının belirlenmesi amaçlanmıştır.

2.4.2. Yöntem

2.4.2.1. Çalışma Grubu

Çalışma grubunu 2021-2022 eğitim-öğretim yılında İstanbul'da bulunan farklı üniversitelerde öğrenim görmekte olan 56 kadın 14 erkek olmak üzere toplam 70 üniversite öğrencisi oluşturmaktadır. Katılımcıların 3'ü yüksek lisans öğrencisiyken 67'si lisans öğrencisidir. Katılımcıların yaşları 18-38 aralığındadır.

2.4.2.2. İşlem

Analizin gerçekleştirilebilmesi amacıyla katılımcılara iki hafta arayla Eyleycilik-Toplulukçuluk Envanteri uygulanmıştır. İki uygulamada elde edilen puanlar arasındaki ilişki SPSS 26 paket programı kullanılarak Pearson Çarpım Momentler korelasyon katsayısı hesaplanması yoluyla incelenmiştir.

2.4.3. Sonuç

Eyleycilik-Toplulukçuluk Envanteri'nin iki uygulamasında envanterin alt boyutlarından alınan puanların ortalamaları, standart sapmaları ve bu uygulamalarda alınan puanlara ilişkin korelasyon katsayısı Tablo 2.9'da sunulmuştur.

Tablo 2.9 Eyleyicilik-Toplulukçuluk Envanteri test-test tekrarı analizi sonuçları.

	Test		Test Tekrarı		r
	Aritmetik Ortalama	Standart sapma	Aritmetik Ortalama	Standart sapma	
Eyleyicilik	3.75	.57	3.76	.58	.79*
Toplulukçuluk	4.23	.53	4.27	.56	.81*
Yeterlilik	3.88	.62	3.82	.64	.70*
Atılganlık	3.62	.67	3.69	.73	.79*
İçtenlik	4.19	.63	4.24	.66	.78*
Ahlak	4.27	.57	4.31	.58	.75*
* p < .01					

Tablo 2.9 incelendiğinde iki uygulamada Eyleyicilik boyutundan alınan puanlar arasında “.79”, Toplulukçuluk boyutundan alınan puanlar arasında .81 , Yeterlilik boyutundan alınan puanlar arasında .70 , Atılganlık boyutundan alınan puanlar arasında .79 , İçtenlik boyutundan alınan puanlar arasında .78 ve Ahlak boyutundan alınan puanlar arasında .75 düzeyinde olmak üzere her boyut açısından iki uygulamadan alınan puanlar arasında yüksek düzeyde pozitif yönde anlamlı ilişkiler ($p < .01$) olduğu görülmektedir. Bu bulgudan yola çıkılarak envanterin iki hafta arayla uygulanmasında benzer sonuçlar elde edildiği söylenebilir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. TARTIŞMA

Bu araştırmada Abele ve diğerleri (2016) tarafından geliştirilmiş olan Eyleycilik-Toplulukçuluk Envanteri'nin Türkçeye uyarlanması, geçerlik ve güvenirlik çalışmaları dört ayrı çalışmada gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın bu bölümünde de tüm çalışmalardan elde edilen bulguların ilgili literatürden yola çıkılarak değerlendirilmesi amaçlanmaktadır.

İlk çalışmada envanterin dilsel geçerliği sağlanmaya çalışılmıştır. İkinci çalışmada envanterin yapı geçerliğinin belirlenmesi amacıyla doğrulayıcı faktör analizi uygulanmış, iç tutarlılık ve madde analizleri 395 üniversite öğrencisi ile gerçekleştirilmiştir. Üçüncü çalışmada envanterin uyum geçerliğinin incelenmesi amacıyla üç ayrı alt çalışma gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmalardan ilkinde 111 üniversite öğrencisinin katılımıyla Eyleycilik, Toplulukçuluk, Yeterlilik, Atılganlık ve Ahlak ile Kendine Saygı ve İlişkisel, Bireyci, Toplulukçu Benlik arasındaki ilişkiler incelenmiştir. İkinci alt çalışmaya 117 üniversite öğrencisi katılmış Eyleycilik, Toplulukçuluk, Yeterlilik, Atılganlık ve Ahlak ile Nevrotizm, Dışadönüklük, Deneyime Açıklık, Yumuşakbaşlılık ve Sorumluluk arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Üçüncü alt çalışmada Eyleycilik, Toplulukçuluk, Yeterlilik, Atılganlık ve Ahlak ile Kadınsılık ve Erkeksilik arasındaki ilişkiler 167 üniversite öğrencisinin katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Envanterin zamana karşı değişmezliğini belirlemek amacıyla gerçekleştirilen dördüncü çalışmada ise 70 üniversite öğrencisine iki hafta arayla Eyleycilik-Toplulukçuluk Envanteri uygulanmıştır.

Eyleycilik-Toplulukçuluk Envanteri'nin geçerlik ve güvenirliğinin incelendiği çalışmalar doğrultusunda envanterin 20 maddeden ve dört farklı boyuttan oluştuğu söylenebilir. Envanterin geliştirilmesi amacıyla yapılan çalışmalarda Eyleycilik ve Toplulukçuluk boyutlarının ikişer alt boyutla ele alarak toplamda dört

boyutlu bir modelin iki boyutlu modele göre daha etkili olduğu öne sürülmüştür. Eyleycilik boyutu Atılganlık ve Yeterlilik boyutlarına ayrılmış, Toplulukçuluk boyutu ise İçtenlik ve Ahlak boyutlarında incelenmiştir. Envanterin Türkçe formunda da her alt boyutu oluşturan beş madde yer almaktadır. Aşağıda, yapılan çalışmalardan elde edilen bulgular literatürde yer alan tartışmalar doğrultusunda ilgili başlıklar kapsamında tartışılmıştır.

3.1. EYLEYİCİLİK-TOPLULUKÇULUK ENVANTERİ'NİN YAPI GEÇERLİĞİ VE GÜVENİRLİĞİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Envanterin yapı geçerliğinin belirlenmesi amacıyla gerçekleştirilen doğrulayıcı faktör analizi sonuçları incelendiğinde envantere ilişkin uyum değerlerinin genel olarak mükemmel veya kabul edilebilir olduğu ve envanterin dört boyutlu yapısının doğrulandığı saptanmıştır. Envanterin geliştirilmesi esnasında (Abele vd., 2016) yapılan doğrulayıcı faktör analizi sonucunda elde edilen uyum değerlerinin bu araştırma ile benzerlik gösterdiği görülmüştür.

Envanterin iç tutarlılığının belirlenmesi amacıyla gerçekleştirilen analiz sonucunda Atılganlık boyutu haricinde tüm boyutlar için elde edilen Cronbach alpha iç tutarlılık kat sayılarının .70 üzerinde olduğu görülmüştür. Nunnally ve Bernstein'e (1994) göre katsayısının .70'ten yüksek olması envanterin genel anlamda güvenilir bir ölçme aracı olduğunu göstermektedir. Eyleycilik ve Toplulukçuluk boyutlarının Cronbach alpha iç tutarlılık katsayısının .70 üzerinde olmasından yola çıkılarak envanterin iki boyutlu olarak da kullanılabileceği söylenebilir. Abele ve diğerleri (2016) özgün ölçeğin iç tutarlılığını incelemeye yönelik gerçekleştirdikleri analizler sonucunda bu araştırma sonuçlarıyla benzer şekilde Atılganlık boyutunun Cronbach alpha iç tutarlılık katsayısını Çin örnekleminde (N=244) .67; Almanya örnekleminde (N=670) .68; Avustralya örnekleminde (N=140) .68 bulmuşlardır.

Madde-toplam korelasyonlarının .30 ve üzerinde olması maddenin ayırt ediciliğinin güçlü olduğunu ve maddenin güvenilir olduğunu göstermektedir (Büyüköztürk, 2017). Envanterde yer alan tüm maddeler için madde-toplam korelasyonu değerinin .30 ve üzerinde olduğu göz önünde bulundurulduğunda envanterdeki maddelerin ayırt edici olduğu ve bulundukları boyutla ilişkili oldukları söylenebilir.

Eyleycilik-Toplulukçuluk Envanteri'nin alt boyutlarının birbirleri ile olan ilişkileri incelendiğinde tüm boyutlar arasında pozitif yönde istatistiksel olarak anlamlı ilişkiler olduğu görülmüştür. Bu ilişkiler eyleycilik ve toplulukçuluk açısından incelendiğinde bu araştırmada elde edilen sonuçlara benzer şekilde Abele (2014) orta düzeyde pozitif yönde anlamlı ilişkiler olduğu sonucunu elde etmiştir. Orijinal envanterin geliştirildiği çalışmalarında ise Abele ve diğerleri (2016), Almanya, Fransa ve Avustralya örneklemelerinde eyleycilik ve toplulukçuluk arasında zayıf bir anlamlı ilişki, Polonya, Çin ve Amerika örneklemelerinde ise orta düzeyde anlamlı bir ilişki olduğunu belirtmişlerdir.

3.2. EYLEYİCİLİK-TOPLULUKÇULUK ENVANTERİ'NİN UYUM GEÇERLİĞİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Uyum geçerliğinin değerlendirilmesinde üç ayrı çalışma gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmalarda ele alınan kavramlardan biri benlik saygısıdır. Araştırma sonucunda Benlik Saygısının Eyleycilik, Toplulukçuluk, Yeterlilik, Atılganlık ve İçtenlik ile pozitif yönde anlamlı olarak ilişkili olduğu ancak Ahlak ile anlamlı olarak ilişkili olmadığı sonucu elde edilmiştir. Eyleycilik ($r=.73$, $p<.001$) ve boyutları olan Yeterlilik ($r=.63$, $p<.001$) ve Atılganlık ($r=.65$, $p<.001$) ile Benlik Saygısı arasında Toplulukçuluk ($r=.30$, $p<.01$) İçtenliğe göre ($r=.33$, $p<.001$) daha yüksek düzeyde ilişki olduğu görülmüştür. Araştırmadan elde edilen bu sonuca göre bireyler yeterli ve atılgan oldukça benlik saygıları da artmaktadır. Orijinal envanterin geçerlik ve güvenirlik çalışmalarında da eyleyciliğin her zaman benlik saygısıyla ilişkili olduğu sonucu elde edilmiştir. Bununla birlikte Fransa, Avustralya ve Çin örneklemelerinde (Abele vd., 2016) bu araştırma ile benzer şekilde ahlak ile benlik saygısı arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Literatürde yer alan araştırmaların da (Wojciszke vd., 2011; Wojciszke ve Bialobrzaska, 2014) bu araştırmanın sonuçlarıyla benzer şekilde eyleyciliğin benlik saygısı ile olan ilişkisini vurguladığı görülmüştür. Bunun yanında benlik saygısının hem eyleycilik hem de toplulukçuluk arasında pozitif yönde anlamlı ilişki olduğunu gösteren araştırma bulgularının (Gebauer, Wagner, vd., 2013; Hauke ve Abele, 2020a) da desteklendiği söylenebilir.

Benlik saygısının yanında ilk çalışmada benlik kurgusu ve eyleycilik-toplulukçuluk ve boyutları arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Bu incelemeler

sonucunda İlişkiselilik ile Toplulukçuluk ($r=.57, p<.01$), İçtenlik ($r=.50, p<.001$) ve Ahlak ($r=.47, p<.001$) düzeyinde pozitif yönde anlamlı olarak ilişkili bulunmuştur. Bireycilik ile Eyleycilik ($r=.57, p<.001$), Yeterlilik ($r=.59, p<.01$) ve Atılganlık ($r=.43, p<.001$) boyutları arasında da pozitif yönde anlamlı ilişkilere rastlanmıştır. Toplulukçu benlik kurgusunun Atılganlık haricinde tüm boyutlarla pozitif yönde anlamlı olarak ilişkili olduğu görülmüştür. Toplulukçu benlik kurgusu ile en fazla ilişkili olan boyutun Toplulukçuluk ($r=.40, p<.001$) olduğu saptanmıştır. Ölçeğin orijinal formunun geliştirilmesine yönelik çalışmalarda Abele ve diğerleri (2016) benzer şekilde tüm ülkelerde eyleyciliğin bağımsız benlik kurgusu ile toplulukçuluğun ise karşılıklı bağımlı benlik ile ilişkili olduğunu belirtmiştir. Yine bu araştırma ile benzer şekilde atılganlık ile karşılıklı bağımlılık arasında Çin ve Avustralya’da (Abele vd., 2016) anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Karşılıklı bağımlı benlik kurgusu düzeyi yüksek olan bireylerin, diğerleriyle olan ilişkilerini odağında tutması ve sosyal gruplara nasıl yararlı olabileceğiyle ilgilenmesi, bağımsız benlik kurgusu yüksek bireyin benliğini bağımsız görme düzeyi olarak (Giacomin ve Jordan, 2017) değerlendirildiğinde eyleyciliğin bağımsız benlik kurgusuyla, toplulukçuluğun karşılıklı bağımlı benlik kurgusuyla ilişkili olması da olası bir sonuçtur. Bu kapsamda araştırmada elde edilen sonuçların kuramsal açıklamaları desteklediği görülmektedir.

Eyleycilik-Toplulukçuluk Envanteri’nin uyum geçerliğinin incelenmesi amacıyla gerçekleştirilen ikinci çalışmada beş faktör kişilik özellikleri ile ilişkiler ele alınmıştır. Analizler sonucunda Duygusal Dengesizlik boyutunun İçtenlik ve Atılganlık boyutları haricinde tüm boyutlarla negatif yönde anlamlı olarak ilişkili olduğu görülmüştür. Bu çalışmanın bulgularından yola çıkılarak duygusal dengesizliğin hem eyleycilik hem de toplulukçuluğun olumsuz bir yanını ifade ettiği söylenebilir. Eyleycilik boyutunun en çok Dışadönüklükle ilişkili olduğu ($r=.60, p<.001$), Yeterliliğin Atılganlığa göre Dışadönüklük ($r=.55>r=.45, p<.001$) ve Sorumluluk ($r=.50>r=.41, p<.001$) boyutlarıyla daha ilişkili olduğu sonucu elde edilmiştir. Toplulukçuluğun ise en çok Yumuşakbaşlılık ile ilişkili olduğu ($r=.66, p<.001$), Ahlakın İçtenliğe göre Yumuşakbaşlılık ($r=.61>r=.46, p<.001$) ve Deneyime Açıklık ($r=.45>r=.40, p<.001$) ile daha fazla ilişkili olduğu görülmüştür.

Eyleyici bireylerin daha çok dışadönük olduğu, toplulukçu bireylerin ise daha çok yumuşakbaşlı olduğu sonucuna envanterin geliştirildiği çalışmalarda (Abele vd., 2016) da rastlamak mümkündür. Bununla birlikte bu çalışmada elde edilen bulgunun aksine deneyime açıklığın daha çok eyleycilik ile ilişkili olduğu saptamışlardır. Ghaed ve Gallo (2006) da araştırmalarında benzer şekilde eyleyciliğin dışadönüklükle, toplulukçuluğun ise yumuşakbaşlılıkla ilişkili olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Bu sonuçlara Hurley'nin (1998) araştırmasında da rastlanmıştır. Elde edilen sonuçların literatürde yer alan bu araştırma sonuçlarını destekler nitelikte olduğu söylenebilir. Öte yandan Markey (2002) bu sonuçlardan farklı olarak dışadönüklük ve toplulukçuluğun ilişkili olduğunu belirtmiştir. Deneyime açıklığın toplulukçuluk ile, eyleyciliğin ise sorumluluk ile daha fazla ilişkili bulunmuş olması ise bu çalışmanın sonuçlarıyla benzerdir. Lu (2021) beş büyük kişilik özelliğinin tam olarak ne eyleyciliğe ne de toplulukçuluğa girmediğini ifade etmektedir. Literatürde yer alan çalışmalar ve bu çalışmada elde edilen sonuçlar incelendiğinde de eyleycilik ve dışadönüklük, toplulukçuluk ile yumuşakbaşlılık arasındaki ilişkilere yönelik sonuçların genel olarak tekrarlandığı ancak diğer boyutlar ile olan ilişkilerin değişkenlik gösterdiğini söylemek mümkündür.

Uyum geçerliğinin incelenmesi kapsamında yapılan son çalışmada cinsiyet rolleri ve eyleycilik-toplulukçuluk arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Temelde eyleycilik ile erkeksiliğin ve toplulukçuluk ile kadınsılığın ilişkili olması beklenmektedir (Bakan, 1966). Bu temel görüşü destekler nitelikte çalışmada erkeksiliğin Eyleycilik ve Yeterlilik ile, kadınsılığın ise toplulukçuluk ve İçtenlik ile ilişkili olduğu sonucu elde edilmiştir. Erkeksiliğin Kadınsılığa kıyasla daha çok Eyleycilik ($r=.57 > r=.53$, $p<.001$) ve Atılganlıkla ($r=0,48 > r=.39$, $p<.001$) ilişkili olduğu, Kadınsılığın ise Erkeksiliğe kıyasla Toplulukçuluk ($r=.75 > r=.32$, $p<.001$), Yeterlilik ($r=.58 > r=.54$, $p<.001$), İçtenlik ($r=0,71$, $p<.001 > r=.20$, $p<.01$) ve Ahlak ($r=0,55 > r=.34$, $p<.001$) ile ilişkili olduğu görülmüştür. Bu sonuca göre erkeksi bireylerin eyleycilik ve atılganlık düzeylerinin de yüksek olmasının beklendik bir sonuç olduğu ancak kadınsı bireylerin yeterlilik düzeylerinin yüksek olmasının farklı bir bulgu olduğu söylenebilir. Bu durum zaman içerisinde değişen cinsiyet rolleriyle açıklanabilir (Twenge, 1997). Kadınsı ve erkeksi bireyler arasında yeterlilik

yönelimlerine dair algılarındaki farklılıkların azaldığı düşünüldüğünde kadınsı bireylerin de eyleyciliğe dair özellikler göstermesi de beklenen bir sonuçtur. Literatürde yer alan çalışmalarda da bu farklılıklar göze çarpmaktadır. Helgeson (1994) ise hem kadınların hem de erkeklerin hem eyleycilik hem de toplulukçuluk özelliklerini yansıttığını belirtmektedir. Entringer ve diğerleri ise (2021) bu çalışmanın sonuçları ile aynı doğrultuda toplulukçuluğun kadınlarda daha yüksek olduğu ancak eyleyciliğin kadınlar ve erkeklerde eşit düzeyde olduğunu öne sürmüştür. Bu araştırmanın eğitim düzeyi yüksek katılımcılarla gerçekleştirilmesi de Kadınsılık ve Yeterlilik arasındaki ilişkiyi açıklamaktadır. Dolayısıyla çalışmanın sonuçları genç ve yüksek eğitim gören katılımcılarla gerçekleştirilen araştırmalarda da (Abele, Rupperecht, vd., 2008; Uchronski, 2008) eyleycilik ve toplulukçuluğun cinsiyete göre farklılaşmadığı bulgusunu da destekler niteliktedir.

3.3. EYLEYİCİLİK-TOPLULUKÇULUK ENVANTERİ'NİN ZAMANA KARŞI DEĞİŞMEZLİĞİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Eyleycilik-Toplulukçuluk Envanteri'nin zamana karşı kararlılığının ölçülmesi amacıyla 70 üniversite öğrencisine iki hafta arayla envanter uygulanmıştır. İki uygulamada elde edilen puanlar arasında tüm boyutlar açısından yüksek düzeyde anlamlı ilişki olduğu görülmüştür (Eyleycilik: $r=.79$; Toplulukçuluk: $r=.81$; Yeterlilik: $r=.70$; Atılganlık: $r=.79$; İçtenlik: $r=.78$; Ahlak: $r=.75$). Envanterin geliştirilmesine yönelik yapılan çalışmalarda test tekrarı güvenilirliği yönteminden yararlanılmadığı için herhangi bir karşılaştırma yapılamamıştır. Bununla birlikte bireylerin iki hafta arayla aldıkları puanlar arasındaki yüksek düzeyde ilişki envanterin zamana karşı değişmez olduğunu göstermektedir.

SONUÇ

Bu araştırmada Abele ve diğerlerinin (2016) geliştirmiş olduğu Eyleycilik-Toplulukçuluk Envanteri'nin Türk kültürüne uyarlanması, geçerlik ve güvenirlik çalışmalarının gerçekleştirilmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda gerçekleştirilen doğrulayıcı faktör analizi, iç tutarlılık ve madde analizi, uyum geçerliğine yönelik analizler ve test tekrarı güvenirliği analizi sonuçları Eyleycilik-Toplulukçuluk Envanteri'nin Türk üniversite öğrencilerinde eyleycilik ve toplulukçuluk yönelimlerinin ölçülmesine uygun geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğunu göstermiştir. Araştırmadan elde edilen sonuçlar şu şekilde özetlenebilir:

1. Araştırma sonucunda envanterin özgün formuna ilişkin 20 maddeden oluşan 4 boyutlu yapının doğrulandığı saptanmıştır.
2. Envanterde yer alan tüm maddeler için madde-toplam korelasyonu değerinin .30 ve üzerinde olduğu sonucu elde edilmiştir. Maddelerden biri çıkarıldığında Cronbach alpha değerinde bir artış olmayacağı görülmüştür. Bu nedenle envanterden herhangi bir madde çıkarılmamıştır.
3. Envanterin tamamı için Cronbach alpha iç tutarlılık katsayısı .83 olarak bulunmuştur. Atılganlık boyutu .64 haricinde tüm boyutlar için Cronbach alpha katsayısının .70 ile .78 arasında değiştiği sonucuna ulaşılmıştır.
4. Envanterin tüm alt boyutları arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler olduğu sonucu elde edilmiştir.
5. Hem eyleycilik hem de toplulukçuluğun benlik saygısı ile pozitif yönde ilişkili olduğu ancak Eyleycilik ile boyutları olan Yeterlilik ve Atılganlığın benlik saygısı ile daha yüksek düzeyde ilişkili olduğu görülmüştür.

6. Eyleycilik, Yeterlilik ve Atılganlığın Bireycilik ile pozitif yönde ilişkili olduğu, Toplulukçuluk, İçtenlik ve Ahlakın ise İlişkisellik ile pozitif yönde ilişkili olduğu sonucu elde edilmiştir.
7. Eyleyciliğin en çok Dışadönüklük ile, Toplulukçuluğun ise en çok Yumuşakbaşlılık ile ilişkili olduğu, Eyleycilik boyutlarından Yeterliliğin Atılganlığa göre Dışadönüklük ve Sorumluluk ile daha fazla ilişkili olduğu bulunmuştur. Aynı zamanda elde edilen sonuçlara göre Toplulukçuluk boyutlarından Ahlakın ise İçtenliğe göre Yumuşakbaşlılık ve Deneyime Açıklık ile daha fazla ilişkili olduğunu söylemek mümkündür.
8. Erkeksilik ve kadınsılığın Eyleycilik-Toplulukçuluk ve boyutlarının tümü ile pozitif yönde anlamlı ilişkilere sahip olduğu görülmüştür. Erkeksiliğin daha çok Eyleycilik ve Yeterlilik ile Kadınsılığın ise daha çok Toplulukçuluk ve İçtenlik ile ilişkili olduğu saptanmıştır. Bunun yanında her iki cinsiyet rolü ile olan ilişkiler karşılaştırıldığında erkeksi bireylerin kadınsı bireylere göre daha eyleyici ve atılgan olduğu ile kadınsı bireylerinse erkeksi bireylere göre daha toplulukçu, yeterli, içten ve ahlak düzeyi yüksek ile daha yüksek olduğu sonucu elde edilmiştir.

Özetle araştırma sonuçları Eyleycilik-Toplulukçuluk Envanteri'nin Türk üniversite öğrencilerinde eyleyici ve toplulukçu eğilimlerin detaylı olarak incelenmesinde kullanılabileceğini göstermektedir. Özellikle ulusal literatürde eyleycilik ve toplulukçuluğu bir arada ölçen herhangi bir araç olmadığından bu envanterin ileride gerçekleştirilecek araştırmalara katkı sağlaması beklenmektedir. Eyleycilik-toplulukçuluk çerçevesinin genellenebilirliği ve psikolojinin kişilik, sosyal psikoloji alanlarındaki açıklayıcılığı dikkate alındığında bu çerçevenin Türkiye'de incelenmesinin hem uluslararası araştırmalarda karşılaştırma yapılmasına olanak tanıyacağı hem de ulusal literatürde psikolojik yapılara yönelik güncel açıklamalar getirebileceği düşünülmektedir.

ÖNERİLER

Bu bölümde araştırmada elde edilen bulgular özetlenecek ve bu sonuçlardan yola çıkılarak bazı öneriler sunulacaktır.

1. Araştırmada kadınsılık ve erkeksilik ile eyleycilik ve toplulukçuluk arasındaki ilişkiler incelenmiştir. İleride gerçekleştirilecek araştırmalarda doğrudan cinsiyete göre eyleycilik ve toplulukçuluğun incelenmesinin de araştırma bulgularını iletilebileceği düşünülmektedir.
2. Bu araştırmada Eyleycilik-Toplulukçuluk Envanteri üniversite öğrencilerine uygulanmıştır. Bu nedenle envanterin farklı yaş gruplarına uygulanması hususunda dikkat edilmesi gereken önemli noktalar bulunmaktadır. Özellikle ergenlerle gerçekleştirilecek çalışmalarda kişilik gelişiminin devam ediyor olması göz önünde bulundurulmalıdır.
3. Eyleycilik-Toplulukçuluk Envanteri, Türkiye’de eyleycilik ve toplulukçuluğu bir arada ölçen herhangi bir araç olmadığından ulusal literatüre katkı sağlamıştır. Bununla birlikte ileride Türkçe sıfatlar incelenerek eyleyici ve toplulukçu özelliklere ilişkin listelerin oluşturulmasının Türk kültüründe bu kavramların karşılıklarının daha detaylı anlaşılmasını sağlayacağı düşünülmektedir.
4. Eyleycilik-Toplulukçuluk çerçevesinin psikolojik danışma sürecinin planlanmasında faydalı olacağı düşünülmektedir. Psikolojik danışmanların danışanların eyleyici ve toplulukçu yönelimlerini belirleyerek bu yönelimlere uygun ihtiyaçlarına göre hedefler belirlemelerine yardımcı olmasının sürecin etkili yürütülmesine katkı sağlaması beklenmektedir.
5. Eyleycilik-Toplulukçuluk Envanteri kariyer psikolojik danışmanlığı alanında da kullanılabilir. Bu kapsamda aynı ortamda çalışan bireylerin eyleyici ve toplulukçu özelliklerinin belirlenmesi ve bu özelliklere uygun olarak planlanan uygulamaların bireylerin iş doyumunu ve performansı üzerindeki etkisine yönelik araştırmalar gerçekleştirilebilir. Bunun yanında bireylerin kariyerlerinde başarılı

olmaları konusunda desteklenmeleri amacıyla sahip oldukları ve geliştirebilecekleri özellikler de bu envanter yoluyla belirlenebilir.

6. Bireylerin meslek seçimlerine yardımcı olmak amacıyla eyleyici ve toplulukçu özelliklere uygun meslekler gruplanabilir, bireylerin sahip oldukları eyleyici ve toplulukçu özellikleri tanımları sağlanabilir ve uygun meslekler konusunda bilgilendirilebilir.
7. Eyleyicilik-toplulukçuluk çerçevesinin benlik sunumu, eş tercihleri, takım kişiliği, dindarlık, dedikodu gibi pek çok kavrama yönelik daha detaylı bir açıklama sunduğu belirtilmektedir. Özellikle bu kavramlara yönelik ülkemizde eyleyicilik-toplulukçuluk çerçevesine dayalı araştırmalar gerçekleştirilmesinin ulusal literatürde bu kavramlara dair varolan açıklamalara katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Abele, A. E. (2003). The dynamics of masculine-agentic and feminine-communal traits: Findings from a prospective study. *Journal of Personality and Social Psychology*, 85(4), 768–776. doi:10.1037/0022-3514.85.4.768
- Abele, A. E. (2014). Pursuit of communal values in an agentic manner: A way to happiness? *Frontiers in Psychology*, 5(1320). doi: 10.3389/fpsyg.2014.01320
- Abele, A. E., Amy Cuddy, J. C., Judd, C. M., & Yzerbyt, V. Y. (2008). Fundamental dimensions of social judgment. *European Journal of Social Psychology*, 38(7), 1063–1065. doi:10.1002/EJSP.574
- Abele, A. E., Hauke, N., Peters, K., Louvet, E., Szymkow, A., & Duan, Y. (2016). Facets of the fundamental content dimensions: Agency with competence and assertiveness-communion with warmth and morality. *Frontiers in Psychology*, 7(1810). doi: 10.3389/fpsyg.2016.01810
- Abele, A. E., Rupperecht, T., & Wojciszke, B. (2008). The influence of success and failure experiences on agency. *European Journal of Social Psychology*, 38(3), 436–448. doi: 10.1002/EJSP.454
- Abele, A. E., Uchrowski, M., Suitner, C., & Wojciszke, B. (2008). Towards an operationalization of the fundamental dimensions of agency and communion: Trait content ratings in five countries considering valence and frequency of word occurrence. *European Journal of Social Psychology*, 38(7), 1202–1217. doi: 10.1002/EJSP.575
- Abele, A. E., & Wojciszke, B. (2007). Agency and communion from the perspective of self versus others. *Journal of Personality and Social Psychology*, 93(5), 751–763. doi:10.1037/0022-3514.93.5.751
- Abele, A. E., & Wojciszke, B. (2014). Communal and agentic content in social cognition: A dual perspective model. *Advances in Experimental Social Psychology*, 50, 195–255. doi: 10.1016/B978-0-12-800284-1.00004-7
- Aiken, L. R. (1996). *Rating Scales and Checklists: Evaluating Behavior, Personality, and Attitudes*. New York: John Wiley & Sons.
- Allport, G. W. (1937). *Personality: A Psychological Interpretation*. New York: Henry Holt And Company.

- Allport, G. W., & Odbert, H. S. (1936). Trait-names: A psycho-lexical study. *Psychological Monographs*, 47(1), i–171. doi: 10.1037/H0093360
- Ashton, M. C., & Lee, K. (2001). A theoretical basis for the major dimensions of personality. *European Journal of Personality*, 15(5), 327–353. doi: 10.1002/PER.417
- Atak, H. (2010). *Yetişkinliğe geçişte kimlik biçimlenmesi ve eylemlilik: Bireyleşme sürecinde iki gelişimsel kaynak* (Doktora tezi). Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara. Erişim adresi: https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=KObhfTiS_kpTxP4AQx2B9g&no=B9TQs3qGiHdLsU45gQhjhA
- Atak, H. (2011). Yetişkinliğe geçiş yıllarında sigara içme davranışının psikososyal belirleyicileri ve sigara içmenin yaşam doyumu ve öznel iyi oluşla ilişkisi. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 14(1), 29–43.
- Atak, H., Kapçı, E. G., & Çok, F. (2013). Çok-Yönlü Eylemli Kişilik Ölçeği'nin Türkçe'ye uyarlanması. *Düşünen Adam*, 26(1), 36–45. doi: 10.5350/DAJPN2013260104
- Bacanlı, H., İlhan, T., & Aslan, S. (2009). Beş faktör kişilik kuramına dayalı bir kişilik ölçeğinin geliştirilmesi: Sıfatlara Dayalı Kişilik Testi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(2), 261–279.
- Bacanlı, H. (2017). *Değer Bilinçlendirme Yaklaşımı*. İstanbul: Çizgi Kitabevi.
- Bakan, D. (1966). *The Duality of Human Existence : An Essay on Psychology and Religion*. Chicago: Rand McNally & Company.
- Bar-Yam Hassan, A., & Bar-Yam, M. (1987). Interpersonal development across the life span: Communion and its interaction with agency in psychosocial development. *Contributions to Human Development*, 18, 102–128. doi: 10.1159/000414254
- Bem, S. (1974). The measurement of psychological androgyny. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 42(2), 155–162.
- Bem, S. L. (1981). *Bem Sex-Role Inventory: A professional manual*. Palo Alto: Consulting Psychologist Press.
- Benet, V., & Waller, N. G. (1995). The Big Seven factor model of personality description: Evidence for its cross-cultural generality in a Spanish sample. *Journal of Personality and Social Psychology*, 69(4), 701–718. doi: 10.1037/0022-3514.69.4.701
- Bi, C., Ybarra, O., & Zhao, Y. (2013). Accentuating your masculine side: Agentic traits generally dominate self-evaluation, even in China. *Social Psychology*, 44(2), 103–108. doi: 10.1027/1864-9335/A000144

- Bogenç, A. (1998). *Grupla psikolojik danışmanın suçlu gençlerin kendine saygı düzeyine etkisi* (Doktora tezi). Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Bogenç, A. (2017). Kendine Saygı Ölçeği. İçinde Y. Kuzgun & F. Bacanlı (Ed.), *Rehberlik ve Psikolojik Danışmada Kullanılan Ölçme Araçları ve Programlar Dizisi* (5. bs., s. 143–149). Ankara: Nobel.
- Boyle, G. J., Matthews, G., & Saklofske, D. H. (2008). Personality measurement and testing: An overview. İçinde *The SAGE handbook of personality theory and assessment, Vol. 2. Personality measurement and testing* (s. 1-26). SAGE Publications Inc.
- Brown, S. R. (1993). A Primer on Q Methodology. *Operant Subjectivity*, 16(3/4), 91–138.
- Burger, J. M. (2016). *Kişilik* (İ. D. Erguvan Sarıoğlu (ed.); 2. bs.). İstanbul: Kaknüs.
- Büyüköztürk, Ş. (2017). *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı* (27. bs.). Ankara: Pegem Akademi.
- Çanakçı, E. (2020). *Eşinden şiddet gören ve görmeyen çalışan kadınların çok yönlü eylemli kişilik özelliklerinin, ruh sağlığı sürekliliklerinin ve toplumsal cinsiyet rollerinin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul. Erişim adresi: *Eşinden şiddet gören ve görmeyen çalışan kadınların çok yönlü eylemli kişilik özelliklerinin, ruh sağlığı sürekliliklerinin ve toplumsal cinsiyet rollerinin incelenmesi*
- Cattell, R. B. (1943). The description of personality: Basic traits resolved into clusters. *Journal of Abnormal and Social Psychology*, 38(4), 476–506. doi: 10.1037/H0054116
- Cattell, Raymond B. (1945). The description of personality: Principles and findings in a factor analysis. *The American Journal of Psychology*, 58(1), 69. doi: /10.2307/1417576
- Civan, S. (2016). *Eylemlilik ve kendini sabotaj arasındaki ilişkinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Sakarya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya. Erişim adresi: https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=4wnbQqV_bwIcFFiQvv6Wsw&no=lyuSKsV0mEfPBl9U2r2TbQ
- Costa, P., & McCrae, R. (2006). Trait and Factor Theories. İçinde J. Thomas & D. Segal (Ed.), *Comprehensive handbook of personality and psychopathology* (ss. 96–115). New Jersey: John Wiley & Sons.

- Costa, P. T., & McCrae, R. R. (1976). Age differences in personality structure: A cluster analytic approach. *Journal of Gerontology*, 31(5), 564–570. doi: 10.1093/GERONJ/31.5.564
- Côté, J. E. (1997). An empirical test of the identity capital model. *Journal of Adolescence*, 20(5), 577–597. doi: 10.1006/JADO.1997.0111
- Davies, S. E., Connelly, B. S., Ones, D. S., & Birkland, A. S. (2015). The general factor of personality: The “Big One,” a self-evaluative trait, or a methodological gnat that won’t go away? *Personality and Individual Differences*, 81, 13–22. doi: 10.1016/J.PAID.2015.01.006
- De Raad, B., & Ceulemans, E. (2001). The Trait-Dimensional Scope of The Characters of Theophrastus. İçinde R. Riemann, F. M. Spinach, & F. Ostendorf (Ed.), *Personality and Temperament: Genetics, Evolution, and Structure* (s. 168–184). Lengerich: Pabst Science Publishers.
- Demirtaş-Madran, & Andaç, H. (2016). Genişletilmiş Kişisel Yüklemeler Ölçeği'nin Türkçe formunun geçerlilik ve güvenirlik çalışması. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 17, 60–68. doi:10.5455/APD.197511
- DeYoung, C. G. (2006). Higher-order factors of the big five in a multi-informant sample. *Journal of Personality and Social Psychology*, 91(6), 1138–1151. doi: 10.1037/0022-3514.91.6.1138
- Diehl, M., Owen, S. K., & Youngblade, L. M. (2004). Agency and communion attributes in adults’ spontaneous self-representations. *International Journal of Behavioral Development*, 28(1), 1–15. doi: 10.1080/01650250344000226
- Digman, J. M. (1997). Higher-order factors of the Big Five. *Journal of Personality and Social Psychology*, 73(6), 1246–1256. doi: 10.1037/0022-3514.73.6.1246
- Digman, J. M., & Takemoto-Chogk, N. E. (1981). Factors in the natural language of personality: Re-analysis, comparison, and interpretation of six major studies. *Multivariate Behavioral Research*, 16(2), 149–170. doi: 10.1207/S15327906MBR1602_2
- Dorandi, T. (1999). Chronology. İçinde K. Algra, J. Barnes, J. Mansfeld, & M. Schofield (Ed.), *The Cambridge history of Hellenistic philosophy* (s. 31–53). Cambridge: Cambridge University Press.
- Dunlop, W. L., McCoy, T. P., Hanley, G. E., & Harake, N. (2017). Communion. İçinde V. Zeigler-Hill & T. Shackelford (Ed.), *Encyclopedia of Personality and Individual Differences*. Cham: Springer.

- Edmonds, J. M. (1929). *The Characters of Theophrastus*. Londra: William Heinemann.
- Ellis, A., Abrams, M., & Abrams, L. D. (2009). *Personality Theories : Critical Perspectives*. Los Angeles: SAGE Publications.
- Ely, R., Melzi, G., Hadge, L., & McCabe, A. (1998). Being brave, being nice: Themes of agency and communion in children's narratives. *Journal of Personality*, 66(2), 257–284. doi: 10.1111/1467-6494.00012
- Entringer, T. M., Gebauer, J. E., & Paulhus, D. L. (2021). Extracting Agency and Communion From the Big Five: A Four-Way Competition. *Assessment*, 1–20. doi: 10.1177/10731911211003978
- Ercan, H. (2008). *Genç yetişkinlerin aşk biçimleri ve benlik tipleri* (Doktora tezi). Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara. Erişim adresi: <https://dspace.ankara.edu.tr/xmlui/handle/20.500.12575/34057>
- Ercan, H. (2011). İlişkisel-Bireyci-Toplulukçu Benlik Ölçeği'nin psikometrik özellikleri ve uyarlama çalışması. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 13(21), 37–45.
- Eysenck, H. (1947). *Dimensions of Personality*. Londra: Kegan Paul.
- Eysenck, H. J. (1952). *The Scientific Study of Personality*. Londra: Routledge & K. Paul.
- Eysenck, H. J. (1994). The Big Five or giant three: Criteria for a paradigm. İçinde C. F. Halverson, Jr., G. A. Kohnstamm, & R. P. Martin (Ed.), *The Developing Structure of Temperament and Personality From Infancy To Adulthood* (s. 37–53). Hillsdale: Lawrence Erlbaum Associates.
- Farmer, A., McGuff, P., & Williams, J. (2002). Personality and Personality Disorders. İçinde *Measuring Psychopathology* (Sayı 1, s. 143–171). New York: Oxford University Press.
- Fiske, S. T., Cuddy, A. J. C., & Glick, P. (2007). Universal dimensions of social cognition: Warmth and competence. *Trends in Cognitive Sciences*, 11(2), 77–83. doi: 10.1016/J.TICS.2006.11.005
- Galton, F. (1884). Measurement of character. *Fortnightly Review*, 36, 179–185.
- Gebauer, J. E., Leary, M. R., & Neberich, W. (2012). Big Two Personality and Big Three Mate Preferences: Similarity Attracts, but Country-Level Mate Preferences Crucially Matter. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 38(12), 1579–1593. doi: 10.1177/0146167212456300

- Gebauer, J. E., Paulhus, D. L., & Neberich, W. (2013). Big Two personality and religiosity across cultures: Communals as religious conformists and agentics as religious contrarians. *Social Psychological and Personality Science*, 4(1), 21–30. doi: 10.1177/1948550612442553
- Gebauer, J. E., Wagner, J., Sedikides, C., & Neberich, W. (2013). Agency-communion and self-esteem relations are moderated by culture, religiosity, age, and sex: evidence for the “self-centrality breeds self-enhancement” principle. *Journal of Personality*, 81(3), 261–275. doi: 10.1111/J.1467-6494.2012.00807.X
- Ghaed, S. G., & Gallo, L. C. (2006). Distinctions among agency, communion, and unmitigated agency and communion according to the interpersonal circumplex, five-factor model, and social-emotional correlates. *Journal of Personality Assessment*, 86(1), 77–88. doi: 10.1207/S15327752JPA8601_09
- Giacomin, M., & Jordan, C. (2017). Interdependent and Independent Self-Construal. İçinde V. Zeigler-Hill & T. Shackelford (Ed.), *Encyclopedia of Personality and Individual Differences*. Cham: Springer.
- Goldberg, L. R. (1990). An alternative “description of personality”: The Big-Five factor structure. *Journal of Personality and Social Psychology*, 59(6), 1216–1229. doi: 10.1037/0022-3514.59.6.1216
- Goldberg, L. R. (1999). A broad-bandwidth, public domain, personality inventory measuring the lower-level facets of several Five-Factor models. *Personality Psychology in Europe*, 7, 7–28.
- Goldberg, L. R., Johnson, J. A., Eber, H. W., Hogan, R., Ashton, M. C., Cloninger, C. R., & Gough, H. G. (2006). The international personality item pool and the future of public-domain personality measures. *Journal of Research in Personality*, 40, 96. doi: 10.1016/j.jrp.2005.08.007
- Gough, H. G. (1960). The adjective check list as a personality assessment research technique. *Psychological Reports*, 6(1), 107–122. doi: 10.2466/PRO.1960.6.1.107
- Gündüz, M. (2018). *Psikolojik danışman adaylarının stresle başa çıkma tarzlarının çok yönlü eylemli kişilik özelliklerine, öznel iyi oluşlarına ve risk faktörlerine göre incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul. Erişim adresi: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=tnNnCBVOiMvuXMQzSkuCqQ&no=uQwYAoTPkixhzSz4or3avg>

- Hauke, N., & Abele, A. E. (2020a). The impact of negative gossip on target and receiver. A “Big Two” analysis. *Basic and Applied Social Psychology*, 42(2), 115–132. doi: 10.1080/01973533.2019.1702881
- Hauke, N., & Abele, A. E. (2020b). Communion and self-esteem: No relationship? A closer look at the association of agency and communion with different components of self-esteem. *Personality and Individual Differences*, 160. doi: 10.1016/J.PAID.2020.109957
- Helgeson, V. S. (1994). Relation of agency and communion to well-being: Evidence and potential explanations. *Psychological Bulletin*, 3, 412–428.
- Helgeson, V. S., & Fritz, H. L. (1998). A theory of unmitigated communion. *Personality and Social Psychology Review*, 2(3), 173–183. doi: 10.1207/S15327957PSPR0203_2
- Helgeson, V. S., & Fritz, H. L. (1999). Unmitigated Agency and Unmitigated Communion: Distinctions from Agency and Communion. *Journal of Research in Personality*, 33(2), 131–158. doi: 10.1006/JRPE.1999.2241
- Hoffman, B. (1989). *Agency and communion in personality style* (Yüksek lisans tezi). Loyola University, Psychology, Chicago.
- Hurley, J. R. (1998). Agency and communion as related to “big five” self-representations and subsequent behavior in small groups. *The Journal of Psychology*, 132(3), 337–351. doi: 10.1080/00223989809599172
- John, Oliver P., Angleitner, A., & Ostendorf, F. (1988). The lexical approach to personality: A historical review of trait taxonomic research. *European Journal of Personality*, 2(3), 171–203. doi: 10.1002/PER.2410020302
- Kashima, E. S., & Hardie, E. A. (2000). The development and validation of the Relational, Individual, and Collective self-aspects (RIC) Scale. *Asian Journal of Social Psychology*, 3(1), 19–48. doi: 10.1111/1467-839X.00053
- Kırman, T. (2020). *Yetişkinliğe geçiş döneminde yabancılaşma: çocukluk çağı ruhsal travmaları ve eylemliliğin etkisi* (Yüksek lisans tezi). Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale. Erişim adresi: <https://acikerisim.kku.edu.tr:8443/xmlui/handle/20.500.12587/15527>
- Krishnamurthy, R., Hass, G. A., Natoli, A. P., Smith, B. L., Arbisi, P. A., & Gottfried, E. D. (2021). Professional practice guidelines for personality assessment. *Journal of Personality Assessment*, 104(1), 1–16. doi: 10.1080/00223891.2021.1942020

- Kurt, D., Inman, J., & Argo, J. (2011). The influence of friends on consumer spending: The role of agency– communion orientation and self-monitoring. *Journal of Marketing Research*, 48, 741–754.
- Laertius, D. (1853). *The Lives and Opinions of Eminent Philosophers* (C. D. Yonge, Çev.). Londra: H. G. Bohn
- Locke, K. D. (2018). Agentic and Communal Social Motives. İçinde *Agency and Communion in Social Psychology* (s. 65–78). New York: Routledge.
- Locke, K. D., & Heller, S. (2017). Communal and agentic interpersonal and intergroup motives predict preferences for status versus power. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 43(1), 71–86. doi: 10.1177/0146167216675333
- Lu, X. (2021). *Heterogeneity vs homogeneity: Which is compatible with team agency VS communion?* (Doctoral dissertation). University of Illinois, Chicago. Erişim adresi: <https://www.proquest.com/docview/2557813541>
- Magnavita, J. (2016). *Kişilik Kuramları: Kişilik Bilimine Çağdaş Yaklaşımlar* (T. Özakkaş (ed.); 1.bs.). İstanbul: Psikoterapi Enstitüsü.
- Markey, P. M. (2002). *The duality of personality: Agency and communion in personality traits, motivation, and behavior* (Doctoral dissertation). University of California, Riverside. Erişim adresi: <https://www.proquest.com/docview/304803315/DE1F6DF3580845B7PQ>
- Markus, H. R., & Kitayama, S. (1991). Culture and the self: Implications for cognition, emotion, and motivation. *Psychological Review*, 98(2), 224–253. doi: 10.1037/0033-295X.98.2.224
- McAdams, D. P. (1985). *Power, intimacy, and the life story: Personological inquiries into identity*. Homewood: The Dorsey Press.
- McCrae, R. R., & Costa, P. T. (1987). Validation of the Five-Factor Model of Personality Across Instruments and Observers. *Journal of Personality and Social Psychology*, 52(1), 81–90. doi: 10.1037/0022-3514.52.1.81
- McCreary, D. R. (2017). Masculinity. İçinde V. Zeigler-Hill & T.K. Shackelford (Ed.), *Encyclopedia of Personality and Individual Differences* (ss. 2756–2770). Cham: Springer.
- Millon, T., Millon, C. M., Meagher, S. E., Grossman, S. D., & Ramnath, R. (2004). *Personality Disorders in Modern Life* (2.bs.). New Jersey: John Wiley & Sons.

- Morgan, C. D., & Murray, H. A. (1935). A method for investigating fantasies: The thematic apperception test. *Archives of Neurology And Psychiatry*, 34(2), 289–306.
- Norman, W. T. (1963). Toward an adequate taxonomy of personality attributes: Replicated factor structure in peer nomination personality ratings. *Journal of Abnormal and Social Psychology*, 66(6), 574–583. doi: 10.1037/H0040291
- Nunnally, J. C., & Bernstein, I. H. (1994). *Psychometric Theory* (3.bs.). New York: McGraw-Hill.
- Özkan, T., & Lajunen, T. (2005). Masculinity, Femininity, and the Bem Sex Role Inventory in Turkey. *Sex Roles*, 52(1–2), 103–110. doi: 10.1007/s11199-005-1197-4
- Parsons, T., & Bales, R. F. (1955). *Family: Socialization and interaction process*. Londra: Routledge.
- Paulhus, D. L., & John, O. P. (1998). Egoistic and moralistic biases in self-perception: The interplay of self-deceptive styles with basic traits and motives. *Journal of Personality*, 66(6), 1025–1060. doi: 10.1111/1467-6494.00041
- Paulhus, D., & Trapnell, P. (2008). Self-Presentation of Personality: An Agency-Communion Framework. İçinde O. P. John, R. W. Robins, & L. A. Pervin (Ed.), *Handbook of personality: Theory and research* (3. bs., ss. 492–517). New York: The Guilford Press.
- Pietraszkiewicz, A., Formanowicz, M., Gustafsson Sendén, M., Boyd, R. L., Sikström, S., & Szczesny, S. (2018). The big two dictionaries: Capturing agency and communion in natural language. *European Journal of Social Psychology*, 49(5), 871–887. doi: 10.1002/EJSP.2561
- Ramsey, L. R. (2017). Agentic traits are associated with success in science more than communal traits. *Personality and Individual Differences*, 106, 6–9. doi: 10.1016/J.PAID.2016.10.017
- Rosenberg, S., Nelson, C., & Vivekananthan, P. S. (1968). A multidimensional approach to the structure of personality impressions. *Journal of Personality and Social Psychology*, 9(4), 283–294. doi: 10.1037/H0026086
- Rychlak, J. F. (1981). *Introduction to Personality and Psychotherapy: A Theory-Construction Approach* (2.bs.). Boston: Houghton Mifflin.

- Sato, T. (1998). Agency and communion: The relationship between therapy and culture. *Cultural Diversity and Mental Health*, 4(4), 278–290. doi: 10.1037/1099-9809.4.4.278
- Saucier, G., & Goldberg, L. R. (2003). The Structure of Personality Attributes. İçinde M. R. Barrick & A. M. Ryan (Ed.), *Personality and Work : Reconsidering The Role of Personality in Organizations* (s. 1–30). San Francisco: Jossey-Bass.
- Sibley, C. G. (2012). The Mini-IPIP6: Item Response Theory analysis of a Short Measure of The Big-Six Factors of Personality in New Zealand. *New Zealand Journal of Psychology*, 41(3), 20–30.
- Şimşek, Ö. F. (2020). *Yapısal eşitlik modellemesi'ne giriş: Temel ilkeler ve LISREL uygulamaları* (2. bs.). Erişim adresi: <https://www.yapisalesitlik.com/yay%C4%B1nlar%C4%B1m>
- Somer, O. (1998). Türkçe'de kişilik özelliği tanımlayan sıfatların yapısı ve beş faktör modeli. *Türk Psikoloji Dergisi*, 13(42), 17–32.
- Somer, O. (2001). Çeşitli çalışma alanlarının beş-faktör kişilik boyutlarıyla ilişkisi. *Ege Eğitim Dergisi*, 1(1), 31–40.
- Spence, J., & Helmreich, R. (1978). *Masculinity & Femininity : Their Psychological Dimensions, Correlates and Antecedents*. Austin: University of Texas Press.
- Spence, J. T., Helmreich, R., & Stapp, J. (1979). Ratings of self and peers on sex role attributes and their relation to self-esteem and conceptions of masculinity and femininity. *Journal of Personality and Social Psychology*, 37(10), 1673–1682. doi: 10.1037/h0076857
- Tagay, Ö. (2019). Kişiliğin Değerlendirilmesi. İçinde Y. Yavuzer & Z. Karataş (Ed.), *Psikolojik Testler İlkeler Uygulama ve Tanıtım* (s. 269–312). Ankara: Pegem Akademi.
- Trapnell, P. D., & Paulhus, D. L. (2012). Agentic and communal values: Their scope and measurement. *Journal of Personality Assessment*, 94(1), 39–52. doi: 10.1080/00223891.2011.627968
- Tupes, E., & Christal, R. . (1961). Recurrent Personality Factors based on Trait Ratings. İçinde USAF ASD Tech. No. 61-97. Lackland Airforce Base, TX: US Air Force.
- Türk Dil Kurumu. (2019). *Türk Dil Kurumu Sözlükleri*. Erişim adresi: <https://sozluk.gov.tr/>

- Tuzcu, H. (2020). *Psikolojik danışmanlarda tükenmişlik düzeyinin çok-yönlü eylemli kişilik özellikleri ve yaratıcı kişilik özellikleri açısından incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul. Erişim adresi: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=fXy1eK9E7Gr6kJgfgr42pw&no=WsSxGkFeSEG0H5xvDYDFxQ>
- Twenge, J. M. (1997). Changes in masculine and feminine traits over time: A meta-analysis. *Sex Roles*, 36(5–6), 305–325. doi:10.1007/BF02766650
- Uchronski, M. (2008). Agency and communion in spontaneous self-descriptions: Occurrence and situational malleability. *European Journal of Social Psychology*, 38, 1093–1102. doi: 10.1002/EJSP.563
- Wiggins, J. S. (1991). Agency and Communion as Conceptual Coordinates for the Understanding and Measurement Of Interpersonal Behavior. İçinde D. Cicchetti & W. M. Grove (Ed.), *Thinking Clearly About Psychology Vol. 2. Personality and Psychopathology* (s. 89–114). Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Woike, B. A. (1994). The use of differentiation and integration processes: Empirical studies of “separate” and “connected” ways of thinking. *Journal of Personality and Social Psychology*, 67(1), 142–150. doi:10.1037/0022-3514.67.1.142
- Woike, B., Gershkovich, I., Piorkowski, R., & Polo, M. (1999). The role of motives in the content and structure of autobiographical memory. *Journal of Personality and Social Psychology*, 76(4), 600–612. doi: 10.1037/0022-3514.76.4.600
- Wojciszke, B. (2005). Morality and competence in person- and self-perception. *European Review of Social Psychology*, 16, 155–188. doi:10.1080/10463280500229619
- Wojciszke, B., Baryla, W., Parzuchowski, M., Szymkow, A., & Abele, A. E. (2011). Self-esteem is dominated by agentic over communal information. *European Journal of Social Psychology*, 41, 617–627. doi:10.1002/EJSP.791
- Wojciszke, B., & Bialobrzeska, O. (2014). Agency versus communion as predictors of self-esteem: Searching for the role of culture and self-construal. *Polish Psychological Bulletin*, 45(4), 469–479.

- Wood, J. M., & Lilienfeld, S. O. (1999). The Rorschach Inkblot Test: A case of overstatement? *Assessment*, 6(4), 349. doi:10.1177/107319119900600405
- Yazgan İnanç, B., & Yerlikaya, E. E. (2012). *Kişilik Kuramları* (6. bs.). Ankara: Pegem Akademi.
- Ybarra, O., Chan, E., Park, H., Burnstein, E., Monin, B., & Stanik, C. (2008). Life's recurring challenges and the fundamental dimensions: An integration and its implications for cultural differences and similarities. *European Journal of Social Psychology*, 38(7), 1083–1092. doi:10.1002/EJSP.559
- Yıldız, N. (2020). *Yetişkinliğe geçişte ilişki istikrarı ve doyumu: Eylemlilik ve sosyal ilgi etkisi* (Yüksek lisans tezi). Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale. Erişim adresi: <https://acikerisim.kku.edu.tr:8443/xmlui/handle/20.500.12587/15526>
- Żemojtel-Piotrowska, M., Piotrowski, J., & Clinton, A. (2017). Agency. İçinde V. Zeigler-Hill & T.K. Shackelford (Ed.), *Encyclopedia of Personality and Individual Differences* (ss. 69–75). Cham: Springer.

EKLER

Ek A Etik Kurul Raporu

Ek B Eyleycilik-Toplulukçuluk Envanteri

Ek C Eyleycilik-Toplulukçuluk Envanteri Kullanım İzni

Ek D Sıfatlara Dayalı Kişilik Testi Kullanım İzni

Ek E Bem Cinsiyet Roller Envanteri Kullanım İzni

Ek F İlişkisel-Bireyci-Toplulukçu Benlik Ölçeği Kullanım İzni

Ek G Kendine Saygı Ölçeği Kullanım İzni

Ek H Sıfatlara Dayalı Kişilik Testi Örnek Maddeler

Ek I Bem Cinsiyet Roller Envanteri Kısa Formu Örnek Maddeler

Ek İ İlişkisel-Bireyci-Toplulukçu Benlik Ölçeği Örnek Maddeler

Ek J Kendine Saygı Ölçeği Örnek Maddeler

Ek A Etik Kurul Raporu

Evrak Tarih ve Sayısı: 22.11.2021-78

FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ BİLİMSEL ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİĞİ KURULU KARARI

Karar Tarihi	11/11/2021	Karar Sayısı	09/18
--------------	------------	--------------	-------

KURUL ÜYELERİ

Prof. Dr. Fahameddin BAŞAR / Rektör Yardımcısı - Başkan
Prof. Dr. Erol KILIÇ / Güzel Sanatlar Fakültesi-Dekan- Üye
Prof. Dr. Esra AKGÜL / MYO- Müdür- Üye
Prof. Dr. Hasan BACANLI / Eğitim Fakültesi-Üye

Prof. Dr. Mustafa ALTUNDAĞ/ İslami İlimler Fakültesi-Dekan - Üye
Prof. Dr. Nihat ÖZTOPRAK / Edebiyat Fakültesi - Üye
Prof. Dr. Sefa SAYGILI/ Edebiyat Fakültesi - Üye
Dr. Öğr. Üyesi Eyup Sabri KALA / Hukuk Müşaviri - Raportör

Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu 11.11.2021 tarihinde saat 14:00'da toplanmış ve aşağıdaki karar alınmıştır.

KARAR

KARAR NO 2021-09/18 Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık programı öğrencisi Fadile Zeynep ÇAVUŞ'un "Eyleycilik- Toplulukçuluk Envanterinin Türkçeye Uyarlanması: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması" isimli araştırmasında kullanacağı anket ve ölçeklerinin etik yönden uygunluğuna,

Toplantıya katılan Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu üyelerinin oy birliği ile karar verildi.

e-imzalıdır

Prof. Dr. Fahameddin BAŞAR
Başkan

e-imzalıdır

Prof. Dr. Hasan BACANLI
Üye

e-imzalıdır

Prof. Dr. Erol KILIÇ
Üye

e-imzalıdır

Prof. Dr. Sefa SAYGILI
Üye

e-imzalıdır

Prof. Dr. Mustafa ALTUNDAĞ
Üye

e-imzalıdır

Prof. Dr. Esra AKGÜL
Üye

e-imzalıdır

Prof. Dr. Nihat ÖZTOPRAK
Üye

Ek B Eyleyicilik-Toplulukçuluk Envanteri

Lütfen aşağıda verilen özelliklerin size ne kadar uyduğunu belirtin:

Örneğin çok çalışkan olduğunuzu düşünüyorsanız soldaki “2” yi, çok tembel olduğunuzu düşünüyorsanız sağdaki “2”yi işaretleyebilirsiniz. Eğer ne çok çalışkan ne de çok tembel olduğunuzu düşünüyorsanız “0”ı, biraz çalışkan veya biraz tembel olduğunuzu düşünüyorsanız sağda veya solda bulunan “1”i işaretleyebilirsiniz.

1.	Çok çalışkan	2	1	0	1	2	Çok tembel
2.	Çok sözünde duran	2	1	0	1	2	Pek sözünde durmayan
3.	Kolayca pes eden	2	1	0	1	2	Asla pes etmeyen
4.	Pek arkadaş canlısı değil	2	1	0	1	2	Çok arkadaş canlısı
5.	Liderlik becerilerine sahip	2	1	0	1	2	Liderlik becerilerine sahip değil
6.	Çok yetenekli	2	1	0	1	2	Az yetenekli
7.	Çok dürüst	2	1	0	1	2	Pek dürüst değil
8.	Çok atılgan	2	1	0	1	2	Pek atılgan değil
9.	Pek özgüvenli değil	2	1	0	1	2	Çok özgüvenli
10.	Pek zeki değil	2	1	0	1	2	Çok zeki
11.	Güvenilir değil	2	1	0	1	2	Çok güvenilir
12.	İlişkilerinde az özenli	2	1	0	1	2	İlişkilerinde çok özenli
13.	Baskı karşısında yıkılan	2	1	0	1	2	Baskı karşısında ayakta kalabilen
14.	İlişkilerinde çok soğuk	2	1	0	1	2	İlişkilerinde çok sıcak
15.	Çok yeterli	2	1	0	1	2	Az yeterli
16.	Az empatik	2	1	0	1	2	Çok empatik
17.	Çok adaletli	2	1	0	1	2	Az adaletli
18.	Çok akıllı	2	1	0	1	2	Pek akıllı değil
19.	Çok etkili	2	1	0	1	2	Pek etkili değil
20.	Çok anlayışlı	2	1	0	1	2	Çok anlayışsız
21.	Çok sevecen	2	1	0	1	2	Az sevecen

İlk madde (çok çalışkan-çok tembel) deneme maddesidir. Analizlere dahil edilmeyecektir. Envanterde ters puanlanan madde bulunmamaktadır.

Yetkinlik boyutu: Çok yetenekli, Çok zeki, Çok yeterli, Çok akıllı, Çok etkili

Atılganlık boyutu: Asla pes etmeyen, Liderlik becerilerine sahip, Çok atılgan, Çok özgüvenli, Baskı karşısında ayakta kalabilen

İçtenlik boyutu: Çok arkadaş canlısı, İlişkilerinde çok özenli, İlişkilerinde çok sıcak, Çok empatik, Çok sevecen

Ahlak boyutu: Çok sözünde duran, Çok dürüst, Çok güvenilir, Çok adaletli, Çok anlayışlı

Ek C Eyleyicilik-Toplulukçuluk Envanteri Kullanım İzni

Permission Request to Use Agency-Communion-Inventory

Harici

Gelen Kutusu x

Fadile Zeynep CAVUS

26 Eki 2021 Sal 16:01

Dear Professor Abele, I am a master's student at the Fatih Sultan Mehmet Vakıf University in Turkey. I am curren

Abele-Brehm, Andrea

26 Eki 2021 Sal 18:21

Alici: ben ▼

Dear colleague,
of course you may use our scale. I am attaching the instructions in English.

Viele Grüße

Andrea Abele-Brehm

Prof. Dr. Andrea Abele-Brehm
Universität Erlangen-Nürnberg
Vizepräsidentin Bayerische Akademie der Wissenschaften

Ek D Sıfatlara Dayalı Kişilik Testi Kullanım İzni

Fwd: Re: İlt: Adjective Based Personality Scale (ABPT) Kullanım izni

Gelen Kutusu x

Hasan Bacanlı

Alıcı: ben ▼

7 Ara 2021 Sal 16:14

Ölçek ekte.

Akademik amaç dışında kullanmayınız, yayınlamayınız (gerektiğinde birkaç örnek madde dışında).

sonuçlardan haberdar ederseniz sevinirim. Tez hazırlıyorsanız, ölçeği ek olarak vermeyiniz. iyi çalışmalar

Ölçek iki uçlu sıfatlardan oluşmaktadır. kişinin bir maddeye verdiği puanları 1'den 7'ye doğru puanlayınız.

toplam veya ortalama olarak puanlamanızda bir sakınca yoktur. ben ortalamayı tercih ederim.

--
Hasan BACANLI, Ph.D.

Ek E Bem Cinsiyet Rollerı Envanteri Kullanım İzni

Sayın hocam merhabalar,

Ben Fadile Zeynep Çavuş. Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Tezli Yüksek Lisans öğrencisiyim. Prof. Dr. Hasan Bacanlı danışmanlığında yürütmekte olduğum "Eyleycilik-Toplulukçuluk Envanteri"nin Türkçeye Uyarlanması: Geçerlik ve Güvenirlilik Çalışması" başlıklı tezimde izniniz olursa Bem Cinsiyet Rolü Envanteri Kısa Formunu kullanmak istiyorum. Uygun görmeniz halinde ölçeğe ilişkin belgeyi tarafıma iletebilerseniz çok sevinirim. Şimdiden ilginiz için çok teşekkür ederim.

Saygılarımla,
Fadile Zeynep ÇAVUŞ

Türker Özkan

1 Şub 2022 17:49

Alıcı: Gizem, ben ▼

Merhaba Fadile Zeynep Hocam,

Mesaj için teşekkürler, tabi ki kullanabilirsiniz.

Gizem Hocam uygun zamanda ilgili evrak paylaşımı desteğinizi yaparsanız memnun oluruz, teşekkürler...

Çalışmalarınızda başarılar dilerim

Türker

Ek F İlişkisel-Bireyci-Toplulukçu Benlik Ölçeği Kullanım İzni

İlişkisel-Bireyci-Toplulukçu Benlik Ölçeği Kullanım İzni

Harici

Gelen Kutusu x

Fadile Zeynep CAVUS

22 Kas 2021 Pzt 15:26

Sayın hocam merhabalar, Ben Fadile Zeynep Çavuş. Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Rehberlik ve Psikolojik ...

Hülya ERCAN

24 Kas 2021 Çar 07:23

Alıcı: ben ▼

Sevgili Zeynep,

Ölçek maddeleri ve puanlama bilgileri ektedir. Hasan Hocama selamlar.

Kolaylıklar dilerim.

Doç. Dr. Hülya Ercan

Ek G Kendine Saygı Ölçeği Kullanım İzni

Fadile Zeynep CAVUS

25 Kas 2021 Per 16:09 ☆

Sayın hocam merhabalar, Ben Fadile Zeynep Çavuş, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Rehberlik ve Psikolojik ...

Atlas Ayşe BOGENÇ

27 Kas 2021 Cmt 11:37 ☆ ↩ ⋮

Alıcı: ben ▼

Zeynep merhaba;

EK'de doktora tezimin ilgili bölümünü sana yolluyorum... Ancak ölçek "Rehberlik ve Psikolojik Danışmada kullanılan ölçme araçları ve programlar dizisi" adlı Yıldız Kuzgun Hoca'nın editörlüğünü yaptığı kitapçıkta daha derli toplu, düzenli bir şekilde var, ..Kitapçık Hasan hoca'da vardır diye düşünüyorum. İstersen ona da bir bak...

Sana kolay gelsin... iyi çalışmalar.

Fadile Zeynep CAVUS ·

, 25 Kas 2021 Per, 16:09 tarihinde şunu yazdı:

...

Atlas Bogenç, Ph.D

Rehberlik ve Psikolojik Danışma Ana Bilim Dalı

Biruni Üniversitesi

Ek H Sıfatlara Dayalı Kişilik Testi Örnek Maddeler

Açıklama: Aşağıda bireyleri tanımak için kullanılan sıfat çiftleri verilmektedir. Sizden istenen, her bir sıfat çiftini okuyarak size uygunluk derecesine karar vermenizdir. Her sıfat çifti için bir tek daireyi doldurumuz. Doğru cevap yoktur, size uygun cevap vardır. Bunu dikkate alarak cevaplamaya çalışınız. Cevaplarınızı aşağıdaki örneklere göre belirtiniz.

	Çok uygun	Oldukça uygun	Biraz uygun	Ne uygun, ne uygun değil	Biraz uygun	Oldukça uygun	Çok uygun	
İçedönük	○	●	○	○	○	○	○	Dışadönük
İçedönük	○	○	○	○	○	○	●	Dışadönük
İçedönük	○	○	○	●	○	○	○	Dışadönük

Bu örneklerde,

1. Örnek kişi kendini oldukça içedönük olarak görmektedir,
2. Örnek ise kişi kendini çok dışadönük olarak görmektedir,
3. Örnek ise kişi bu boyutlarda kararsızdır veya her iki sıfatı da kendine uzak veya yakın görmektedir, anlamına gelmektedir.

[illegible]

Ek I Bem Cinsiyet Rollerı Envanteri Kısa Formu Örnek Maddeler

Lütfen aşağıdaki ifadelerin, sizin için ne oranda doğru ya da yanlış olduğunu sizi ne oranda tanımladığını göz önüne alıp ilgili rakamı daire içine alarak belirtiniz.

1:Tamamen yanlış 2: Çoğunlukla yanlış 3: Biraz yanlış 4: Ne doğru ne yanlış
5: Biraz doğru 6: Çoğunlukla doğru 7: Tamamen doğru

7.	İddialı / Tuttuğunu koparan	1	2	3	4	5	6	7
9.	Güvenilir / İtimat edilir	1	2	3	4	5	6	7
11.	Anlayışlı	1	2	3	4	5	6	7
16.	Lider / Liderlik özelliklerine sahip	1	2	3	4	5	6	7
20.	Sıcakkanlı	1	2	3	4	5	6	7
30.	Toplumsal kurallara uyan / Geleneklerine bağlı	1	2	3	4	5	6	7

Ek İ İlişkisel-Bireyci-Toplulukçu Benlik Ölçeği Örnek Maddeler

Aşağıda, insanların kendilerini tanımlamak üzere kullandıkları bir grup ifade verilmektedir. Her bir ifadeyi okuyun ve her bir ifadenin sizi ne kadar yansıttığı/sizin için doğru olduğu konusunda en uygun rakamsal karşılığı daire içine alınız. Verilen seçenekler arasında doğru ya da yanlış yanıt bulunmamaktadır. Her bir ifade için çok fazla zaman harcamayınız ancak **genellikle nasıl düşündüğünüze** işaret eden yanıt veriniz.

1	2	3	4	5	6	7
Beni yansıtmıyor/ Benim için doğru değil						Beni yansıtıyor/ Benim için çok doğru

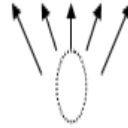
ÖRNEK

- Eğer, yaptığım bir şeyden dolayı bir gazetede benden övgüyle söz edilirse bundan gurur duyarım

Bu ifade sizi **tam** olarak yansıtıyorsa, 1 2 3 4 5 6 **7**

Bu ifade sizi **hiç** yansıtmıyorsa 1, **1** 2 3 4 5 6 7

Bu ifade sizi **hiç ya da tam** arasında yansıtıyorsa |
derecesine göre 2, 3, 4, 5 ya da 6'ya işaretleyiniz. 1 2 3 4 5 6 7

4. Çocuklarıma kendilerini tanımlarını ve biricik bir birey olarak kendi potansiyellerini geliştirmelerini öğrettirdim.	1	2	3	4	5	6	7
9. Kendimi grubumun iyi bir üyesi olarak görürüm.	1	2	3	4	5	6	7
14. Bir kişiyi eğer diğer meslektaşlarıyla iyi geçinir ve <u>işbirliği</u> içinde çalışırsa, kurum için iyi bir çalışan olarak kabul ederim.	1	2	3	4	5	6	7
19. Önemli bir kişisel karar almam gerektiğinde, kendime gerçekten en çok yapmak istediğim şeyi sorarım.	1	2	3	4	5	6	7
23. Bir konsere gittiğim zaman, eğer ahabalarım (partnerim, arkadaşım, konuklarım) da ondan keyif alıyorsa, keyif aldığımı hissedirim.	1	2	3	4	5	6	7
27. Kendimle ilgili en çok önemseydiğim şey, grubumla olan ilişkimdir.	1	2	3	4	5	6	7

Ek J Kendine Saygı Ölçeği Örnek Maddeler

Bu ölçekteki her soruyu okuyarak sizin için “genelde “ ne kadar geçerli olduğuna karar veriniz. Soruların doğru ya da yanlış yanıtları yoktur. Doğru olan sizin nasıl hissettiğinizdir. Vereceğiniz karara göre cevap kağıdında ilgili soru numarasının yanındaki beş seçenekten birine çarpı koyunuz. Bir örnekle cevaplamanın nasıl yapılacağını görelim. Eğer başkalarının sizi eğlenceli bulmadığını yani sıkıcı bulunduğunu düşünüyorsanız “Hiçbir zaman”, seçeneğini işaretleyin. Bu, başkaları benimle olmayı hiçbir zaman eğlenceli bulmaz, anlamındadır. Eğer başkalarının sizi nadiren eğlenceli bulunduğunu düşünüyorsanız “nadiren” seçeneğini, eğer başkalarının sizi ara sıra eğlenceli bulunduğunu düşünüyorsanız, “ara sıra” seçeneğini, sık sık eğlenceli bulunduğunuzu düşünüyorsanız “sık sık” seçeneğini, başkalarının her zaman sizi eğlenceli bulunduğunu düşünüyorsanız “her zaman” seçeneğini işaretleyiniz.

	Hiçbir zaman	Nadiren	Ara sıra	Sık Sık	Her Zaman
Kişilik özelliklerinizden hoşnut musunuz?	1	2	3	4	5
Geçmişe baktığınızda övüneceğiniz işler yaptığınızı düşünüyor musunuz?	1	2	3	4	5
İlgi ve ihtiyaçlarınızın neler olduğunu bilip, bunları karşılayacak biçimde davranır mısınız?	1	2	3	4	5
Başkaları sizinle olmaktan zevk alır mı?	1	2	3	4	5